LIBELLVS
DE NVTRITIONE
HVMANI CORPORIS,
IN RE MEDICA,

Summa breuitate;

ac Methodo conſcriptus.

CALISTO PROCACCINO
DE MONTE S. VITO,
Philoſopho, ac Medico Auctore.

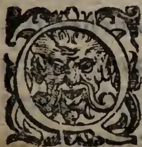
ROMAE, *Apud Heredes Antonij Bladij Impreſ-ſores Camerales.* M. D. LXXXVII.

ILL.MO ET REV.MO

IO. VINCENTIO GONZAGHAE

Cardinali amplissimo.

CALISTVS PROCACCINVS S. D.

VANTVS sit modus in Rebus, & quantus in agendis ordo Illustrissime PRINCEPS, Præter multa, quæ hoc testari possunt, indicant (inter cætera) cœli conuersiones, quæ quum regulari cur-

superficiantur, sublunaria hæc omnia tum ordinatè pro ducunt, tum producta conseruant. Proinde cernimus alia Mari, alia Terra gigni: alia vere: alia Aestate: & omnino suo quæque tempori consimilia oriri. Contra verò vbi nullus percipitur ordo, ibi maxima confusio apparet, ob quam tãdem magnæ Res dilabuntur, & quæ maximo artificio conditæ sunt, in preceps ruunt. Horum mihi testis esse potest Caij Cæsaris villa, quæ olim maximo sumptu ferè pœni-

tus absoluta, absque ordine tamen constructa, tota diruta fuit. Fateatur itidem cuncta hæc miserrimus ille miles, qui pugnam, aliquam ingressus, clypeoque minimè armatus, quo se ab inimicorum spiculis defendere valeat, victus demum succumbit. Ne mihi igitur contingat quod His accidere solet, in rebus meis ordinem exquiro. Quocirca in omnibus tum dictis, tum factis ego te mei clypeum, te fauterem, ac Patronum eligo, cuius ope, atque authoritate satisfiat

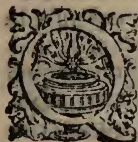
voluntati meæ, idque item obtineam quod opto. His rationibus commotus, pro certo habeo Amplitudinẽ tuã, me, measque res tueri & velle & posse: speraturus, propter illam quam in ipsa semper singularem benignitatẽ, obseruantiam, & charitatem perspexi (quæ me, nec inter domesticos tuos suscipere dedignata est) me nũquàm pariter deserturam. Hoc itaque meum opusculum, libellum scilicet de Nutritione Humani corporis, quum edere in lucem instituerim, sub

tuo nomine, ſub tuiſque fœlicibus auſpicijs id facere decreui, vti eius tutela, ac patrocinio, poſsim illorum inſidias euitare, qui gloriã ſibi maximam comparare, autumant dum aliorum geſta deprauare nituntur: qui nulla ratione ducti, ſed ferina duntaxat prauitate cõpulſi (more rabidorum canum) virulenta eorum ſpuma, aliena ſcripta conſpurcare conantur, ipſumque paruulum tua authoritate extollas, & ignobilem tua nobilitate illuſtres. Quamob-

rem oro te ANTISTES OPT. ut hoc libenter, hilarique vultu fieri permittas, quò me ad maiora impellas. Quod te facturum spero cõfisus (nõ spreta muneris paruitate) dictis illis Artaxersis Persarum Regis asserentis tam magni animi esse parua libenter accipere, quã magna tribuere. Vale Romæ salutis nostræ. 1586. 1587.

ET STVDIOSO LECTORI.

VVM ipſe mecum animo cogitarē de Nutritione Humani Corporis agere vellē: duo præcipue offendi, quæ me magnopere deterruerunt; quorum alterum fuit Rei difficultas; alterum quòd plerique ſcriptores, ijque celeberrimi de hac materia ſcripſerunt. Difficilem Rem ipſam eſſe, nemo ſanę mentis negabit, immò Quiſque difficillimam fatebitur. Et Ariſtoteles, pariter ac Galenus, necnon Auicenas de Nutritione tractarunt. Fuerunt & Alij, inter

inter quos ex Neotericis ſatis doctè, ſatiſque fuſè Fernelius ſermonem habuit. Nihilominus nos ipſi, quo que dubijs hiſce ſoluti, duximus non inutile fore de hac Re verba facere; quam multa ab his ſparſim poſita ad ordinem redegimus, & qua potuimus methodo, ac breuitate perſtrinximus; ne qui Tractatum noſtrum perlegerent, tædio affecti in nauſeam inciderent, ſed totum celerrime percurrere poſſent; in quo ſi quid boni erit, facilius apprehendere valeant. Licet. n. Rem hanc exactè à nobis tractatam fuiſſe non credimus, ſperamus tamen nos his paucis ſcriptis magno documento ijs futuros, qui grauius, atque ſubtilius de Nutritione ſcribere in animo habeant.

ALEXANDRI Butrij DI DISTICON

Corporea tractat de Nutritione Libellus
At mentem magna nutritione nutrit.

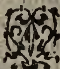
LAVRENTII RAINALDI, IN Libellum de Nutritione.

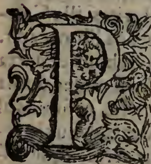
EPIGRAMMA.

Exiguus (carthas numeres ſi doctè) libel-
Nullus (ſi vires) hoc tibi maior erit. (lus,
Littera pōdus habēs auri, nō pagina floūi
Spectetur: miro dogmate cuncta leges;
Nā docet arte noua Caliſtus corporis ar:
Quos, quid, cur, quādo nutriat, atq; modū

Caliſti Procaccini de Monte ſancto Vito Philoſophi, ac Medici.

LIBELLVS De nutritione humani corporis in re Medica. Cap. I.

RAETER omnium ſimplicisſima naturæ primordia, materiam primam, videlicet, ac primã formam: necnõ pręter quatuor elementa. Ex quibus corpora perfectè mixta conſtituuntur: inſunt humano corpori principia propria (teſte Galeno) ſpiritus, ſang. & ſeminalis humiditas, ex quibus ſui primigenia ſubſtantia confla-

Ariſt. 1. Phyſ. tex. 65.

Ariſt. 3. Cæli 36.

Hipp. & Gal. in lib. de natura Hum.

Gal. lib. de element. Auic. prima, primi cap. de elementis.

tur: Iſta enim quamdiu perdurat, tandiu etiam conſeruatur humanum corpus. Cæterum, quoniam huiuſcemodi corpus vndique perſpirabile eſt; itéque diſsipatu facilis exiſtit ſubſtantia illa, diſſoluiturque continue: ob id ipſum perpetuare non poteſt. Quocirca natura ſagax, quæ corpori noſtro (ceu inquit Galenus) ſumma diligentia proſpicit, quærens pro viribus ſuis diuturniorem ſingularium conſeruationem, quũ eadem ſingularia in perpetuum ducere minime valeat: iſtituit opus quoddam, illudquè celeberrimum, quod ab omnibus nutrio nuncupatur; cuius ope, modo quodam reſoluti reſtauratio fiat. Cõprobat hoc totum auctoritas illa Galeni in primo de ſanit. tuenda libro, capit. ſecundo ſub finem ad verbum deducta dicentis. Nam quum tota móles animalium in perpetuò fluore ſit, ni ſimilis altera ſubſtantia, pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, euaporabitur certè, atque diſſipabitur vniuerſum corpus. Quo factũ arbitror, vt natura non animalibus modo, verum etiam ſtirpibus inſitas quaſdam vires deficientis, ac deſiderati appetentes ab initio ſtatim dederit. Cibo igi-

Primo Aph. 16. primo de ſanit. tuẽ. c. 1.

Hipp. in lib. de aliment.

Gal. 1. de ſanit. tuen. c. 12. ad Traſib. 20. De trem. palpit. 1. de loc. affect. c. 7.

Secũdo de diebus de:ret. c. 2. Gal. 1. de loc. affect. c. 7.

Idem 6 lib. capit. 1.

igitur, & potu quicquid ſiccioris humidiorisuè ſubſtãtiæ effluxit, reſtituimus. De nutritione igitur nobis pertractãdũ eſt. Verum antequam de nutritione loquamur nos videre oportet, quotuplex ea ſit: quũ id quod multiplex eſt, (Ariſtotelis ſententia) prius diſtinguendum ſit, quam de eo quidquam determinandum, ne ſit ambiguum id quod quærimus, ſed citra laborem intelligatur. Bifariam dici nutritionem reperio: aliam impropriam, quæ materiæ quadam extrinſecus adhæſione, ſucceſsioneue cõficitur: cuiuſmodi eſt capillorum nutritio, & lapidum in terræ viſceribus exiſtentium, qui non alimento, ſed materia quadam vice alimenti nutriuntur: aliam dici veram, ac propriam nutritionem, in qua alimentarẽ materiam omnem ſubſtantiam intro ſubire dicimus. De hac nunc habendus eſt ſermo; ab rei eſſentia exordium ſumẽdo; ab ipſius nẽpe definitione, ad quam quidem inueſtigandam ſi prolixiores erimus, nemini tamen nos mirari ſubeat; eſt nãque circa ipſam aliquãtiſper inſiſtẽdum à nobis. Siquidem nullus ſit (quod ſciam) qui eam hactenus ordine conſcripſerit:

Primo Ellench.

Ariſt. 2. de anima tex. 37. 46.

Ariſt. 2. de anima, 14.

Etſi crediderint omnes, qui nutritionis definitionẽ tradiderunt, eam adeo exactè, abſolutèque ſcripſiſſe; vt ne quidquam meritò verbis illorum addi, minuiuè poſsit. Nihilominus, ſi quis rem intimius aſpexerit, aliter, atque ipſi ſentiunt eſſe reperiet. Bipartiti enim ſunt, qui de nutritione tractarunt: alij namque Medici, alij Philoſophi extiterunt. Horum ſectatores hanc eſſe nutritionis definitionem, eamque ad ordinem redactam ſunt arbitrati. Nutritio, eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiam aliti: quæ definitio, licet vera ſit, ac (vt Logiſtarũ verbis vtar) formaliter tradita, quia, & genus proximum, & differentias cõtinet nonnullas: tamen, nec finem includit, neque cauſam efficientem explicat. Quare, vt imperfectè collecta, ac diminuta, & ad inſtitutum noſtrum minime deducta, reijciatur à nobis. Qui Medicos inſequuntur, pręcipueque Galenicam Theſim in primo Aphoriſmorum comentario ſupra decimumquintum Aphoriſmum, hoc pacto nutritionem finiri authumant. Nutritio, eſt deperditi. Reſtauratio. Iſthæc definitio videtur in ſe profectò finem aliquẽ

in cludere, qui per verbum, restauratio, propalatur, at quũ vlteriorem finem nõ complectatur, & veluti competens, etiam (his solis verbis) impropriȩ nutritioni, namque in lapidum, capillorumue nutritione deperditum dumtaxat recuperatur; acceptanda non est. Quoniam, vt Gal. asserit in quarto de differentijs pulf. libro definitio, quæ totam rei essentiam est ob oculos positura nihil debet illorũ, quæ ei prȩcipua sunt, & propria maximè omittere: idem est apud Aristotelem, pariter, atque Auerroem 4. Phisic. tex.cõm. 31. & quarto Cæli, secũdo definitionum bonarũ proprium esse, quod per eas perfici debent omnia quæsita, quȩ necessaria sunt sciri in illa re apud perscrutationem. Nos itaque ex Aristotelis, & Galeni doctrinis sparsim definitionem hanc exactius, distinctiusque, cæteris, explorantes, atque ordinatim colligentes, hunc in modum dicamus. Nutritio est mutatio nutrimenti in substantiã nutribilis per nutribilis formam, intrinseca coctione, ob deperditũ restaurãdum, & indiuiduum conseruandum. Nostra est huiusmodi definitio, quæ ab Aristotele, Galenoquȩ

Cap. 2.

deprompta, omne causarum genus in se continet: materialis nimirum, efficientis formalis, atque finalis. Quæ omnia vera esse cunctis legentibus patebũt, si singulas definitionis huiusce partes examinando pro illarum comprobatione, nos cum Galeni, tum Aristotelis auctoritates in mediũ adduxérimus. Habet siquidem Arist. in secundo de Anima: alimentum inconcoctum contrariũ est, ac dissimile: concoctum vero simile, ac idem; at illud opus, concoctum scilicet, citra mutatiouem fieri nequit; & qui fiat idem, mutatio exigitur pœnes substantiam; eoque verbum, idem, substantiam indicat: mutatio igitur, vt substantialis sit in nutritione necesse est. Subdit dein Philosophus hanc verborum seriem. Id quod nutritur est corpus, quod nutrit quidem est prima Anima; ex quibus liquido verbis colligitur nutritionem à forma eiusdem nutribilis confici. Quum alibi dicatur ab eo anima corporis actus. Mox inquit. Omne alimentum, necessarium est concoqui posse. Quæ quidem sententia nil aliud significat, atque nutritionem fieri intrinseca præeunte cócoctione. Galenus pariter, & ip-

Tex. 45.

Arist. 2. de anima tex. 47.

Secundo de anima, tex. 49.

Secundo de anima, ex. 6. Tex. 50.

& ipse Aphorismo nobis antea prolato hæc scripta reliquit. Nutritio est ad deperditi restaurationem, ueluti nos quoque in nostra definitione posuimus. Nouissimè, hæc Aristoteles dicta pronunciat. Quare huiusmodi animæ principium, potentiæ est talis, vt conseruet, habens ipsam; at nos id addimus, quod anima conseruare nequit, habēs ipsam, idest corpus, nutritione seclusa. Vnde rectè concludere possumus hoc ad indiuidui conseruationem esse cōstitutum. Quapropter nos ritè diximus, quū asseruimus nutritionem esse nutrimenti conuersionem in substātiam eius, quod alitur ab huius forma confectam, intrinseca iam præcedēte concoctione, ad restaurationem deperditi, & indiuiduum conseruandum institutam. Per verbum illud, mutatio, indicatur genus ipsum, quod veluti materia præsentem ingreditur definitionem. Per dictionem illam. Ab anima corporis forma, ostendimus causam nutritionis efficientem. Per intrinsecam verò concoctionem vt diximus, explicantur eæ differentiæ, quæ in hac definitione, formalis causæ vicē gerunt, ponuntque discrimen inter pro- Tex. 47.

 priam

priam, ac impropriam nutritionem, simulque mixtionem ipsam; namque impropria nutritio, sola materiæ adhæsione, nulla intrinsecus coctione confecta perficitur. Itidem, & mixtio fit ab alteratorum dumtaxat miscibilium confusione, intrinseca prorsus coctione remota. Per deperditum restaurandum, declaratus est proximus nutritionis finis, qui perfectas definitiones asseuerante Auerroe viij. Metaph. ingredi solet. Tãdem, per verba postrema in definitione contenta, scilicet ob indiuiduum conseruandum, vltimus innotescit finis; quem sicut in alijs actionibus, ita, & in nutritione conspicere licet. Sit igitur rata, cõstans, atque perpetua huiuscemodi definitio nostra ex Arist. & Galeni scriptis manifestissimè deducta. Sequitur nunc, vt perpendamus quot modis deperditũ, quotue restauratum dicatur: & quo pacto nutritioseor sum existat, quouè iungatur cum alijs:

Deperditum, & restauratum quotuplex, & nutritio vbi sola sit. Cap. II.

IXIMVS humanum corpus trāspirabile ad modum esse, & ob id perpetuo quicquā ab eo dissipari: Quo factū fuit, vt natura nutritionem excogitasset; qua de eo scilicet, quod amiserat, quoquo pacto redintegretur corpus. Quamobrem nacti sumus occasionem explicandi quotuplex sit, id quod deperditur, quotuplex, què id quod nutritione restauratur. Deperditum ergo dupliciter contingere solet; primò nimirum, & secundo. Primo deperditum dicimus primigeniam illam substantiam. Secundo verò spiritum, sang. & seminalem, quam dicunt humiditatem. Pari modo restauratum nutritione, primò est primigenia substantia. Secundo autem, & ex cōsequenti (vt dicam) sanguis, spiritus, & humiditas iam enarrata: Quandoqui dem primaria intentione dirigatur nutritio ad primigeniam substantiam deperdi- *Gal. 1. Aph. 15.*

perdi-

perditam recuperandam: sic stante nutritione oritur occasio restituẽdi sanguinem, spiritus, & humiditatem, quæ fuerat è semine contracta: alioquin, si nutritio non esset, auferretur pœnitus huiusmodi occasio; immò nec unquã cibum caperemus. Cibo autem nulla alia de causa indigemus, nisi vt alamus corpus: id sentit Galenus, in de dinoscendis, necnõ curãdis animi morb. Libello, cap. 9. Pro quorum maiori confirmatione adducamus aliam Galeni auctoritatem, quę est. Porrò si permanens esset membrorum essentia, neque arterijs, neque venis indigerẽt: verùm quia nutrimento egent, seruareque oportet inati caloris simetriam, hãc ob causam, & venis indigent, & arterijs. Quod est, ac si diceret: futurum alimentum gignitur in venis, & est sanguis; ex quo quidem spiritus fiunt, postea in arterijs, & calor; quem mitem, ac lenem esse oportet; ob id arteriæ constitutæ sunt, per quas sequitur spirituum, & innati caloris euentatio, ac eiusdem simetriæ cõseruatio; namque spiritus, innatus, calor, & influens, ijdem sunt diuersimodè tamen sumpti; quorum discrimẽ pau

Gal. 1. Aph. 15.

Gal de rat. vict. in morb. acut. com. 1.

lo inferius manifeſtabitur. Cæterum animaduertendum eſt, quod non eadẽ, quæ prorſus deperdita ſunt (vt Galeni verba ſuperius adducta comprobant) nutritione reſtituantur: Perpetuaret ſiquidem hunc in modum nutribile corpus, ſemperque, hoc eſt in quacunque ætate augeretur animans dummodo alimentum capeſceret. Quare non idem ſang. non ijdem ſpiritus, neque humiditas eadem; item nec etiam eadem. primigenia ſubſtantia,quę ab illis emanat, acquirũtur. Hinc appoſitiſsime dictum fuit ab ipſo Galeno. ni ſimilis altera ſubſtantia pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, &c. ex quo notandum eſt verbum, ſimilis,quia non eſt, vt ſi dixiſſet, eadem. Inde fit, quod quilibet ex puero factus vir ſui ſpeciẽ, atq; figurã ſibi congẽnitã permutet;ſed regignitur, quid cõſimile ratione idẽtitatis ipſius formæ, quæ permanet eadẽ.Pro quibus extat Galeni ſẽtentia primo de ſanit. tuenda, cap. 30. quæ huiuſmodi eſt. Nã ſi quale erat ipſum, quod effluxit, tale prorſus adiungere, agglutinareque ei, per totum liceret: optimum id ſaluberrimumque planẽ eſſet. Verũ vbi quod ſingulis par-

ticulis defluit, tale natura est, qualis ipsa est particula, nihil autem eorum, quę eduntur, bibunturuē, eiusmodi prorsus est, necessariū naturæ fuit prius ea mutare, & concoquere, & quam fieri maximè potuit efficere corpori alendo, restituendoq; similia. His absolutis, reliquum modò est, vt ad alterum propositum transeamus, quod est, explicare modos, quibus nutritio alteri sit adnexa, aut separata ab alio, & per se sola existat. Pro quorum intellectu scire licet, quod restauratum tres respicit quātitatis gradus, inæqualitatem, inquam maiorem, vel minorem, vel ipsam æqualitatem. Inæqualitas maior est, vbi restauratum plus est, quam deperditum; quo tempore nutritio dicitur auctioni coniuncta. Inæqualitas verò minor appellatur quum restauratum minus est, quam deperditum, & nutritio tunc diminutionem comitem habet. Aequalitatem dicere solemus quando tantū est, id quod restauratur, quantum, & deperditum; vel si minus restauretur, quā deperdatur, quum hoc tamen sensibus percipi nequeat, dicitur adhuc tantum restaurari, quantum, & deperdi: & hoc

pacto nutritionem solam esse arbitramur. Hinc tres principes, ac potissimæ colliguntur ætates, nimirum auctionis, diminutionis, & quam consistentiæ dicunt. Quæ omnes, pueritiæ, vel senectutis, aut virilitatis, seu florẽtis nuncupantur. Nam quum pueris multus insit innatus calor, multa eis competit humiditas, quæ, & proportione eidem correspondeat calori: hæc etenim eò instituta est, vt plus restauret, quam sit, id quod iam deperditum est: propterea pueri ad semen gignendum idonei, nequaquam existunt, quum tota eorum humiditas pro nutritione cum incremẽto requiratur. Idem scriptum reliquit, Hippocrates sub verbis illis. Qui crescunt, plurimum habent, calidi innati, plurimo igitur egent alimento. Adultiores verò facti, ac pueritiæ ãnos egressi, & ad ætatem illam, quæ (consistentiæ dicitur) postquam peruenerint; calor nõ est eo temporis, in eadem copia, qua prius, & si acrior sit, ac intensior; tãta neque indigent humiditate: quum, vel minor, vel nulla tunc auctio fiat, superuacanea, q; ibi dicitur humiditas; hac de causa prompti ad seminis genera-

Gal. 3. de sympt. caus. c. 3.

tionem cernuntur: Qui si senectam demum attigerint; sicciores ob acrem præcedentem calorem, à quo natiuum humidum consumptum est, effecti; Et ideo deficiente calore ab inopia humidi eius pabuli consumpti, frigidiores redditi sunt, & ad semen gignendum inepti fiunt; ac humiditate exhuberant excrementitia. Hęc dicta sufficiant. Explicemus modò ea omnia, quę ad veram, seu propriam nutritionem exiguntur.

Gal. 3. de sym pt. causis, c. 3.

Quot, & quæ veram nutritionē absoluant. Cap. III.

Gal. in libro de const. artic. medicinalis.

AVD iniuria reprehēdendus est opifex ille, qui in re aliqua construenda numerū illorum, ex quibus eadē res absoluitur, ignorat; Ita, & nos meritò quispiam redarguere posset, si ignoratis ijs, quæ nutritionē ingrediuntur, de ea agere instituamus. Ne igitur tanto errore obuoluti videamur; quot numero sint, & quæ veram nutritionē conficiāt enarremus, oportet. Tria igitur ab Aristotele commentantur, quæ ad hanc nutritionem efficiendam concurrere debent,

bent, in secũdo de Anima cõtextu quadrigesimo nono. Quorum primum, est materia, quę alimentum dicitur, & nutrit: secundum, nutribile corpus; Postremum, efficiens causa nutritionis. Quippe cum nutritionem asſimalatio consequatur; hæc omnia exiguntur; Id scilicet, quod asſimilatur; Id cui asſimiletur; & causa efficiens, à qua demum emanet asſimilatio ipsa. Efficiẽs, est anima vniuersi corporis forma, si de totius animantis nutritione loquamur: aut forma partis, si de ipsius singulari nutritione intelligamus. Animæ, nomen formę aptatur, vt corpus informat eademque dicitur efficiens, vt causa nutritionis existit: conspirant enim in vnum ambæ hæ causæ, vti ab Arist. in secundo Phisicorum descriptum est. Id cui asſimilatur, est corpus ipsum, vel aliqua corporis pars appellatur. Id autẽ quod asſimalari contingit, alimentum vocatur: & sic nutritio, tandem emergit, quæ idem est, quod, & vera asſimilatio, teste Galenô in ijs comentarijs, qui de symptomatum causis inscribuntur; vel nos asseramus nutritionem effectum quendam esse, qui ab eadẽmet asſimi- Lib. 3. c. 2.

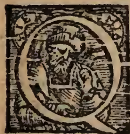
similatione necessario profluit; adeo q vera naturæ operatio, & operationis ter minus, assimilatio est, quamuis ab ipsius effectu (nutritione inquam) nomenclaturam sumpsisse videatur; id quod Galenus quoque in libello, cui titulus est de succorum bonitate, ac vitio, cap. quinto, rectè sentire videtur, dum inquit. Quæcunque enim nutriuntur, ita demum nutrientur, si quæ illa nutriūt, qualitate immutentur, & ijs, quæ nutriuntur assimilentur. In 6. quintoq; de sanit. tuenda, cap. 30. hæc verba scribuntur. Nutritio enim fit, cum is, qui nutrit cibus corpori, quod alit assimilatur. Verùm enim verò pręcedunt assimilationem ipsam actiones, nonnullæ à digestiua virtute prodeuntes, postquā humores pro nutrititione conficienda exierint è venis. Actiones sunt diffusio, quā disseminationem dicimus. Appositio, & aglutinatio, seu coherentia nuncupata. Vnde si res ordine progrediatur, optimam assimilationem perfecta, absolutaque coherentia præcedit, hanc appositio recta, appositionem demum optima diffusio: ex quibus omnibus, omnibus ritè dispositis optima nutritio con-

consurget. Alioqui, si aliquis in eis error fiat, ac actionum frustratio aliqua eueniat: tunc praui, ijque diuersi pro varia erroris formula, & ratione; atque actionum frustratione oriūtur affectus: Namque si committatur error aliquis, aut frustratio succedat ab ipsa aīa (non sui culpa, sed nutribilis subiecti causa, quod ipsū non perbellè accommodatū fuerit, aut culpa materię ineptæ) in assimilando, causatur lepra. Si ab ipsa digestiua, in agglutinādo error fiat, gingitur tum Hidropis ea species, quæ dicitur Anasarca. Si in apponendo: altero duorum modorum contingit, vel quatenus praua apponitur materia, & oritur cacochimia, vel quatenus non apponitur, ìdque, vel diminute fit (vt dici solet) vel ablate. Primo modo efficitur tabes: seu macilentia propriè nūcupata; in qua corpus, siue membrum nutritur, modicè tamen, si ablatè fiat, pœnitus non nutritur; diciturque, id temporis Atrophia. At si quispiam nos interoget, quomodo; qua vè ratione corpus in Atrophiam delapsum viuere possit, si prorsus nutritione priuatur; nā viuimus tandiu (ex Arist. documento(*Gal. 3. de sanit. tuend. cap. 13. Tertio de sym pt. causis, c. 2.*

Secundo de aīa, tex. 47. quandiu nutrimur. Huic petitioni ita satisfieri volumus. Huiusmodi corpus eatenus viuit, quatenus ei verum alimẽtum agglutinatumvè sufficit: ex apponendo autem alimento fructum nõ capiens, amplius, quia non suggeritur idonea futuraq; eidem alimonia, deficit demum Animans; adeo quòd membrum, quod in corpore viuit, sed parũ nutritur, ex alimento, quod ei suggeritur; non occupatum Atrophia, sed tabe affectum dicere licet. Hęc igitur omnia ad tria numero dumtaxat reducamus. Ad digestiuam nempe, quæ ritè operetur. Ad alimentarem materiam actionibus prędictis idoneam. Et ad corpus optima constitutione dispositũ. Sed caue ne nomine digestiuæ, quid intelligas à quatuor facultatibus seiũctũ, quoniam digestiua est, quoddã ex illis prorsus emergẽs, vt ex Galeno appositè colligitur, in tertio de Sympt. causis, cap. tertio. Nunc sit transitus ad eas cõditiones enarrandas, quæ ad optimam corporis constitutionem pertinent.

Cor-

Corporis nutribilis conditiones. Cap. IIII.

VI alimentorum facultates exactè teneat, nisi idem corporum naturas cognitas habeat, quibus ea adhibẽda sit, eum nondum, neq; auxilium, neque verò salubris victus rationis sciẽtiam assecutum dicimus. Cui igitur rectus alimentorum vsus debet, is dignoscat oportet principio raræ, densæq; hominum cutis differentias, deinceps, q; ab his vniuersam corporis temperaturam, & partium ipsius. Hęc scripsit Galenus in libello de succorum bonitate, & vitio, cap. x. Quocirca de huius optima cõstitutione agamus. Humanum corpus optima tunc dicitur dispositione cõstitutum, quum omnibus perfectionis numeris absolutũ existit; qui tum ipsius temperaturam (penes similaria) respiciunt, necnon spirituum influentium commoderationem, in eorum qualitatibus, in quantitate modũ, ac in eorundem substantia mediocritatem retinent: Tum rectam composi-

Gal. de sanit. tuenda, c. 1. 4. & 6.

Gal 6. de sanit. tuenda, c. 1. 2.

tionem penes inſtrumentaria: Tũ etiã penes (vtriuſque commune) exactam partium vnionem. Temperatura exquiſitiſsima eſt, quotieſcũmque primarum elementorum omnium qualitatũ æqua mixtio fiat, quam præcedat ęqua ſubſtantiarum, tam materialiter (vt dicam) quàm formaliter elementorum corpus ingredientium commixtio: ex hac enim oritur forma, quædam, & media, quæ ſubſtantialis concreti vocatur: ex illa itidem altera forma conſurgit, quæ mixti accidentalis nomen adepta eſt, hancque corporis complexionem nominamus: quam licet nemo fateatur abſolutam, & (vt naturæ interpretes aiunt) ad pondus reperiri; aſſerunt nihilominus ij qui fuerunt Illuſtres in doctrinis temperaturam ad iuſtitiã dari. Ideo Galenus in lib. de temperamẽtis, necnon in ſecundo de dinoſcendis pulſibus, cap. tertio, docuit omnium optimam temperaturam, nec calidam eſſe, nec frigidam, nec humidã, nec ſiccã; neq; mollẽ, neq; durã: quippe haſce omnes (inquit ipſę) quibusdã exceſsib⁹, defectib⁹, q; cõſtare intelligimus. Diximus hactenus de corporis humani tem-

Gal. 1. de ſa. nit. tuen. c. 1.

peratura,

peratura. Veniamus ad alteram partem quæ eſt de compoſitione eiusdem. Recta noſtri corporis compoſitio conditionibus quatuor abſoluitur: Conuenienti forma: Decenti numero: Debita magnitudine: Et naturali partium ſitu. Forma conueniens eſt, quando corpus, & corporis pars commodam figuram ſortiatur, eamque aptè ſeruauerit, nec incõſultò diximus, ſeruauerit, quoniam ſi ab ortu eiuſmodi figuram ſortita fuerit, ſed illam temporis progreſſu, caſu quodam amiſerit, ea non amplius commoda figura cenſebitur; vt puta, ſi aliqua corporis pars rectitudinem poſtulet, directaque eadem oriatur, deincepſque curua fiat; nulli dubium eſt. quòd tunc vitiata figura dici debeat: dicitur quoque commoda figura, quando, id quod planum eſſe debet, non fuerit concauum, & quod debet eſſe adſtrictum, meatum non acceperit: pariter, quod debet eſſe aſperum, non ſit lene; & de horum ſingulis vice verſa intelligatur; ex quibus ĩ ſimul adnexis cõmoda figura conſtitui ſolent. Decens

Gal. 1. de ſanit. tuen. c. 1.

numerus tunc exiſtit,quum adſit defe-ctus, neque ſuperabundantia; vt quando vnicæ manui quatuor tantum digiti inſunt, deficiens numerus eſt,quandò verò ſeptẽ numero digiti orti ſint, ſuperabundãs numerus dicatur; ſiquidem numerus digitorum, cuiuſcumque manus condecens,ex quinque conſtitui debeat. Magnitudo debita exiſtimatur, quãdo nõ adoluerit corpus, & corporis pars magis, ꝗ decuerat, aut nimis extenuetur. Magnitudo autem in vniuersũ iuxta tria conſideratur, ideſt penes tres omnes numero dimenſiones: Longitudinem inquam: Latitudinem: Ac profunditatem; vt ſi corpori, vel ipſius parti alicui duorum cubitorum longitudo conueniat, & ei trium contigerit: non erit magnitudo penes longitudinem cõueniens. Pariter ſi competat, Latitudo cubiti vnius, & corpus hanc exceſſerit, vel in ea defecerit: non erit tunc debita magnitudo penes latitudinem. Similimodo de profunditate, ſeu altitudine dicendum eſt. Naturalis partium ſitus appellatur, dum compoſitura eſt recta, & ſecundum naturam in poſitu: Id autem trifariam contingere ſolet: primo,

Gal. de vſu partium, primo, cap. 23.

quando

quando pars aliqua posituram suæ naturalis figuræ sortita sit: secundo, quum situm sui lateris obtineat: Tertio modo quando in suo latere debitam distantiã continuerit. Primi modi sit exemplum Hepar cum suis lobis inferius vergentibus. Secũdi modi idem iecur in dextro latere situm; nam visum est quandoq; per corporum dissectores, præcipueq; per Constantium Variolam. Hoc in aliení latus transpositum. Tertius quoque modus exemplificatur in Hepate, quod si adeò approximetur ventriculo, vt penes aliquam sui partem ventriculum ipsum amplectatur; & de renibus, quorum alter altero sit sublimior præbeatur exemplum. Isti sunt modi naturalis situs; de quibus tamquam de secũda dicendorum parte, nempe corporis, vel eiusdem partis compositione, satis dictum sit: Perfectam vnitatem asseuerant omnes, quum adeò coeũt inuicem partes, vt nulla prorsus adsit continui dissolutio. His igitur omnibus iam explicatis, quæ ad exactam corporis nutribilis constitutionem faciunt. Superest, vt de alimentari materia sermonẽ habeamus: quia prius diximus, tria es-

ſe, quæ vera nutritio expoſcit: vnum dicitur nutribile corpus, de quo hucuſque dictum fuit: Alterum efficiẽs cauſa. Tertium, id quod nutrit. De hoc itaque loquamur.

Alimentaris materia, quæ, et qualis ſit, ac eius diuiſio. Cap. V.

Limentarem materiã vniuerſam Hippocrates, in lib. de Alimẽto, hoc ordine digeſsit. Nutrimentum, eſt quod nutrit. Nutrimentum, quod veluti nutrimentum eſt. Nutrimentũ, quod nutriturum eſt. Quæ verba Gal. exponens, primo de facultatibus naturalibus, cap. xi. dixit. nutrimentũ appellatur propriè, quod iam aſsimilatur, ac nutrit: quod verò tale eſt quale illud, nẽpe appoſitũ agglutinatũue genus, nõdum tamẽ nutriuit, id propriè nutrimentũ non eſt, ſed veluti nutriens; quod aũt in venis eſt, atq; hoc ẽt magis, quod in vẽtriculo exiſtit, id nutriturum appellatur: ad hunc modum edulia quæque nutrimẽtum vocamus; de quibus Ariſtoteles quoque verba faciens

Secundo de anima, tex. 45

ciens, inquit. Alimentum est, & quod vltimò aduenit; & quod ingeritur. Quæ omnia possumus, etiam nos tali serie disponere. Alimentorum materia; alia actu est, hoc est assimilata actu nutrit: alia verò potentia existit: Hæc iterum subdiuiditur in eam, quę proxima, remota, atque remotissima dici solet. Proxima, secundæ sunt humiditates, vt ros cambium, &c. quæ parum distant, ab actu nutrientibus. Remota, dicũtur humores, qui conduntur in venis. Remotissima, in duas adhuc secatur partes, in intrinsecam videlicet, ac extrinsecam. Intrinsecam existimamus eam, quæ continetur in ventriculo. Extrinseca, sunt cibaria quæque. Humores qui sunt in venis collecti, alimentum sub potentia remota esse censemus, eo quòd antequam actu nutriant, in secundas humiditates verti necesse est, dein assimilari. Atqui alimentorum materia dicuntur, quoniam eorum, quilibet aptus est membra, sibi consimilia nutrire, ita vt sanguis membra sanguinea nutriat: pituitosa alat pituita; &
sic

ſic de ſingulis dicendum eſt. Verum, ob id aſſerere, nec oportet vnumquemque purum, & ex ſe humorem corpus alere; quum nulla corporis pars ſimplex, ac pura reperiatur, ex Hipp. & Galeno in lib. de Nat. Humana: ſed quatenus eorum quiſque præpollens nutrit partē aliquam (hac lege tamen, quod cum eo cæteri humores aſſocientur) dicitur nutritio, ex hoc atque ex illo tantum emergi. Vnde fit, vt in nutritione melancholicæ partis melancholia, pituitoſæ pituita præpolleat; & ita de reliquis ſentire licebit. Cæterum quoniam animantis membra maiori ex parte ſanguinea ſunt, & ex conſequenti, vt plurimum ſanguine nutriuntur: hac ratione, ex quatuor humoribus ſolum ſanguinem nutrire medicorum non pauci aſſeuerant. Hucuſq; de alimentari materia, quæ in potentia remota dicitur, protracta ſit oratio noſtra. Reliquū modo eſt, vt de ea, quæ in remotiori potentia eſt ſermonem habeamus; quam in extrinſecam, & intrinſecam diuiſimus, & extrinſecam edulia eſſe pronūciauimus, dummodo eduliorum nomine ea, etiam intelligantur, quæ in po-

tu ſumere ſolemus. Intrinſeca, de qua agimus in præſenti eſt ſuccus ille; quẽ Chylum appellamus, quem, & intrinſecum, & etiamnum remotiorem nuncupamus, tum quia intra corpus eſt, tũ quia magis, quam humores ipſi à proprio nutrimento diſtat: tametſi plures Medici Chylum nutrire propriè crediderint; perperam intelligentes Galeni verba, in comentarijs de Nat. facultatibus; in ſecundo quoque Aphoriſmorũ comentario ſuper Aphoriſmum, decimum octauum, vbi tali ordine conſcripta reperiuntur. Ventriculus, prius cibis fruitur, familiarem ſibi ſuccum attrahens, & ſuis apponens tunicis, mox vbi hic eſt ſaturatus, tunc ipſos ad excretionem mittit: quæ dicta Galeni, ſi bene perpendantur, non indicant de nutritione fore intelligẽda; quod quidem per verbum illud, apponens, demonſtratur: nõ enim ſufficit ad aliquod nutriendum appoſitio; ſed præter hanc agglutinatio requiritur, quam aſsimilatio demum ſequitur, quemadmodum ex Galeno antea aſſertum fuit; qui alimentum propriè dixit, id quod aſsimilatur, quod verò nondum aſsimilatum

eſt,

eſt, ſed agglutinatum tantum, vel appoſitum; id veluti nutriens appellauit, hoc eſt in potentia nutrimentum exiſtens. Præterea non eſt vſus eo verbo, nutritus, ſed ſaturatus: Licet falsò in quadam verſione latina, ſaturatus, legatur: ſecus eſſe interpretandum indicat Græcus codex. ἡ γαρ τοὶ γαστηρ απολαυειν ἐν ἑδει κυντο των σιτίων αυτὴ πρωτως τὸν οἰκεῖον ἐζ αὐτῶν ἑλκοῦσα χυμον, εν αποτιθε μέδη τε τοῖς ἑαὐτῆς χητωσὶν εἰτ᾽ ἔπειδάν τουτον κορεσθη την ηκαῦτα εκ πεμπεῖ αυτα πρὸς διαχωρησην Nã verbũ κορεσθη ſaturatus verti debet: qui verò aliter ſentiunt, malè exponunt. Quare explicat Galenus ſe non de nutritione, ſed de animali appetitu, de fame ſcilicet; quem quidem appetitum aſſerit ipſemet in ſecundo de ſympt. cauſis quatuor numero cauſas amplecti; vacuationem videlicet, vacuatorum naturalem appetentiam, exuctionem, & exuctionis ſenſum; à quo moleſtia quædam oritur, ad differentiam naturalis appetitus, cui moleſtia hæc minime contingere poteſt,

quum huiuſcemodi appetitus ſit ſenſu deſtitutus. Ad hanc igitur moleſtiam remouendam attrahit ventriculus, ex edulijs ingeſtis ſuccum aliquem ſibi familiarem magis, donec poſtea ſaturatus, & contentus redditus appoſitione nimirum illius ſucci dumtaxat, repleto vacuo, ablata vacuatorum naturali appetentia, ac exuctione, moleſtiaque pariter, quæ ab exuctionis ſenſu ortum duxerat: ventriculus eundem ſuccum peſſum emittit, per piloron nempe quod ventriculi os inferius interpretamur) ad Hepar, pro altera coctione conficienda; dummodo Hepar ipſum non admodom indigeat; namque ſi alimento magnopere egeat, trahit ad ſe ſe eundem ſuccum per ramum venæ portæ, per quem, & idemmet ventriculus ſibi verum alimentum attrahit ab Hepate. Horum autem, quæ modò aſſerimus fidem perhibent, hæc duo; vnum qui vrgente ingenti fame, ſi olera, vel id genus ſimilia præbeantur, modicè nutrientia contentatur illico ventriculus, non ea ratione, quòd ſtati ipſe alatur; verũ quia

ex ole-

ex oleribus, id quod vacuum est replẽtibus tollitur molestia ab exuctionis sẽsu iam orta, vnde sequebatur fames. Alterum, dictorum fidem faciẽs, est quod è corporum dissectione præteritis, iam annis palam conspeximus, secantes columbum quemdam, in cuius iecinoris substãtiam plurima Cicerum grana adhuc integra confixa deprændimus, quæ per aliam viam rapta fuisse, haud opinamur, quam per ramum eiusdem portæ, qui breuior ductus est, directior q; ac item latior, quam sint mesaraicæ intestinorum venæ; &si idemmet ramus de numero mesaraicarum meritò dici queat; quatenus è ventriculo (per illũ) attrahit Iecur succum, quemdam pro sui saturitate, quum fuerit necessitate coactum, nulla coctione peracta. Huic consonum est, quod apud Galenum cõperimus, in primo de facult. simpliciũ aliment. cap. secundo. Carnes .n. inanitæ rapiunt, ex ventre succum, nõ modò semicoctum, sed nonnumquã etiam omnino crudum, atque incoctum, cum cibo sumpto operibus sese reddiderint. Nec pro absurdo habendum est, quod per eandem viam chylus à ventriculo,

ac intestinis mittatur ad Hepar; & ab Hepate alimentum ad intestina, ventriculumque pellatur; nam qui aliter sentit, mõstrat se non intelligere opus naturæ, authore Galeno, in comentarijs, de vsu partium, vbi modus iste anadosis appellatur ab eo. Itaque ex his planè colligere possumus quantum à nutritione discrepet saturitas: Nutritio enim post appositionem, agglutinationemq; assimilato alimento parti alicui, vel corpori nutribili emergit: Saturitas verò fit, ex inaniti repletione, quam pręcesserit exuctio (à qua oriatur sensatio) per solam succorum appositionem, ad exuctionis sensus molestiam remouēdam, & famem, qui dictus est animantis appetitus. Sed audio quemdam dicentem, si ramus venæ portæ, qui ad ventriculū deriuatur, latior est Mesarei venis, & iecori propinquior; Itemque (ais) à vētriculo iecur eiusmodi succum trahere: Cur omnes fatentur per Mesenterij venas tum chylum, tum alimentum, ad Hepar duci; id quod aptius per viam illam, per ramum, scilicet ipsius portæ iecur moliri posset. Cui sic satisfacimus Iecur ingenti egestate adactum à ven-

triculo

triculo ad ſe ſe per ramum illum rapit ſuccum, nonnumquam ſemicoctum, & omnino crudum; cæteris verò temporibus, nequaquam. At ab inteſtinis ordine trahit iecur, & per Miſaraicas vocatas venas, dum alimento eget, citra vrgentem illam neceſsitatem enarratã. Siquidem Chylus ipſe diutius ĩ inteſtinorũ anfractibus permanes, eo coctior reddi ſoleat. Hucuſque dictum ſit de materia, quę alimentum nuncupatur, ac nutrit. Supereſt de forma Humani corporis nutritionem efficiente dicendum.

Forma Corporis Humani, efficiens nutritionis cauſa, quę ſit. Cap. VI.

VI ſunt Ariſtotelis dogmata perpetuò ſequuti hi ex illis promptè cognouerint actionem agentis in patiente probè diſpoſito conſiſtere; qua quidem accepta poſitione; nos facile non omnino mente captis declarare poterimus, quod ad exactam humani

mani corporis nutritionem conficiendã (cuius causa efficiens est Anima ipsa, eiusdem corporis forma nuncupata vt antea declarauimus) requiritur corpus, seu membrum ritè dispositum, necnon alimentaris materia ad nutriendum idonea, vt dictum est superius. At quæ sint leges perfectum Nutribile constituentes, enarrauimus; dum diximus eas ab influẽtibus spiritibus, (quos vel influentem calorem dicas) desumi: Itidem & ab optima eiusdem temperatura: à partium cõpositione: atq; ab ipsarum continuitate emanare. De materiæ aptitudine, partim verba fecimus, partim faciemus: id manifestabitur quum de Coctione, cæterisq; naturalibus facultatibus sermonem habuerimus. Partim manifestauimus, dum de actionibus Assimilationem præcedentibus (Appositione inquam & Agglutinatione) loquuti fuimus. Eiusmodi materiam igitur, quam halitus speciem Galenus appellat, poris seu corporis meatibus imbibitã informat Anima, quam informando, adsimilat illam materiæ quę eidem Animæ subijcitur; vtputa alimentum carni; quæ quidem mutatio, substan-

Secũdo de sympt. causis, c. 3.

tialis eſt. Teſtatur hoc, eiuſdem Philoſophi ſententia in ſecũdo de anima tex. 47. ſub hac locutionis formula. Eſt autem eſſe aliud Alimento, & Augmentatiuo: Secundum enim quòd quantum quoddam eſt augmentatiuum eſt: Secũdum autem quòd hoc aliquid, & ſubſtãtia, alimentum. Itaque tali pacto nutritio conſequitur, & corporis conſeruatio; Iuxta dictum Ariſtotelis ibidẽ. Conſeruat enim ſubſtantiam, & eouſque eſt, quouſque alitur: Id quod exemplo quoque poterit explicari de igne, qui licet impropria nutritione alatûr, ſi tamẽ ei combuſtibile aliquod pro ſui pabulo ſupponatur, dummodo præuia diſpoſitione paratum ſit, ac idoneum, in illud confeſtim ignis ſui formam imprimit, vel de illius materiæ potentia, ſinuque eam deducit; & ita illã demum aſsimilat materiæ, quæ eidem igni antea ſubiecta erat; vnde & ignis conſeruationem fieri ſenſibus patet. Anima, tres ſubiectiuas partes, quæ ſpecies dicuntur, in ſe comprehendit; quarum vna eſt in plantis & vegetatiua nominatur, quum eædemmet Plantæ auctione dumtaxat indigeant, vt ab Ariſto-

tele conscriptum est; cuius verba sunt hæc. A sensitiuo autem separatur vegetatiuum in Plantis. Altera sensitiua in Brutis, quæ in ipsis sensationem auctionemque parit: hoc idem Arist. fatetur. In sensitiuo autem vegetatiuum est. Postrema, intellectiua est, quæ in Homine reperitur. Ab hac omnes in Homine prodeunt operationes. Huiusmodi Anima secundum speciem vnica Humanum genus vniuersum illustrat: multiplex verò fit ac numerosa, pro singularium hominum numero atq; multitudine. Vegetatiua ergo & sensitiua in Humano genere ab intellectu (specie) minimè differunt; quod hisce verbis comprobat Arist. Quibus enim inest ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua omnia. Sed eadem rationalis Anima pro varijs functionum generibus, quas ex diuersis eiusdem facultatibus edit, variam adipiscitur nomenclaturam; adeo qꝫ quatenus ipsa auget, vegetatiua nominatur, quatenus sensationẽ parit, dicitur sensitiua; quatenus verò ab illa emanat intellectio, nomen intellectus sortiri solet. Nemo tñ inficiatur existimans nostrum hoc decretum

Secundo de Anima, tex. 31.

Secundo de Anima, tex. 31.

Arist. 2. de Anima, tex. 32.

breui, Aristotelis sermonem haud esse de Animarum essentiæ ordine sumendum; sed de eiusdem animæ operationum serie. Quare talis sit verborum sensus. Non eodem tempore idem fit Animal & Homo; hoc est prius operatur Anima intellectiua in embrione sensationem efficiendo; mox intellectionẽ, tunc scilicet, quum distincta membra ad intellectionem idonea facta fuerint. Alioqui, si in huiusmodi Embrione sensitiua anima, absque intellectiua per aliquod temporis spatium existeret, Humanus Embrio neutiquam à Brutis dissideret, sed esset eiusdem speciei cum illis. Nec est alicuius momenti responsum dicentium, quòd embrio tunc temporis potentia quadam differt à Brutis, qua dispositus est ad rationalem animã recipiendam. Quoniam potentia illa, quid specie diuersum efficere minimè valet, quum ipsa rei forma non sit. Vel si velimus asserere sensitiuam Brutorũ à sensitiua Hominis, specie distinctam esse quia ab agente specie distincto emanat, licet ambæ sensitiuæ dicantur; Necnon coacti fuerimus fateri vegetatiuam sensitiuamq; Animam in Huma-

no Embrione dicere quid ab Anima rationale seiunctum. Dicimus tamen nos id non eodem tempore fieri posse: superueniente siquidem Anima intellectiua; ambæ illæ, sensitiua inquam & vegetatiua desinunt esse: quemadmodum forma ligni desinit in ligno, cum fuerit in eo ignis accensus. Ab anima igitur intellectiua functiones prædictę ꝓdeunt omnes; quæ quidem Anima, forma est totius Humani corporis, quamuis intellectionem nec assidue nec in quacunque corporis parte producat; hoc tamen accidit non sui culpa, sed obiectorum causa; quæ ei non offerũtur, vel subiectorum culpa (in quibus agit) propter illorum ineptitudinem: Hinc fit quòd intellectionem haud gignit in Bracchio, nec in quamplurimis corporis partibus, quia eæ ad intellectionem pariendam idoneæ non sunt; nec tale opus in cerebro, membro alioqui ad id idoneo perpetuo exercet, quum ei nõ semper phantasmata speculanda repręsententur; vbi neque sensatio tactus fieri omnino comportum ęst, quoniam est ad hanc sensationem ineptum: immò nullam interdum in aliqua corporis

parte functionem edere percipitur; adeo vt nedũ intellectionẽ, sed neque auctionem neque nutritionem ipsam producit. Non auctionem, si adsit materiæ vel spirituum priuatio. Non sensationem, si aderit spirituum interceptio, quamquam cæteræ conditiones ad sentiendum in eadem parte reperiantur: vt exemplis rem illustrando patefacere poterimus. sit membrum aliquod strictis laqueis obductum, id nec sentit nec augetur; quia est error ab alimentorum priuatione, & spirituum prohibita fluxione; qui ad membrum alendum confluere debebant immò minus ad intellectionẽ efficiẽdam, saltem ad sensationem & auctionem obeundam spiritibus hisce vtitur Anima ipsa vt instrumento in qualibet nostri corporis functione. Quo factum est vt à Galeno dictum fuerit innatum calidũ omnium actionum naturalium causam: id quoque animantium naturã appellauit Hippocrates. Quib. ergo si fuerit Anima impedita, sua munia obire non poterit. Quamobrem, neq; tunc tẽporis nutriet: non nutriet dico, hac ratione cõmotus: Qm̃ ab eadem Anima Primo Aph. 15.

 facul-

citur, vel dum eorum caliditas primigenium humidum eius, pabulum (quā alimentarem ſubſtantiam dicimus) conſumpſerit, id quod in Adultis ordine quodam ipſius naturæ contingere perſpicitur: vtraque ſpirituū ſubſtantia adhuc duplex eſt: vel natiua à ſemine deducta: vel aduentitia, quæ (nutritione) adacta, ſubactaque eſt. His itaque de cauſis, & ob eandem ſpirituum caliditatem ab externo calore, aut ab aduerſo frigore in alienam qualitatem commutatā, ſeu quouis alio modo à qualibet infenſa cauſa diminutam, debiles facti ſpiritus (adhuc alendo) terminare auctionem coguntur. Hinc cernimus non æque in omnibus; ſed in quibuſdā celerius, in quibuſdam verò tardius: in his maiorem in illis minorem auctionem terminari, pro validiori imbecilliorią; cauſa ſpiritus ipſos alterante. Quamuis Ariſtoteles oppoſitum ſenſiſſe videatur, hiſce verbis. Natura autē Conſtantium omnium terminus eſt, & ratio magnitudinis, & augmenti; Hæc autem animæ ſunt, ſed non ignis, & rationis magis quàm materiæ. Nos tamē conciliat eo loci magnus Cōmētator

Auerroes, inquiens, à calore prædictas functiones terminari: ceu Galenus quoque in primo aphorismorum xv. asseuerat, & ait. Calidum innatum animal finxit, efformauitque, ad iustam magnitudinem perduxit, & denique ad finem vsque vitæ alit, atque sustentat: verum quia calor habet supra se causam primam (dicit Auerr.) quæ est Anima ipsa; Ideo attributione quadã, ac dignitate primaria. Huiusmodi opa ad Aiam referuntur (quemadmodum nos pariter posuimus) secundaria verò & instrumentali ratione, ad spiritus ipsos vel calorem: Idem enim est calor & spiritus, sumendo non eorum qualitatem seorsum, neque substantiam illorum; sed quod ex eorum societate nexuque conditum est. Sicuti spirituum substantia bipartita est, ita & ipsorum calididitas in duas secatur partes, in natiuam scilicet à semine contractam: & aduentitiam nutritione adeptam; ex qua fit recentiorum spirituum generatio, ac ipsorum cum natiuis confusio. Huic nostræ sententiæ videtur palam fauere eademmet Galeni sententia, à nobis antea relata: porrò si permanens

esset membrorum essentia, neque venis indigerent nec arteriis, &c. ex qua ritè colligimus quod pronunciauimus, nempe spirituum recentium ortū seu generationem, ac illorum confusionem cum natiuis media præeunte nutritione duci. Nam, quum ad membrorum essentiam instituti sint etiam spiritus; quæ quidem essentia non permanens, indiget & venis & arteriis pro illius conseruatione; nonne possumus asserere, & merito debemus, quòd venarum, arteriarumque causa, tum generatio spirituum, tum eorundem mixtio consequatur? Huic etiam possumus (si placet) alteram quæ est Medicorum rationem adnectere: spiritus qui fiunt imbecilliores, tantam sanguinis copiam parare minime valent adeò vt, ex ea spermatica quæ dicuntur membra posint augeri; quoniam sanguis qui multa indiget commutatione pro spermaticis membris alendis (asseuerante Galeno) quo magis indigebit ad earundem partium auctionem? Hanc ob causam enarrata membra non in quacunque augentur ætate, & auctioni

ter-

qui tamen interea incrementum capessant. Hi quum parcius alantur, declarant accretionem neque pleniorem nutricationem esse, neque illi perpetuo tanquam comitem assidere. Ego autẽ attenuationis vel maciei, ac morbi temporum habita prius distinctione, Fernelio hunc in modum esse respondendũ censeo. Macies interdum tabescentiã significat; si pro hac à Fernelio sumatur Macies: falsum vtique est tunc pueros augeri; quia vix satis est ad eorum nutritionem alimonia: quinimo eiusmodi pueri diminutè & non perfecte aluntur, si verò capiatur attenuatio pro eo quod idem est ac non impinguari: id pro certo habeo neque contra Auicennam, neque pariter contra nos esse; quia tunc ratione præassumpti & in venis iam existentis; necnon ratione illius modici cibi, quem adhuc capiunt, toto ob spirituum robur validum in alimoniam conuerso, nihilo ferè ad excretionem misso, propter eam quæ tum ad nutriendum tum ad augendum imminet necessitatem, absurdũ non est quòd fiat eo tempore additio substantiæ maior quàm sit decessio; & id in prima

morbi

morbi parte fatemur; hoc est, quousque substantia eadem & ad alendum & ad augendum suffecerit. Atqui, hæc additio fit proculdubio minor, quàm si morbus abesset: fit itidem additio penes cunctas partium dimensiones, verum quia maior in longitudine accedit, quàm in ipsa Crassitie, quũ natura magis sollicita sit, atque coacta ad partiũ solidarum accretionem ea ætate inquã, qua spiritus validiores substantiam ad easdem partes augendas parare queunt: siquidem crassities quauis ętate ferè cõparari possit, quum validum spirituũ robur minimè postulet. Propterea pueri, Adolescẽtesq; initio morborũ illorũ aucti secundũ longitudinẽ tantũmodo, videntur: macilentia verò in illis priuati non positiuè est, quatenus videlicet non tanta substantiæ copia apponitur penes crassitiem, quanta penes longitudinem accedere videtur: non ob id tamen augescunt pueri iuxta longitudinem, & secundum crassitiem minuuntur, quatenus penes hanc plus sit deperditũ quam id quod restauratum est. In reliqua verò morbi parte, in qua si fortè substantia ex edulijs ingestis vix potis est ad nu-

triẽdum, ac ſpirituum vis imbecilla admodum reddita ſit, Auctio non fiet amplius, ſed ceſſabit tunc, vel fiet illius (quod initio morbi fuit auctum) diminutio, quæ licet non prorſus ſequatur, ſuccedit ſaltem ſecundum aliquem gradum, quoniam minus tunc quam deperdatur acquiritur: & quia deperditum, naturæ duplicis exiſtit aereæ ſcilicet, ac terreneæ, aereaque magis reſoluitur: ob id poſt morbos diuturnos eius quod reſolutum eſt maior portio ſanguineæ ſubſtantiæ tanquã aereæ eſt, quam ſpermaticæ, quum ab humano corpore aſsiduè defluat aliquid: Macilentia poſitiuè apparet habens auctionem illam annexam quę à morbi principio hucuſque ſuperfuit, ſed minor. Atqui Fernelius inquit alibi, ſolum oſſa augeri, & ſic videtur reſponſum noſtrum non diſſoluiſſe argumentum in oppoſitum deductum. Dicimus, Fernelij ſententiam ſtare non poſſe, eo quod omnino repugnat Ariſt. dicenti. Auctum dici totum, & ſecundũ quãmlibet partem augeri, nec ſolum oſſa. Niſi dicere velimus quod intelligat Fernelius de præcipua potiſsimaq. auctione, quoniam alio dixit ſubſtantiam

Gal. 1. Aph. 15.

car-

ſeruantur quos ab origine duxerunt; qui vigorati ex noua ſpirituum generatione, additioneque pabuli, à recenti nutricatione ſubacta, ad auctionem efficiendam apti fiunt. In Adultis autẽ, & ſi aliqua fiat (ob nutritionem) ſpirituum vigoratio: tanta nihilominus fieri non poteſt, vt auctio ſuccedat ex illis; quando cum priores natiuique ſpiritus diuturni tẽporis occaſione nimiũ diſſoluti, ratione vtriuſque ſubſtantiæ alimentaris inquam ac elementaris & natiuæ; itemque natiuæ caliditatis ratione; quamuis adſcititia tum caliditas tum etiam ſubſtantia in his maior acquiratur. Contra verò ethica laborantibus pueris obtingit. Ab his igitur ad ea reuertentes, à quibus hucuſque digreſsi fuimus; Non abre, poſſumus vnà cum Ariſtotele concludere eamdem eſſe animæ potentiam vegetatiuam, nutritiuã atque etiamnum generatiuam. Differunt autem harum functiones inter ſe ſe tali pacto. Materia enim quatenus de potentia ad actum aliquem deducitur; generatio dicitur mutatio illa; vt puta quod eſt in potentia caro, ſi actu caro fiat; ſed hæc alicui carnis ſpeciei *Ariſtot. 2. de anima 47.*

poſtmodum aſsimilata, vt verbi cauſa, caro, humanæ carni aſsimilata, dicitur nutritio. Aſsimilata denique, vt in quanto, hoc eſt ſub maiori copia ſecundum omnes ſui partes (ſeruata priori carne quæ augetur) accepta, Auctio tum temporis vocatur. At hæc in hunc ordinem diſponuntur: Præcedit generatio nutritionem: Auctionem verò nutritio antecedit; quemadmodum Ariſtotelis ſcripta legendo; præcipue primum de generatione volumen, & ſecũdum de Anima reperies. verum poſſet aliquis inſtando aduerſus inſtitutum noſtrum arguere. ſi Nutritio, Auctioque pariter ab Animæ potẽtia ꝓfluũt: Hæ functiones merito animales nuncupari deberent. oppoſitum tamen cõpertum eſt ab alijs & à Galeno pronunciari, qui tum in libello de differ. ſymptomatum & in quamplurimis aliis locis, eas naturales appellat. Præterea, cur omnes potiſsimum in arte medica verſati, Nutritionem & Auctionem à facultate iecinoris fieri teſtati ſunt? Præbeamus huic reſponſum, quòd operationes quatenus ad animam vel ad eius potentiam referuntur, nihil prohibet

hibet illas dici animales: sed auctio nutritioque determinato modo naturales dicuntur, eo quòd animæ potentia, à qua oriūntur (medio calore) auctio ac nutritio, circa materialia admodum versatur. Scimus enim & optimè quòd nutritio ab asimilatione alimenti ad id quod alitur terminatur. Auctio in asimilatæ materiæ magnitudine consistit. Sensatio verò & intellectio animales proprie functiones vocantur; eo quòd potentia à qua sensatio oritur & intellectio, circa ea versatur quæ sunt immaterialia ac nobilium. Intellectionem, fieri specierum intelligibilium apprehensione ex accidentibus sensibilibus depuratorum, quis est qui ignoret? Et sensationem, formarum sensibilium receptione alicui intermedio prius impressarum, quæ mox ad Animæ potentiam relatæ sint? vt palàm cognoscitur in hac singulari sensatione sensus visus, in qua non recipitur subiectū ideę sensibilis; corrumperet siquidē id sensum ipsum; sed ideā tātum siue species illius subiecti, (q̄ sensus obiectū appellatur) suscipitur ab eo. Ad alterum quæsitum, quod est (& nos quoq;

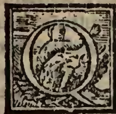
fatemur) operationes naturales ad Hepatis facultatem referri. &c. Respondeo, tali pacto esse intelligendum. Potentia ipsius Animæ conficit in Hepate massam humeralem, eamque ad actiones naturales parat, Nutritionem scilicet atque Auctionem; quatenus ex eadem humorum congerie spiritus gignũtur, sanguis, & seminalis humiditas: quæ sunt Animantis primordia, ex hac itidem humorum cõgerie gignitur materia Nutritioni & Auctioni accommoda: idcirco enarratæ functiones omnes iecori acceptę referuntur. Vel dicendũ est quòd Medici (insequentes stoicos) vegetatiuam, Naturam appellant. Restat adhuc altera difficultas nobis delenda, quæ in medium à Nonnullis afferri solet. Quomodo potest anima ista quæ dicitur intellectiua, siue rationalis anima nuncupata, Humano corpori & esse & operari, præbere idest, (ut recentiores aiunt) corpus informare, eique adsistere; nam forma quæ dat esse abscinditur abscisa parte quæ ab eadem informatur. Dicamus hoc verificari de formis illis, quæ de materiæ potentia deducuntur; quod de anima nostra

 dice-

dicere non licet : hæc etenim de foris aduentiens corpori noſtro annectitur; ſumamus exempli gratia ſpeculum aliquod : iſtud ſi frangatur, repreſentabit adhuc figuram, eamque integram cuiuſcunque hominis vel alterius animantis intuentis illud. Dubijs hiſce ſolutis. Reliquum modò eſſet, vt de materia remotiori Nutritionis & extrinſeca loqueremur, ni ſermo de chylo, (qui ſuccus eſt è cibarijs in ventriculo coctus) anſam nobis dediſſet vt de Naturalibus facultatibus, ijsque Nutritioni deſeruientibus pertractaremus. Quare de his agamus.

De facultatibus naturalibus inſeruientibus nutritioni. Cap. VII.

De Attractrice, & Attractione.

QVum de facultatibus naturalibus, quæ Nutritioni deſeruiunt ſit à nobis agendum : ab vniuerſali facultatum diuiſione ordiri decreuimus.

Facultatum igitur, aliæ ſunt præcipuæ ac primæ, aliæ ſecundæ dicuntur. Primæ in partibus nobilioribus præcipuiſque locantur; vt animalis facultas in capite: vitalis in corde: Concoctrix in ventriculo: ſanguificatiua in iecore: Gignitiua in Teſtibus, & hæ naturales nuncupantur: Facultates verò ſecundæ, quæ etiam inſeruientes dicuntur, quatuor numero commentantur; Attratrix, Retentrix, Concoctrix ſiue Alteratrix, atque Expultrix. Hæ omnes in quacunque corporis particula reperiuntur vt teſtis eſt Galenus in commentarijs de differentijs morborum; necnon in octauo de compoſ. medicament. localium cap. 7. aſſeruit; ſed eius verba de propriis ac peculiaribus facultatibus ſunt intelligenda: Communium ſiquidem altera pollet in aliqua corporis parte & non in alia: vt concoctrix in ventriculo: Retentrix in Inteſtinis & veſica: Attractrix in Hepate & Renibus: Expultrix in renibus & inteſtinis. In veſica autem & inteſtinis attractio communis non fit; quoniam inteſtina neque à ventriculo trahunt, neque à renibus veſica vti ſcriptum reliquit Galenus

Gal.5. de loc. affect.cap.7.

Gal.5. de loc. affect.cap.7.

lenus in 6. de loc. affect. cap. 3. vt igitur absoluta corporis vel membri alicuius nutritio fiat, necesse est vt facultates omnes ritè se gerant. Attractrix facultas est vis animæ quædam, quæ medio temperamento attrahit ad membrũ id quod sibi familiare est. in hac autem operatione, Attractione inquam sunt quinque à nobis consideranda: Membrum ex quo: Membrum ad quod; Materia quæ trahitur: Et via; siue ductus per quos attractio fit: denique sunt instrumenta ad hanc opportuna. Membrum ad quod trahitur, dicimus tunc probe se habere, quotiescunque (suppositis cæteris conditionibus pro membrorum optima constitutione antea descriptis) temperatum in calore percipiatur; nam calidi est attrahere, scripsit Arist. in 4. Metheor. lib. Id summopere animaduertendum est; quoniam si excessus defectusve esset in calido ipsius mẽbri, hoc traheret succũ coctũ vel crudũ adhuc celerius ad sese; si tali pacto obtingat, erit succus ad alendũ ineptus: vtputa si iecur ĩ caliditate quodãmodo excesserit, chylũ à vẽtriculo nondũ elaboratũ rapiet, quo nõ nutrieẽ vtiq;, sed

Gal. 5. de loc. affect. cap. 7.

pro ſui nutritione (vt Galeni verba referam) abutetur illo, neque cæteræ corporis partes hanc ob cauſam nutriri quibunt: quum ſit ſuccus iſte contumax ſecundæ concoctioni, qua coctione opus eſt: ad ſuccum parandum pro membris enutriendis. Quapropter ij qui ſunt ætatis vigore valentiorem calorem
Gal.2.aph.2. habent: pueri verò ad vſum ſufficientem, veluti ſcriptum eſt à Galeno in tertio de ſympt.cauſis cap.3. At ſi quãdo ſuccum probè confectum, traxerit Hepar pluſquam par ſit, fiet eo tempore aluus ſiccior. Si verò defecerit in caliditate, vel magnus erit defectus; vel paruus: ſi ſit huiuſmodi, tardius iuſto trahit; ſic membra nutritionem intempeſtiuam modicamque ſuſcipient. ſed
Gal.5.de loc. affec.cap.7. ſi magnus fuerit defectus, nulla prorſus attractio fiet, nullaque pœnitus nutritio: & fluxiones gignentur, quum iecur ob maximam caloris imbecillitatem attrahere non valeat, vt ediſſerat
Gal.5.de loc. affec.cap.7. Gal. ſexto aphoriſmorum commentario ſuper Aphoriſmum decimumſextum. Membrum, è quo trahitur alimentum, requiritur in humido temperatũ, vt attractionem permittat; alioqui nul-

la vel tarda nutritio ſuccederet. Materia alimentaris attrahenda ſubſtantiæ ſit mediocris, nec in quantitate modũ excedat; ſed in qualitate, benigna exiſtat. Subſtantia mediocris appellatur (Medicorum more) quæ media eſt inter craſſam ac tenuem: tenuior ſiquidẽ fluxilis admodum reddetur: Craſsior autem alendas partes peruadere non poterit. Mediocris quantitas exigitur; quia ſi nimia fuerit eius copia, neque à membris enutriendis, neque ab ipſo calore, regulari vnquam poterit. ſi pauca; quantum ſat ſit non nutriet. Qualitas benigna eſt, per quam familiaritas ineſt alimento cum membro quolibet enutriendo. Tale vt ſit alimentum neceſſe eſt, ad euitandum id, quod præcipit Galenus cauendum in ſecundo Aphoriſmorum Hippocratis Aphoriſmo decimo ſeptimo, hunc in modum inquiens. Alitur enim quæque pars à cõueniente & familiari naturæ ſuæ alimẽto, quod merito nos ſecundum ſuam cuique parti naturam eſſe dixerimus. ſi itaque ad eam affluat ſuccus quiſpiã, qui alteri particulæ ſit ſecundum naturam, ſed huic præter naturam & alienus

exiſtat

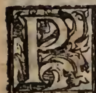
exiſtat, malò certè quidem is particulæ fuerit; quemadmodum Mandragora, papaner, & ruta &c. Via ſiue Ductus per quos alimentum ducitur; ne ſint latiores, nec arctiores quàm deceat; quia ſi nimium lati fuerint, ocius trahetur ſuccus, qui poterit eſſe incommodus dupliciter, vel propter ſui cruditatem, vel ob celeritatem ipſius motus; nam impetu quodam recens, alendæ parti approximabitur; quam denique infeſtabit. Crudus erit ſuccus, quia modicè per meatus illos atque canales imorando non ſuſcipit in ijs vlteriorem, concoctionem, quæ ſit nutritioni conueniens; Quoniam recipit in vaſis ipſis coctionem magis exactam præter eam quam in Hepate ſuſcepit; licet hæ, non duæ dicantur coctiones inter ſe diſcrepantes; vna tantum eſt coctio ſecunda, quæ & in Hepate celebratur & in venis ipſis; ſed quæ ſit in venis, dicitur ſecundæ concoctionis perfectio, non autem alia concoctio, neque à ſecunda coctione differens. Inſtrumenta Attractioni ſubminiſtrantia ſunt ipſi villi. Hi, triplici differentia potiſsimum diſtinguuntur:

Gal. de bono & malo ſucco cap. 5.

tur:

tur: alij, Recti sunt: alij obliqui: Transuersales nonnulli dicuntur. priores deseruiunt Attractioni. Reliqui verò duo, vt cæteris operationibus Expulsioni videlicet ac Retentioni deseruiant instituti sunt, sicut habebimus inferius. Modò de Retentrice, deque eius operatione dicamus.

De retentrice facultate, & retentione. Cap. VIII.

Posteaquàm de attractrice Facultate, ac de illius functione seamonẽ habuimus, postulat ordinis ratio, vt de Retentrice, necnon de Retẽtione dicamus. Retẽtrix igitur facultas, est animę vis quędam, quæ media elementorũ tẽperata qualitate retinet succos, vt ad alẽdas corporis partes ipsi parent. In Retẽtione, quatuor necessario admittũtur, Mẽbrũ quod retinet: Materia q̃ retinetur: Instrumẽta, per quę fit retentio: Et tempus retẽtioni competens. Membrũ in sicco temperatum requiritur; quãdoquidẽ, si in hoc excederet, fieret materię suppresio; vnde senuũ corpus ad hanc actionẽ malè cõparatũ est, quia siccius

exi-

existit. Si verò deficeret, sequeretur alimenti prolapsus: propterea pueris dicebat Galenus 3. de symptom. causis cap. tertio.) adest retentricis imbecillitas. Materia, penes substantiam, optimi succi sit, vt euitetur cachochimia: Penes quantitatem eadem materia moderatè concurrat; ne oriatur plethoria, vel retentricis debilitas inde sequatur. Instrumenta inseruientia nutritioni sunt obliqui villi; quatenus ex obliquo collocati sistunt succum ne crudus, vel semicoctus labatur. Tempore, opus est huic actioni, nam si diutius retineatur succus, cæteræ corporis partes (ob indigentiam) iacturam patientur. si citius; Materia vel diminutè cocta, vel cruda prorsus secesserit. si priori modo (vt de ventriculo exemplum afferam) materia secedat, causabitur fluor ille, quæ cæliaca, idest, ventralis affectio dici solet. si posteriori modo, affectus orietur qui lienteria, siue intestinorum ac ventriculi leuitas appellatur. Hæc pauca de his sint satis; qui quum de altera facultate tractandum sit à nobis: si hoc prius addidero, quòd hæc prædicta facultas vt

expultrix, quoque concoctioni ministrant.

De concoctrice Facultate & concoctione. Cap. IX.

ON secus ac facultas attractrix & etiamnũ retentrix, est Concoctrix ipsa siue Alteratrix facultas, vis animæ: at hæc ope temperamenti rem alimentarem pro corpore nutriendo transmutat. Istius etenim actio nimirum Concoctio triplex est: Alia postrema, quæ & tertia nuncupatur, ac in parte corporis qualibet conficitur: Alia secunda, quæ in Hepate & venis ad vniuersam membrorum distributionem celebratur: Alia prima, quæ omnium communissima & in ventriculo & intestinis fit, quippe cum veram concoctionem in ore minime fieri arbitremur; sed potius in ore præparatoriam actionem quandam ad coctionẽ ipsam effici, quam leuigationem Galenus appellat, asseueramus: Coctiones omnes ad integram exactamq; corporis

Gal. 5. de loc. affect. cap. 7.

Gal. 1. de san. tuend. cap. 2.

Gal. de bonit. & vitio succ. cap. 5.

Gal. 4. de usu part. cap. 17.

poris nutritionem exquisitas fore ducimus; Quarum summa cognitio ab excrementis propriis peculiaribusque desumi potest. Indicant porrò excrementa quælibet suarum partium constitutionem vt videre est apud Galenum in primum de morbis vulg. comment. 2. Excrementum tertiæ concoctionis præcipuum est id quod per halitum digeritur ἀδηλος διαπνοή græcè uocatum. Verum quia istud obscurum est, & sensus nostros latens; de eo ne verbum quidem habuero: sed de altero loquar minus præcipuo, magis tamen euidenti, qui & sudor dicitur. Iste enim totius corporis excrementorum cognitionem præbet ex Galeni sententia in libello de constit. artis Medicæ. Sudoris igitur cognitionem à duobus pendere, à quantitate inquam ipsius, & ab eiusdẽ qualitate censemus: sudoris quantitas copiosa esse non debet, sed mediocris: indicat sudor multus humorum nimietatem in corpore existentem. A qualitate sudor bifariam cognoscitur à qualitatibus primis nempe, & à secundis. A primis, calidus ne sit neque frigidus; præbent documentum hoc Hippocr. & Gal.4.

Gal.1.de san. tuen.c.2.c.2.

Gal.1.aphor. 15.

Gal.1. de san. tuen ca. 12.

Gal.4.aph.4.

Galen. quarto Aphorismorum, aphorism. quadragesimosecũdo namque sudor frigidus, non exactè coctos ostendit humores: Calidus, extraneam qualitatem significat. Tepidum ergo sudorem fore necesse est. A secundis qualitatibus sudor nobis innotescit, à sapore, colore, atque etiam ab ipsius odore. sit salsi saporis cum pauco amarore, colorisque pallidi vt docet Galenus 10. de facult. simpl. medic. cap. de sudore. Apparet huiusmodi sapor dicit ibi Galenus dum nolentibus quandoque sudor in os defluit. Ab odore sudoris cognitio desumitur; quoniam si graue oleat sudor, putredinem aliquam demonstrat. vt boni itaque odoris existat operepretium est. Et hæc de modis cognoscendi perfectionem tertiæ concoctionis dicta sint; quæ nil aliud est, quàm conuersio humorum in materiam ad membrum quodlibet enutriendum idoneã. Ad eiusmodi coctionem perficiendam duo necessaria sunt: vnum quòd materia concoquenda, fuerit absolutè in Hepate concocta, vel si sit aliquis in eo commissus error, is adeò paruus existat, vt in partibus alendis

Gal. 1. de san. tuen. c. 2.

corrigi queat. Alterum eſt vt membrũ ſit ijſdem præditum cõditionibus quas antea de membro & corpore nutriendo poſuimus. Excrementum indicans perfectionem ſecundæ concoctionis, quæ fit in iecore, duplex eſt Aliud gibbæ partis, Aliud verò concauæ; Iſtud per inteſtina dimittitur; id tunc perfectam indicabit coctionem quum ſuis abſolutum fuerit numeris, de quibus ſermo habebitur, vbi de prima concoctione nobis locus erit. Excrementum gibbæ iecoris partis per vaſa vrinalia q̃ dicuntur à Græcis ουρηθηρεσ, & per ueſicam extra corpus pellitur, vocaturque ab omnibus vrina; iſta, vt perfecta iudicetur, plures conditiones admittit; quarum primam à quantitate deſumit: Secundam à qualitate: Tertiam à ſubſtantia ſuſcipit: Quartam & poſtremã ab ijs quæ in ea cõtinẽtur, capere licet. A quantitate, ſi vrina correſpondeat aſſumptis in cibo & potu dummodo hæc in quantitate conuenienti ſumpta fuerint. A qualitate, bifatiam obtingit: ab odore: & colore: ab odore, non fateat: à colore, ſit palearis vel aurei coloris. cæteri colores ſunt alieni. Ter-

Gal. 1. de ſan. tuen. c. 12.

Gal. 5. de loc. affect. cap. 4.

1. de ſanitate tuen. cap. 2.

Gal. de renum affect.

Gal. 1. de criſi cap. 12.

tiam ad substantia: vrina media sit inter crassam ac tenuem: crassior enim demonstrat vel admixtionem crassioris humoris adesse, vt puta phlegmatici, seu melancholici: vel adustionem quandam ostendit, in qua subtiliores partes aereæque defluxerint, ijs duntaxat permanentibus quæ crassæ sunt atque terrestres: aut frigiditatem nimiam significat. Si vero sit vrina tenuior, indicat vel permixtionem subtilioris materiæ, vt bilis, & huiusmodi: vel quia non est absolute cocta materia, & ita serosa, ac admodum liqirida percipitur. Concoctio namque semper incrassando procedit. Quartam à contentis in ea, indicationes sumit vrina penes quid: Alterum ex parte illius quod continetur: Alterum ex parte loci qui continet illud. Locus continens penes ipsius differentias diuiditur, superiorem scilicet, inferiorem, & mediū: adeo quod si contentum in superiori loco inspiciatur, indicabit tunc agitationem quandam, siue flatum in humoribus ipsis, diciturq; tum nepheli seu nebula: si in medio constiterit, eneorema siue suspensio vocatur, ista flatuositatis quoque

ſignum (etſi minoris) præbet. In loco igitur inferiori reſidere cum modica eleuatione oportet. Iſtud profectò (ratione loci) perfectam coctionem declarat, & hipoſtaſis ſiue ſedimẽ appellatur. Ex parte contenti duo conſiderantur: vnum, quod eſt ſubſtantia: Alterum, Qualitas ipſius. Qualitas adhuc iuxta duo, colorem inquam, vel grauitatem ac leuitatem iudicatur. Quoad ſubſtantiam, contentum æquale ſit, adeo vt omnes ſui partes ſimul ſint annexæ, ac in vnum adiunctæ, nulloque modo diſperſæ cernantur. Quoad colorem, album eius colorem eſſe neceſſe eſt, vel rubrũ aliquantulum, ficut in illo Aphoriſmo

4. Apho. 71. videtur Hippocrates aſſerere. Quibus in die ſeptima futura eſt criſis, ijs vrina rubram in die quarta nubeculam habẽs apparet. ſit demum leue, non graue.

Hactenus dictum ſit à nobis de modis dignoſcendi ab iis quæ excernuntur, ſecundæ coctionis in iecore, & venis conficiendæ perfectionem, quæ nil aliud eſt quàm tranſmutatio chyli in humores, medio tamen calore, ac ipſius iecoris ſubſtantia; quæ duo ad gignendam humorum congeriem neceſſario concur-

runt,

runt; vt chylum ſcilicet in vena Portæ ab Hepatis calore ad ſanguineum colorem modicè verſum pertingat iecur: ipſumque poſtea ſui ſubſtantia perficiat. Hanc ob cauſam conſtituit natura iecur non cauernoſum, ſed ferè planum, quo commodius chyloſa maſſa totum iecur pertingeret. *Gal. 4. de uſu part.*

Amplius conditiones aliàs (præter has) ad huiuſmodi concoctionem perficiendam neceſſe eſt eſſe; quæ ab Hepate & chylo ducuntur. Hepar, eadem conſtitutione præditum fore operepretiũ eſt, quam de ſingulari membro in quo tertia concoctio perficitur prius adduximus. Chyloſæ materiæ conditio eſt, vt ea ſit in ventriculo perbelle concocta; vel ſi quid ventriculus in ea coquenda iam defecerit, illud modicum ſit, ita vt Hepate recuperetur; in quo ſecunda concoctione, (quę abſoluitur in eo) exactè concoqui valeat. Primam concoctionem in ventriculo confici dicimus: at hæc iudicatur nunquid exquiſita ſit per eius excrementa, quæ nominantur fœces. Ad has itaqne recurrendum eſt; propterea quòd negantes nos corpus eu- *Gal. de bonit. & uitio ſucc. cap. 5.* *Gal. introduc.* *Gal. de bo. & mal. ſucc. c. 5.*

Gal. 5. apho. 5 cratum, id est summe temperatum dari, existimamus tempus institutum perscribi non posse, quo in ventriculo coctio fiat: credimus tamen eam celerius tardiusque perfici pro temperatura magis minusque ad eucrasiam accedente; Quorum testimonio sunt verba Galeni de ventriculo 3. de diebus decretoriis cap. 8. At quum naturali habitu fruitur, perfectæ concoctionis tempus, ipsiusq; recrementorum expulsionis terminus est, quem neque præuenit, neque præsentem adhuc moratur. Conditiones fœcũ indicantium perfectam ventriculi coctionem à quatuor desumuntur: Ab eorum substantia à

Hippo. in prognost. t. 2. tex. 13. Quantitate: Qualitateve: & ab ordine seruato. si molles fuerint compactæ, ac

Gal. 1. aphor. 12. æquales; optimæ fœces in substantia censentur. In quantitate, si ingestis eduliis respondere videantur; eo magis si edu-

Gal. 1. de crisi cap. 11. lia & excreta fuerint mediocria. In qua-

Gal. 7. metho. litate, si fœtidum non emittant odorẽ, neq; determinatum colorem obtineãt; sed figurata extiterint, nec in exitu stri-

Gal. de nat. facult. dorem emiserint, neque spumosæ appareant; quoniam & stridor & spuma ex mala concoctione oriuntur: ostendunt

equi-

equidem ambo hæc flatum cum tenui humiditate permixtum. In ordine exeũtia demonstrant optimam concoctioně si tempore atq; hora consueta exierint. Quæ omnia faciunt, ad cognitionem etiamnum perfectionis excrementi in concaua iecoris parte geniti; quod ab eo per mesarei venas mittitur ad intestina. Hæc dixisse volui de modis noscendi perfectionem omnium cõcoctionũ; sed nouissime concoctionis ventriculi: Quæ nil aliud est quàm conuersio eius quod comeditur & bibitur (per alterationem) in chylum à naturali calore vẽtriculi, cui opitulentur spiritus continuè fluentes. Ideo Gal. in arte Medica protulit hæc verba. ventriculus optime concoquet, ni Hepar & cor obstiterint; ad quam pariter concoctionem nõ mediocriter conducit ventriculi substãtia. Cæterum vt exacta concoctio fiat, duo potissimum exigimus: Primum, ventriculum probè constitutum: Secundũ, cibaria ipsa ad concoquendum idonea. Intelligamus nomine cibariorum non modò quæ comeduntur, verumetiam quæ in potu sumere consueuimus; de quibus dicemus postea, quum de ma-

Gal, 1. aphor. 12.

Galen. 3. de sympt. causis cap. 3. De diff. symp. 4. cap.

Gal. 2. de facult. nat. in 6. de morb. vul. comm. 4. in progn. cõ. 1.

teria alimēti remotiori loquemur. ventriculi ad coquendum optima conſtitutio habetur tum ratione ſui, tum ratione alterius. Ratione ſui, adhuc dupliciter: vel penes id quod continetur in eo: vel penes partes vniuerſum ventriculum conſtituentes. Primo modo per accidens. Secundo verò per ſe ad ventriculi conſtitutionem dicitur. Penes contentum in eo trifariam conſideratur adhuc: vel enim illud genitum eſt in ventriculo: vel in toto corpore ſeu parte aliqua, ad ipſum tamen ventriculum confluxerit. Debet itaque ventriculus (vt ſit bona diſpoſitione conſtitutus, & coctionem conficere queat) quibuſcunque prauis humoribus ſucciſque priuarij; quos iam elapſo tempore ex ineptis cibarijs, vel aliis de cauſis impeditus ipſe genuerit, aut ij aliunde regurgitauerint ad eum: quæ conditio per accidens ac priuatiuè requiritur. Penes ipſius ventriculi partes (præter influentes ſpiritus) intelligere oportet ſimilares & inſtrumentarias, atque his cõmunes. Penes ſimilares, ventriculum temperatum fore neceſſe eſt; quandoquidem ſi ipſe frigidior fuerit, cruditates gignet

quamplurimas; si verò calidior extiterit, cibaria corrumpet quæ temperata sunt, ac facilia coctu reperiuntur: sin humidior, fluxiones gignet: si denique siccior, alimentum pro membris enutriendis paratum non reddet. Calor igitur ipsius, à quo celebranda est ipsa concoctio, temperatus esto; intelligendo de complexionali calore & influente. Penes instrumentarias partes, sit probè compositus; adeo quòd nec vllus vnquam tumor præter naturam in eo appareat, qui coctionem profectò impedire queat. Penes vtrisque communes, vt sint optimè coniunctæ, nec aliqua solutio continuitatis adsit; alioquin fieret coctionis frustratio, & alui fluores subsequerentur. Ratione partis alicuius, bifariam contingere potest: vno modo vt altera pars mittat ad ventriculum id quod mittere non debent, prauos inquã humores, ac alteratos spiritus: alio modo, vt id non mittat quod mittere teneatur, calorẽ nimirũ influentẽ: & hoc erit quãdo altera pars fuerit in similaribus, aut instrumentarijs alteratione quãdã, vel cõtinui solutione; vtputa vlcere, seu vulnere illato, aut id gen⁹ simile affecta:
 à qui-

à quibus omnibus inuicem coeuntibus, vel ab istorum pluribus, vel vnoquoq; seorsum accepto, coctio in ventriculo impeditur: vt si Hepar calidius extiterit, itidemque scyrrhum, aliumve prę ter naturam tumorem patiatur, vel plagam aliquam acceperit; aut ob acrem humorem continui solutione affectum fuerit; vel ob membrũ aliquod læsum, sit impeditum; quoniam dicetur tunc ventriculi coctio non ex se, sed ex alterius ratione; aut per consensum, vel cõsortij lege impediri. At hic notãdi sunt modi, quibus aliqua pars, vel ipsius functio lege consortij lædi possit. Primus est ratione identitatis substantiæ. Secundus, ratione propinquitatis. Tertius communitatis officij. Quartus ratione vtriusque, vicinitatis nimirum atque officij, siue operationis. Exemplificatur enim primus modus in inciso vel compuncto neruo; nam fit conuulsio tunc per consensum ratione substantiæ consimilis; quum nerui omnes in substantia communicent: id non euenit in carnosa parte, quę si pungatur; haud necessario læditur neruus. Exemplum secundi est; læso ventriculi ore, læditur ob

vicinitatem cor. Tertius modus hoc exemplo monstratur, læsis vteri venis vel propter obstructionem, vel propter quid aliud: venæ in mammis ob officij communitatem læsæ videntur; quum eæ sanguine deferant ab vtero ad mammas pro lacte conficiendo. Hinc dixit Hippocrates: Mulier quæ nec prægnãs est, neque puerpera, & lac habeat ei menstrua defecerunt. Potest huic aliud exemplum addi. Esto quòd lædatur ex obstructione neruus in nuca; actiones sensus vel motus partium nucæ subiectarum illicò lædi manifestantur. Quarti, postremique modi exemplum de omento solet adduci, quod si lædatur; ventriculi coctio lædi necesse est; quoniam omentum positum est ad ventriculi fundum, vt huius calorem per spiritus ab arteriis in eo congenitis ad ventriculum fluentes pro coctione perficienda foueat. Tandem, ad rem ipsam redeuntes dicimus quòd cibaria quæq; vt ad coctionem idonea censeantur, plura numero requirunt, quorum notæ sumuntur ab eorum substantia: A quantitate: necnon à qualitate: à modo vsus: ab ordine; Et temporis occasione.

Gal. 5. aphor. 37.

A sub-

A substantia; quoniam si sumatur aliquod coctioni contumax; non concoquetur stante adhuc optima ventriculi dispositione: veluti si deuoretur (quemadmodum dicit Galenus) uuæ acinus integer, talis forsan exibit qualis ingestus fuit. Id non culpa ventriculi, sed cibi ad coquendum inepti causa continget. Sit igitur eorum quæ ingeruntur substantia mediocris: tenuior siquidem incrassari non poterit, neque etiam concoqui. Verum tamen corpus quum absolute dispositum, nec temperatum omnino reperiatur (vt aliàs explicauimus) diciturque nihilominus illud summe dispositum quod ad æquale magis accedit; cui similia suæ naturæ cibaria conueniunt. Galenus tertio. de facultat. simplic. alimentor. capit. quadrigesimo primo. Illi verò quod prauam temperiem aut ab initio fuit sortitum, aut post acquisiuit, non similium sibiipsi esus; sed contrariorum est vtilis. Seruatur enim similibus quod probè secundum naturam est temperatum; quemadmodum quod male est temperatum à contrariis ad proprium temperamentum adducitur; hoc

1. de lo. affec. cap. 4.

ibi-

ibidem dixit Galenus : cuiuſmodi eſt ventriculus, ſi in caliditate defecerit, ei non craſſus neque denſus cibus præbendus erit. Propterea ſaxatiles piſces tūc in eduliis rectè conuenient, caro autem bubula nequaquam. ſi vero exceſſerit in caliditate, cibariorum ſubſtantia craſſior conuenit, ſuapteque natura coctioni reſiſtens; quandoquidem ſi id forte exhibeatur in cibo, quod leui negocio concoquatur (in quo genere ſunt ſaxatiles piſces) corrumpetur. Caro autem bubula tanquam cibus acri ipſius ventriculi calori competens belle concoquetur. Hoc habetur ex Galeno ſecundo Artis Medicinalis inquiens. Calidior verò natura ventriculus magis concoquit quàm appetat, & multo magis quæ dura ſunt, & non facile alterationē ſuſcipiunt; nam, quæ facile alterantur, in ipſo corrumpuntur. Ita quoque de ciborum quantitate nobis dicendum eſt; ſi namque ventriculus ſit temperato præditus calore ęquam cibariorum quantitatem expoſcit; ſi verò non temperatus ei calor inſit, adeò quòd mediū inter exceſſum & defectū non obtineat: Pro eiuſdē exceſſu defectuq; cibariorū quan-

Gal. 1. de ali-mē. facul. c. 1.

quantitas erit ei perſcribenda; & ſi hæc ſcitu difficilis ſit vt aſſerit Gentilis. Omnium ciborũ quantitas duplex eſt: quædam continua dicitur: quędam diſcreta nuncupatur; quarum neutra ad vnguem perſcribi poteſt ob inæqualem tẽperaturam & variam, quam in humano genere dicimus reperiri. Quare nonnullas regulas præbeamus, quibus dicta quantitas regulari poterit. Præter hãc nuperrimè poſitam indicationem, penes temperatá nempe ventriculi conſtitutionẽ, ſumptam, ac eiuſdem exceſſum defectumve, adeo quòd ſi ventriculus exceſsiuè calidus extiterit, maiorẽ ciborum copiam & ſępius expetit. Contra verò; vbi ventriculi calor imbecillior percipitur, eſt agendum. Temperato autem mediocrem exhibebimus quantitatem: ſecundum ſumimus canonem ab anni tempore: tertium ab ætate: à regione quartum: quintum ab ipſa conſuetudine: ab arte poſtremum. Regio enim multum conducit ad hoc; quoniam ſi corpus probe temperatum ſumatur, tale ſeruari oportet ex Galeni præcepto ſecundo de ſanit. tuenda, qui dixit, Optimũ corporis ſtatum non

Gal. 3. de ſympt. cauſis c. 3.

cap. 12.

alterandum, sed seruandum: at eiusmodi corpus nisi in regione probè temperata conseruari non potest: Id quod manifestè fatetur Galenus in secũdo de sanit. tuenda cap. 7. dum ait. Hippocratis patria, quia est probè temperata, conuenit corpori optimè constituto; cui quidem in frigidiori calidiorive Regione posito, mediocrem ciborum copiam sanè præbere non licet; sed in frigidiori maiorem ac sæpius exhibere, ob caloris vim validiorem, qui ab ambiente aere per antiperistasim ad interiora mẽbra detrusus, altius insederit. Quare dormientibus concoctiones efficacius fiũt; vt constat per verba Galeni hũc in modum exarata. Quòd autem eorum plerique qui laboribus sese confecerunt, à prauis cibis minus lædãtur, in causa est quòd iis somni sint profundiores. Quæ res ad coctiones multum adfert momẽti: quòd si insomnes ipsos plures ordine noctes ducere coegeris morbo statim corripientur primo de facult. simpl. aliment. cap. 2. In regione autem calidiori, minus cibi & rarius offerre expedit propter natiui caloris vim imbecillam; qui ad extimas corporis partes per hali

tum diffuſus coctiones abſolutas efficere non valet. Proinde Lituani, Poloniique plus ac ſæpius comedentes in natiua ipſorum Plaga, quàm hic Romæ; magis meliuſque nutriuntur, atque longè ſaniores ibi degunt. iiſdem rationibus anni tempus eadem nobis dicenda

Gal. 1. aphor. 15. eſſe demonſtrat. Totum anni tempus in quatuor partes, eaſque præcipuas ſegregatur: in Ver, Aeſtatem, Autumnum, atque Hyemem ipſam, ſed quatenus ad cibationem ſpectat, in duas dũtaxat ſecemus tempus ipſum; quemadmodum ab ipſomet Hippocrate diuiſum quoq; fuiſſe didicimus. ſub prima enim parte is duo membra collocauit; in ſecunda verò, reliqua duo concluſit, dum inquit. ventres hieme & vere natura calidiſsimi ſunt &c. Poſtea ſubdi-

1. apho. 15. dit. Per ea igitur tempora plus cibi da-

1. apho. 18. re oportet. Alio loco ait. Aeſtate & Autumno, cibi copiam ferunt difficillimè, Hyeme facillimè, vere minus. Hæc duo tempora Regioni frigidæ correſpódent; quamuis poſſet aliquis de vere addubitare aſſerens Ver temperatum cenſeri. Fatemur id nos de medio veris dici poſſe; & hanc ob cauſam ver tem-

peratæ Regioni consentire. pars verò eiusdem Hyemi propinquior frigida est. Hac itaque ratione, Hyeme & vere multum cibi conuenit & sæpe; sed vere minus. Aestas & Autumnus calidæ Regioni consentire videntur: idcirco parum & sæpe ijsdem temporibus corpora cibantur. Aetatis diuisio de quantitate cibandi nobis normam præbet: nam ætas matura, quia media est inter augendum & declinandum, mediocrem cibi quantitatem postulat: Aetas verò puerilis seu adolescẽtiæ nuncupata, maiori indiget nutricatione; inde maior cibi copia & sæpius ei competit. sumitur hoc ab Hippocrate dicente. Qui plurimum crescunt, multum habent calidi innati, ideo maiori egẽt alimento: & à Gal. de sympt. caus. ꝙ pueri quia corpora habent calida & humida, celerrimè nutrimentum alterant, in se recipiunt, agglutinant, & assimilant. Senectutis ætas, minori caloris copia prædita est, minorique indiget alimonia; hinc fit quòd pauca ciborũ quantitate pariter indigeat; cui quidem sententiæ suffragãtur eiusdẽmet Hippocratis verba. senes facillimè ieiuniũ ferunt. *lib. 3. c. 3.* *Gal. 4. de sympt. cau. c. 3.*

Consue-

Consuetudo in cibatione despicieda nõ est, immo maximopere consideranda; quandoquidem ipsa sit altera natura; quam si quis commutare tentaret, corpori nostro admodum officeret: vnde dixit Hippocrates: semel, multum, & repente vel vacuare, vel replere, vel quouis alio motu mouere, periculosum est, ex quibus infert mutationem à consuetudine periculo non vacare: sed alibi clarius: Consueta longo tempore, etiam si deteriora sint, insuetis minus molesta esse solent. Et alibi ait: Qui soliti sunt prandere, & non prandeant, imbecillitatem corporis percipiunt, & animi prostrationem. Qui verò semel in die cibari solent, si pluries cibum capiet corporis grauedinem sentient. Quantū indicet ars ipsa de cibationis quãtitate, adeò sensibus patet, vt nulla demonstratione, nullaque mentis agitatione res egeat. Videmus etenim Rusticos, eosq; pariter qui artem aliquã in aquis exercent, plus ac sæpius comedere, quàm ij qui in ocio degunt. Hi sunt scopi, site indicationes omnes, in quibus cibandi quantitates versantur. Possunt nihilominus & breuitatis studio, & necessitatis

Gal. in lib. de consuet. c. 2.

De rat. vict. in morb. acut.

tatis cauſa cunctæ ad binos fontes reduci: Ad alterum, qui virium robur demonſtrat: & ad alterum, qui humorum copiam in corpore exiſtentem declarat. Quorum vtrumque uirium robur ſcilicet & humorum copia iterum diuiditur: Robur virium; aliud validum eſt, aliud imbecille: Humorum pariter copia; alia exhuberans; alia deficiens. His inuicem copulatis, cánon de quantitate cibandi corpora inſurget; nam ſi virium robur debile extiterit cũ humorum abundantia dempta illorum corruptione (quia de ſanis eſt ſermo noſter inſtitutus) tunc parum & raro prębebimus alimentũ: Raro inquam, propter humoris nimiam copiam hoc indicantis: parum, ob virium ipſarum imbecillitatem, à qua modica cibi quantitas parari, conficique poteſt. ſi virtus valida cum humorũ extiterit defectu; & cibaria multa & ſæpe corporibus ſunt adhibenda; quum roboris vis magnam cibi copiam ferre queat, & humorum defectus ſæpiſsimam ciborum ſumptionem poſtulet; ſin virtus fuerit imbecillis cum humorum inopia, parum ac ſæpe cibum dabimus: nimirum ſæpe, id

indicante defectu: parum, virtute conco quere multum & euincere non potente. Si verò virtus valida fuerit non ſine humorum copia, multus ſed rarius cibus dandus erit: multus propter virtutem, quæ illud euincere poteſt: rarius verò propter humorum copiam corpori inexiſtentem. Ex his, itaque duobus ſcopis, virium nempe robore, & humorum copia conuenientem ciborum quantitatem (vt vidimus) perſcribere poterimus. Nunc de qualitate cibariorum dicamus. Qualitas iſtorum temperata eſſe conueniet, loquendo tum de primarum qualitatum temperatura, tum de corpore temperato; cui cibaria offerre intendimus: nam ſi fuerit corpus quod mediam temperaturam non obtineat, cibum requirit excedentem in qualitate oppoſita qualitati excedenti corporis nutriendi: quia ſicuti corpus temperatum per ſimile conſeruari oportet: ita & per oppoſitum auferri quod exceſſerit: vt puta ſi ventriculus in qualitate calida excedat, offerendus eſt ei cibus in frigido excedens ad gradus caliditatis excedētis ventriculi, vt ex iſtis contrarijs

Gal. 3. de facul. ſimpl. alimen. c. 41.

inuicem pugnantibus calido videlicet ac frigido, temperatum quoddam medio resultet. Id autem est quod à Galeno, primo de Facult. simpl. aliment. capit. primo, dictum fuit. Si enim hominis corpus medij planè sit temperamenti per alimenta medij temperamenti eo in statu seruabitur: verum, si id frigidius, vel calidius, siccius, aut humidius fuerit, medij temperamenti cibum,& potum perperam exhibueris: quippe huiuscemodi corpus quatenus ab exactè media constitutione recessit, eatenus in diuersum statum traducatur est necesse: fiet autem id per præsentis distemperantiæ cōtraria. Contraria autem pari interuallo in vtraque oppositione à medio in vtranque partem secedunt: vt si corpus tribus (verbi gratia) numeris à temperata ac media constitutione ad calidiorem secesserit, totidem cibum quoq. à medij temperamenti cibo ad frigidiorem secedere erit necesse: sin verò quatuor numeris ad humiditatem discesserit, totidem cibum mediocri sicciorem esse conueniet. Cęterum, ciborum qualitas duplex: quædam manifesta dicitur, quatenus

calida est vel frigida, &c. de qua vsque ad hunc terminum loquti fuimus: quædam dicitur ipsorum qualitas occulta, de qua nunc exempli, duntaxat gratia dicamus. Aurum, & lignum guaiacum (ferunt omnes) posse nostra corpora nutrire, quę benigna quadam qualitate respiciuntur ab eisdem. Cibaria igitur nõ solum penes manifestam eorum qualitatem, verumetiam penes occultã consideranda sunt: sed huius rationem intelligemus, quum de venenis loquemur. sequamur de modo cibariorum vsus sermonem. Modus vtendi cibarijs, à tribus desumitur: à substãtia inquam ipsorum: ab actuali qualitate, hoc est à qualitate quæ eis actu inest: & à condimentis: maximum præterea in præparatione discrimen accidit pro eorum quæ inijciuntur facultate Gal. 3. de Simpl. alimentorum facult. cap. primo. Indicatur primus modus à viribus ipsis: namque si vires celeri egeant refectione: non durum cibum, sed mollem: non solidum sed liquidum præbere licet, Hippocratem insectando, qui dixit. Facilius est potu refici, quam cibo: vbi Galenus videtur per nomen illud (potu) rem omnem potabilem expli

cuisse,

euisse, ad differentiam solidioris cibi: quod verum esse experientia comprobamus, dum exhibemus alicui ptissanam, contusum, Alicam, Ferculum, quaq. sorbilia, vel id genus similia: Hæc omnia sub forma potabili sumuntur, pro cibarijs tamen exhibētur. Secundus modus ab actuali qualitate bifariam adhuc sumitur: à qualitate nempe actu ipsi ventriculo inexistente: necnon anni temporibus: quoniam si fuerit ventriculus excalefactus, & in æstiuo tēpore, res haudquaquam prębebimus excalefactas. Tertius modus à condimentis, suscipitur à sapore, ac delectatione, quia si sapore delectationeq. cibi esitentur, melius concoquentur & nutrient: quum id quod sapit, nutriat, præmissis cæteris conditionibus cibariorum à nobis superius allatis. Quibusdam cibi insuauitas, magna ex parte causa est, quo minus ipsum cōficiant: ob eam igitur causam satius fuerit cibos mediocriter condire, dicit Galenus in secūdo de facult. simpl. alimēt. cap. 52. Ideo est Hippocratis sententia. Paulo deterior cibus & potus, suauior tamen, melioribus & insuauioribus semper præferendus, quo loci Galenus in-
 quit

quit. Quæ libenter, & magna cum voluptate sumimus, ea arctius amplectitur ventriculus, & retinet, atque facilius concoquit: insuauia vero & ingrata vt pote nauseam, vel inflationem, vel fluctuationem parientia respuit. Exemplo nobis sint ea quæ sale & aneto condiri decet, si absque sale & anethó comedantur, nauseam efficient, & cruditates forsitan gignent, quæ ab ipsis condimentis impediri poterunt. Ordo in cibandis corporibus multum refert; quia per ipsum ordinem rectè scire poterimus quid prius, quidue posterius præbendum sit: hanc ob causam liquida, corruptuque facilia in sumendo cętera pręcedere debent. Quod si contra fieret, hoc est solida prius liquida verò posterius capiantur, fluctuatio in ventriculo oriretur, quam super natationem dicimus, inde non bona coctio, nec exacta succederet nutritio. Temporis occasio in cibatione, valde existimanda est: nam si quid pro cibo intempestiuè offeratur: id nocere posse nemo sit qui dubitet. Quis enim verebitur, si ventriculo præteritis adhuc cibarijs onusto nouus offeratur cibus noxam inducet.

Gal. 2. de facult. simpl. alim. c. 2.

De tem-

De tempore, licet non habeamus quicquam præter, nunc, constituitur nihilominus tempus ipsum ex præterito, præsenti, atque futuro. Præteriti in cibatione reminisci debemus. Futurum præuidere. Præsens inspicere: præteriti namq; recordati dicimus: iste paulo ante alitus fuit, ob id abstineat à cibo: futurum præuidentes, asserimus: Hunc nutritum perpetuo cũ illo victu permanere non posse, ideo quandoq; cibum ei offerendum esse iubemus: præsens inspicientes, nunc cibum dandum esse conijcimus. Reliquum modo est, antequam de remotiori materia alimentari pertractemus, vt ea explicemus, quæ dicenda sunt de postrema naturalium facultatũ Expultrice vocata: de qua dicere aggredior.

De Expultrice facultate, & Expulsione. Cap. X.

EX ijs, quæ prius de cæteris naturalibus facultatibus dicta sunt, haud difficulter colligi poterit quid denique sit Naturalis facultas hæc, quæ ab omnibus

Expultrix nominatur. Ista igitur est (veluti facultates reliquæ) vis animæ, qua materiæ cuiusdam missio ab aliqua corporis parte ad locum aliquem fieri solet. Expulsio verò duplex est, alia quæ materiam: alia quæ respicit actionem: ista trifariam dicitur: vno modo naturalis tantum, veluti ea est, in qua chylus à ventriculo expelli solet; & ab Hepate, per venas, ad vltimas corporis partes funditur: in hac sola natura citra voluntatis imperium operatur; alio modo dicitur prorsus animalis, veluti est excreatio: in qua sola concurrit voluntas & arbitriũ nostrum; tertio modo mixta vocatur, vt expiratio, in qua, cordis fuligines expelluntur: in hac etenim expulsione natura operatur: cum adhesione nexuque nostræ voluntatis adhuc concurrentis; eo quòd dum volumus expiramus, ipsamq; pro arbitrio nostro expirationem cohibemus; ac deinde, nobis inuitis, expiratio fit ab ipsa natura; simili modo è vesica expulsio ipsius vrinæ fieri conspicitur. Expulsio, quæ respicit materiam: alia est de materia superuacanea: alia de necessaria & vtili, ac per se ad nutritionem constituta. Prima subdiuiditur in

Gal. 5. de loc. affec. cap. 7.

duas

duas; in excrementitiam, ſuaptèque natúra inutilem, quemadmodum ſunt fæces, & vrinæ; & in materiam ſecundum ſui naturam vtilem, ac probam: quæ tamen ſuperflua dicta eſt propter exhuberantiam ipſius, quatenus non eſt eo tempore ad nutritionem inſtituta: cuiuſmodi eſt moderata ſeminis expulſio: Quod autem ſperma ſit vtilis materia, argumẽto nobis eſto dictum Hippocratis, quod a veneris vſu paucula adeo re emiſſa, imbecille admodum redditur animal. Expulſio de vtili materia, & per ſe ad nutritionem ordinata, ea eſt in qua alimentaris ipſa ad aliquod alendum mittitur per ſe, dictum eſt à nobis, ad differentiam eius quæ dicitur excrementitia, & facit ad nutritionem per accidens, quatenus nutribile corpus exhauſtum eſt noxia illa materia, reſiduo permanente bono, & ad nutriendum accommodo. In expulſione, quum fiat motus: ad ipſam efficiendam omnia ea quæ & motui competunt, concurrere eſt neceſſe: primo membrum expellens vt terminus, à quo: locus, ad quem mittitur, vt terminus, ad quem: Materia, quæ mittitur, vt mobile: Meatus, & inſtrumenta per

ta per

ta per quos expellitur, vt ſpatiũ, & medium, per quod; poſtremo tempus eſt, in quo fiat expulſio ipſa. Membrum expellens, præter conditiones conuenientes mẽbris optime cõſtitutis nobis ſuperius enarratas neceſſe eſt vt ſit in humido temperatum; namque ſi deficeret in hoc, membrum ipſum, expulſio recta neutiquè ſequeretur: & ita reliquæ corporis partes alimẽtum minimè capſcerent; quam ob cauſam, pueri quia humidiores natura ſunt, ſenes verò ſicciores habent facultatẽ hanc imbecilliorem q̃ ætate florentes. vel nõ fieret excrementorum depulſio: & hac ratione redderetur materia malè accommoda, ac nutritioni nõ competens. Si verò in humido excederet, expulſio fieret & celerius q̃ conueniat, materiaq; nondum cocta partes enutriendas adiret: hinc optimæ nutritionis fruſtratio ſuccederet. Locus, vt terminus ad quẽ, vel reſpicit vtilem materiam ac neceſſariã; & hoc pacto intra corpus permanet: vt puta ſi è venticulo ad Hepar, & ab Hepate ad alias vniuerſi corporis partes, cõmitteretur. Materia quæ pellitur craſſior eſſe nõ debet, neq. ſupra modũ tenuis, vt moderata expul-

ſiò fiat:idque tam de materia vtili quam excrementitia intelligendum eſt. Meatus, per quos fit motus iſte, ne ſint nimium lati, neque admodum adſtricti, ne propter eorum latitudinem expulſio celerior ſequatur, ſiue tardior, propter eorundem coarctationem fiat. Adſtrictio (vt declaratum eſt) vel à vaſorum coniuétia naturali, vel ab eadem adſcititia oriri contingit: aut per obſtructionem ab aliqua re præ ſui craſsitie conſtipãte, vel nimia eius quãtitate replente: aut ab aliquo tumore pręter naturã ducit originé: vt inteſtinorũ cauitati potiſsimũ contingere ſolet. Inſtrumẽta, quę huic actioni cõueniũt, ſunt obliqui villi, per quos fit expulſio, ſicuti per directos attractio fieri notũ eſt. Requiritur tẽpus: idq. determinatũ: quippe cũ nulla actio fiat in inſtanti in tẽpore fieri conuenit: expulſio verò actio eſt: quamobrẽ nemini dubiũ ſit quod tempore, & decreto expulſio menſuratur: namque ſi fieret hęc intẽpeſtiuè, vt puta celerior, & ad mẽbra mitteretur alimẽtaris ſuccus: is nõ erit ad nutriendũ paratus: vel ſi is per inteſtina crud⁹ expelleretur, ea fluxus ſpecies eueniret, quæ lyenteria, id eſt, leuitas

inteſtinorum appellatur ; in qua ; nulla eſt facta ciborum ſecundum conſiſtentiam, neque ſecundum qualitatem mutatio ; adeo quod potulenta eſculentaq́ talia deiiciantur qualia ingeſta fuere. Si vero tarda fiat expulſio, extenuabuntur vtique nimium corporis partes, propter egeſtatem alimenti, quod, expulſione, ab altera parte ipſas adire conducebat. Iam tempus inſtat, vt ad id redeamus à quo hactenus diſceſsimus, ad alimentarem videlicet materiam, quam extrinſecam eſſe dicebamus. Cæterum ſatisfaciendum eſt prius ijs, qui quærunt, num vniuerſus alimentaris ſuccus affatim, an ſenſim expellatur dum è ventriculo per piloron mittitur ad inteſtina : quoniam rationi conſentaneum eſſe videtur, illũ etherogeneum, ac diſsimilem inſimul decoqui non poſſe : ſed qui coctu facilior eſt, prius : mox qui difficilior, concoquatur : quo ordine pariter videtur expellendus, ne prius coctus admodum aſſetur, dum ſemicrudi coctionem expectat. Quibus breui reſpõdentes dicimus, ſi cibaria ingeſta, diſsimilia admodum nõ ſunt, veluti eſt caro pullorũ, gallinaceorũ, ac vitularũ tũc vniuersũ ſuccum

affatim expelli, nihilo ex ingestis edulijs in ventriculo remanente præter id quod in suis tunicis ventriculus pro saturitate reponit: dummodo expulsio secundum naturam fiat. Colligitur responsum ex Galeni verbis in coment. de naturalibus facult. hunc in modum antea narratis. Ventriculus ex edulijs ingestis familiarem succum attrahit, quem suis tunicis reponit: postea, hic abundè saturatus, reliquum per piloron ad alienum opus demittit. Per illud, reliquum, quid aliud intelligere possumus, nisi chylum vniuersum in ventriculo contentum? Quòd si arguerent ij, hoc esse maximum absurdum ob portionem ingestorum nondum exactè coctorum; quæ ibi ad absolutam confectionem vsque, contineri deberent: & hac ratione concludi posset quod ea sensim, idest quæ prius coquitur, deinceps quæ posterius expellatur. Facilimè responsum dabimus, quod tale est. Semicocta, perfectionem concoctionis adipiscitur, dum in anfractibus intestinorum demoratur; quæ verò ad summum decocta est, ab exilibus intestini ieiuni venis (dum transit) rapitur confestim. At si pertina- *Gal. 4. de usu par. c. 17.*

ces

ces adhuc essent instando, quod ventriculus nimium exiccaretur, & aresceret, propter calorem, cui nō esset obiectum in quod agere posset, veluti exemplo de Lebete declaratur aqua, vel re qualibet prorsus exhausto, ac super ignem posito, qui nimis aduritur. Satisfacimus, asserentes natiuum calorem in appositum tunicis ventriculi succum agere, quousque noua cibaria decreto tempore ingerantur, eo quod si longa inedia ventriculus afficiatur; nos quoque fatemur tunc ipsum admodum exiccari: verum eo tempore non ipse naturalis calor, sed is qui tali victus regimine vtitur, crimine afficiendus est. Sed forsan dices, succum in membranis ventriculi repositum, haud esse obiectum calori proportionatum, & hoc pacto responsum ruere existimabitur. Dicimus & paucis hanc adductam rationem pro nobis facere; quoniam in huiusmodi succum agens ipse calor, minus repatitur ab illo, sitque validior ad ea quæ iterum ingeruntur concoquenda. Concludamus igitur totum succum chylosum è ventriculo per piloron ad intestina depelli, & hunc ex intestinis per me-

Gal. 5. de loc. affec. cap. 7.

saraicas venas necnon venam portæ ad iecur trasmitti; hinc demum per venas vniuersi corporis singulas partes adire. Si verò cibaria sumantur quæ sint inter se magnopere dissimilia, vt sunt ouasorbilia, & caro bubula, oua prius sumpta coquentur, egredienturque prius quam ipsa bubula. De reliquis dicamus.

Extrinseca alimentaris materia quæ, ac eius proprietates. Cap. XI.

LIMENTARIS materia, quam pro nutritione remotiorem & extrinsecam appellamus, nil aliud est quam ea omnia quę in cibo, potuque sumere consuescimus, quatenus ad nutriendum aptitudinem aliquam in se continent. Valde autem remota dicuntur, quia sunt extra corpus, & ab ijs quæ propriè alimenta vocantur, admodum distant; aptitudo vero ad nutriendum inest eis, quia habet

Gal. 3. de facul. simpl. aliment. cap. de vino.

habent intra se (sed potentia) quatuor gignendos humores, prout quatuor elementa includunt, quæ humoribus proportionem habent, & perfectè mixta vocantur. Hinc verissimum esse constat Philosophi dictum, ijsdem nutrimur ex quibus constamus: contra illorum sentētiam, qui asseuerant ex se vnicum elementum posse animal enutrire: & afferunt exemplum de piscibus in aqua degentibus: sed nesciunt quidem quod pisces non aqua simplici duntaxat ac pura nutriuntur, immo ellementis omnibus insimul annexis, quatenus excrementis aliquibus, corpusculisque in aqua cōtentis, quibus permixta insunt, elementa vescuntur, vt habemus ex Galeni doctrina tertio de Faculta. Simp. aliment. cap. 25. penes alimenta pisces meliores peioresue euadunt: Nam quibusdam herbarum ac bonarum radicū copia suppetit: ijque eā ob causam sunt prestantiores: Alij herbas pascuntur limosas, & radices mali succi. præterea, qui in fluminibus Vrbem magnā preter fluentibus, hominum stercoribus & prauis id genus escis victitant, omnium vt diximus sunt deterrimi. Amplius, piscium

4. de generat.

ſcium, alter alterum inuicem deuorat, eodemq́. nutritur, vt ſenſibus omnino probatur, & Galeni locus affirmat in 3. de Facult.ſimp. aliment. cap.27. Porrò optimi Mulli (dicit ipſe) fiunt vt alij etiam omnes piſces tum penes mare, tum maximè propter alimenta: Nam qui cancellos vorant; & grauiter olent, ac ad concoquendum difficiles & mali ſucci. Cancelli verò parua ſunt animalia flauo colore minimis cancris ſimilia; hæc Galenus cap.30. Hoc idem confirmatur Hippocratis authoritate, quod aqua nõ nutrit. Addũt hi amplius aliud exemplum de ſalamandra, quæ viuit in igne, & arbitrati ſunt hoc exemplo ignẽ per ſe ſumptum alere poſſe. Iſti enim toto cælo aberrant; quoniam ſalamandra etiam ſi tardius quam cætera animalia ad ignem poſita intereat, non nutritur ab igne: ſed quia huic ineſt humiditas nimia, nimiaq́. frigiditas, quibus aduerſatur vi & calori ipſius ignis: at illis tandem actione ignis deuictis, moritur ad modicum temporis animal iſtud. Cæterum, maiorem fidem facere videtur argumentum de Cameleonte (ſed falſiſſimum eſt) quod aere nutriatur. verum

in lib. de alimento, & de nat. humana.

tamen eſt, quòd ab vnius tantum muſcæ comeſtione, nil aliud pro cibo ſumens, ſeptem dies ſuperuixiſſe compertum fuit. Nihilominus toto illo tempore interpoſito non fuit aere connutritũ, ſed ſui quadam vnctuoſa prepinguique materia, qua vice alimenti vti ſolet; quemadmodum Glires, & id genus alia animantia in Latibulis degentia. Relinquendo igitur id quod eſt omnibus commune reſponſum, ſcilicet quòd aer ille impurus non ſit; hæc eſt ſententia noſtra, certò ſcimus animalculum iſtud, & muſcas & dactilos, itidemque formicas ac eiuſmodi alia eſitare: Non ergo ab aere alimentumcapeſcit. At ſi quis iterum argueret rationem parem nõ eſſe de animalibus in latibulis degentibus cũ iis quæ extra latibula degunt. Adducam ego exemplum de ſerpentibus, qui ſi capiantur, viuent adhuc abſque cibo extra latibula plures dies. Quid ergo eſt dicendum de his, niſi ꝙ craſſa illa materia nutriantur, & loco ſumendorum ciborum hac eadem viuant, & ſuſtententur? Cũ hac additione quod craſsior in illis ſubſtantia maiori negotio reſolubilis, eſt in cauſa quo minus egeant

egeât alimẽto. Idẽ afferitur ab ipfo Galeno de corporibus humanis, in quibus indigentes partes ex cibariorũ defectu attrahũt ab alijs partibus alimẽtũ, primo de facultate fimpl.alimẽt.cap. 1.veluti de iecore affertur exẽplũ:quod qui dẽ fi nutritione indigeat, ex alimẽti inopia, trahit à cæteris partibus id quod eis ab ipfo antea tributũ fuerat, vt eo alat; reliquũ verò ad cæteras partes enutriendas dimittat. Quãuis aliquot dies fine cibo permanẽs viuat Humanũ corpus, nõ tñ diu poterit abfq; alimonia ꝑfiftere, quũ fit ꝑfpirabile maximè (vt initio ꝑfcripfimus) à quo natiuũ humidũ caloris pabulum, facillimè difsipatur ac euanefcit. Sed quandiu viuat fine cibis humanum corpus, protinus ignoratur; numerus fiquidẽ horarum ac dierũ in ifta re determinatè fcribi non poteft: Nã viuunt diutius corpora nõnulla, nonnulla citius intereũt pro varia diuerfaq; illorũ conftitutione, necnõ Regionum tempe rie in quibus degunt: viuunt enim diutius corpora frigida, & humida fine cibis in regione eiufdẽ qualitatis, ꝗ calida; condenfat fiquidem atq; conftipat horũ cutim ambiens ipfe frigidus; tũ etiã quia

crassis viscidisque succis referta, iisdem pro alimentis vtuntur. Pari modo quæ sunt (præter frigidam temperiem) siccioris naturę corpora, ratione meatuum coarctationis, quę resolutu difficilia red dit ea. Quocirca melancholici sicut pituitosi absque cibariis diutius quam san guinei, & biliosi perdurant. Quibus dictis falsum esse credimus adhuc id quod Simon Portius in quadam Historia ad Paulum Tertium Pont. Max. de puella Germanica describit. Narrat equidem vir iste in arte medica insignis puellam quandam Germanicam sine cibo potuq. biennium ferè vixisse. Est hoc à veritate admodum alienum, primo, quia (vt referunt nonnulli) puella hæc affectione melancholica correpta, visa fuit clàm ci bum quandoque sumpsisse, sicuti melan cholici omnes, qui timidi existẽtes, præ timore latenter functiones suas obire so lent. Præterea, implicat Portius in suis scriptis contradictionem: quoniam titu lus historiæ est. De puella Germanica, quæ ferè biennium vixerat sine cibo, po tuq. In processu autem 7. cap. inquit. Pu to nihilominus non diu fore superstitẽ, sed citissimè è viuis abolendam si perpe

tuo inediam seruat. Postmodum Conci-
liatorem testem adducit, asserentem pa-
riter puellam quandam spatio decem &
octo annorũ nihil cibi degustasse. Dein
de in eodem capitulo circa principium,
dum huius causam reddere conatur, ita
habet. Atque ex hac crudorum humo-
rum copia, frigiditateq. incidisse in spa-
smum vniuersalem. Quibus sic stanti-
bus, hunc in modum argumentor. Ista
(per te) in spasmum incidit vniuersalẽ,
ergo in tertiam spasmi speciem qui Te-
tanus appellatur, quum ex verbis tuis
nulla sit facta mentio de in anteriorem
posterioremue corporis declinatione;
adeò quod suspicari non possumus eam
emprostotono, vel opistotono fuisse cor
reptam. Sub Tetano autem quamdiu
homo viuere posit, audiamus Hippo-
cratem. Qui Tetano corripiuntur, intra
quatuor dies intereunt. Visum est igi-
tur euidentissimis rationibus, atque au-
thoritatibus fieri non posse, quod eius-
modi Germanica ferè biennium vixe-
rat. Quamobrem ad Chamaleontem ip
sum reuertamur, qui captus, multum
aeris attrahere conspicitur: ex quo indi-
catur quod ab aere alimentum capiat,

vel ſaltem ipſi Chamaleontis ſpiritus aere nutriantur, ex quibus conſtitutum animal conſeruatur. Probat id quoq; ratio, quam Gal. in medium attulit, in libello quem de vtilitate reſpirationis cõ ſcribit, quæ huiuſmodi eſt. Spiritus, vel ſanguine vaporoſo, vel ab aere per nares inſpirato nutritur; atqui nec euaporationem largam contingere veriſimile eſt ſi arteriæ laqueo ſint conſtrictæ, neceſſarium igitur eſt per nares potiſsimã alimenti partem animali ſpiritui accedere. Cõfirmat idem ibidem Hippocratis authoritate ex libro de Aliméto excerpta circa medium, vbi dicit Hippoc. Principium alimenti ſpiritus, os, nares, guttur, pulmo, & alia reſpiratio. Ex omnibus enim his nutritur nullatenus impeditus; ſi verò impediatur etiam vnũquodcumque tandem ex ipſis, attamen per reliqua alimentum ei ſuggeritur. Ego enim reſponſum darem, quòd chamaleon adaperto ore trahit ad ſe ſe multam aeris copiam, vt contemperetur ab illo calor ipſius, qui acrior euaſit, tum propter nimium ieiunium, tum etiã ob impeditam vniuerſi corporis tranſpirationem, quæ ex lentis viſcidisque ſuccis

in

in eius corpore contentis proficiſcitur: qui quidem aer (vt Gal. paulo ſuperius fatetur) facit commoderationem ſpirituum caliditati. Vel ſi velimus aſſentire huic opinioni nempe quod ſpiritus aere nutriantur. Dicamus aliud eſſe nutritionem ſpirituum, aliud corporis: licet re uera dicere poſsimus haud eſſe propriam, exactamque ab aere nutritionem, ſed (per illum) potius ſuggeſtionem quandam ad contemperadum calorem, vt aſſertum fuit: quoniam vera perfectaque illorum nutritio pendet ex ſang. vaporoſo, ſicut & eorum generatio tali ordine conſcribendo. E ſanguine ab Hepate ad cor tranſmiſſo vitales ſpiritus gignuntur: ex his (ait Galenus) vt materia, animales ipſi: qui (arterijs laqueo obductis) conſeruantur: quatenus modicus ille ſang.& vaporoſus ad cerebrum delatus, ſpiritibus in eo exiſtentibus commiſcetur, & noua fit ſpirituum generatio, ac per ſuggeſtum eis pabulnm è ſanguine vaporoſo eorundem nutritio emanat. Alioquin periret animal, etiam ſi ei prohibita non eſſet aeris inſpiratio. Atqui, ſidiceres (prohibita

aeris attractione) perimit animans, quod ea ratione contingit, quia non fit amplius ab aere caloris contemperatio: & hoc pacto accipienda sunt Hippocratis verba, pariter atque Galeni. verum in his admodum digressi ad cibaria ipsa regrediamur. Gibaria omnia sub tribus differentiis comprehenduntur: Quędam simpliciter, absoluteq. cibi vocantur: Quædam cibaria medicamentaq. simul: Quædam verò & cibaria & venena dicuutur. Sumitur huiusmodi diuisio ab actione & passione naturalis caloris, cum actione, passioneq. eorum omnium, quæ corpus nostrum ingeruntur ob mutuam quæ inter istos initur pugnam. Eorum enim quæ ingeruntur: alia primo occursu alterantur & à calore pariter vincuntur, neque patitur calor ab ipsis quicquam nisi per modum reactionis. Gale. in lib. de consuet. cap. 2. ita scribit. Sicuti vnumquodque eorum quæ comeduntur, & bibuntur, secundum aliquam qualitatem alterantur, ita & ipsum quodam modo afficit, quod alterat. Post hæc copulans alia verba dixit. Quoniam ergo non solum altcratur id quod nutrit ab eo quod nutritur,

Auic. 2. primi cap. 15.

tur, ſed & ipſum aliquo modo exigua quadam alteratione alterat. Hæc abſolutè cibaria dicimus: alia primo congreſſu ne minimum quidem à calore patiuntur; quinimo calor patitur ab iſtis: Hæc ſunt venena, de quibus poſtea dicemus: paſsio autem bifariam contigere ſolet; vno modo corruptiuè, & hoc verificatur de venenis: alio modo non corruptiuè, ſed tantum alteratiuè. A quibus verò patitur calor per modũ non corruptionis ſed duntaxat alterationis, ea ſunt quæ cibaria ſimulque medicamenta dici poſſunt; quoniam priori aggreſſu ſic agunt aduerſus calorem per vires ſuas ab eodem calore in actum deductas, vt alterent ipſum: hanc ob cauſam medicamenta dicuntur: repatiuntur ipſa tamen in hac eadem pugna, atque debilitantur, & imbecilliora reddita poſtmodum ſuperantur, ac vincuntur (ſecundum ſubſtantiam) à calore nimis agente, & ab ipſo denique in ſubſtantiam nutribilis corporis conuerſa, cibaria meritò nuncupantur. Atqui, calor in hoc opere obeundo alterationem aliquam paſſus nequit ita exactè, nec adeò facile eadem in ſubſtantiam nutribilis vt pura cibaria

commu-

commutare: Quod apertè demonſtrat Galeni ſcriptum in ſecundo de facult. ſimpl. aliment. cap. de cucumeribus. Cęterum illud perpetuo memoria teneto, quod etiam ſi quis eorum quiduis, quæ alijs coctu ſunt difficilia, coxerit: ſuccus tamen, qui ex eo in corpus diſtribuitur, eandem retinet naturam. Nam fieri non poteſt vt ſuccus qui ex pepone diſtribuitur, craſſus ac terreus fiat, etiam ſi is coctus pulcherrimè fuerit, &c. Hoc etenim eſt diſcrimen inter medicinales cibos, & ea, quæ puri cibi ſunt: Non quemadmodum ſentit Montanus, inquiens, Medicinales cibos penes ſubſtātiam vinci tantum non penes eorum qualitates à calore naturali. Vbi nam permanerent hæ qualitates, ni vincerentur à calore, ſubſtantia maximè illarum victa, & in Aliti naturam commutata? Præterea, ſi hoc eſſet, perpetuò qualitates non corruptæ agerēt in humanum corpus, ſiue in eius calorē. Sed notandū eſt quod actuatæ vires ſunt actiuæ, calidæ vel frigidæ. Quando igitur actiua calida cibi medicinans actuatur, ſit actuatio per modū ſimilitudinis, non prorſus tamen: quia calidum actu, actuat calidum quod poteſtate

ſtate eſt:& dicitur modus iſte (vt ita loquar)excitatiuè:ſed actuatum calidum, vt auget calorem actuantem, dicitur in illum agere,&actuans vt auctus ab illo, debilitari dicitur,quatenus amittit tunc ſimetriam naturalis caliditatis. Quando autem calor actuat actiuam vim, eamq. frigidam:per modum contrarij fit,incitatiuèq. dicitur quatenus idem calor in frigidam potentiam agens, eam contra ſeipsũ incitat, atque ſtimulat: & ita redditur ipſe ab eadẽ imbecillior, quamuis à calore demum ſuperata vincatur. Primi itaque enarratorum ordinis eſt animalium caro, vel panis, quatenus abſolutè ſimpliciterque nutriunt. Secundi ordinis naſturcium & lactuca: quę olera, vt alimentum tribuunt, cibi: vt verò eorum qualitate calida vel frigida in primo alterant aggreſſu, medicamenta dicuntur. Tertij ordinis cẽſentur ſanguis taurinus, cicuta, &c. Hæc duo ſub nomine ciborum comprehenduntur. ſed quatenus praua qualitate predita ſunt, venena nuncupantur. Ceterum, quę diximus omnia ſub hac diuiſionũ ſpecie continẽtur. Cibariorũ genus duplex eſt. Aliud inanimorum dicitur, cuiuſmodi foſsilia ſunt. *Ariſt. 2. de Anima tex. 3.*

ſunt. Aliud animatorũ eſt:ſubdiuidun tur iterũ hæc:quædã enim animata ſunt anima vegetatiua: quædam verò ſenſitiua: Iſta adhuc in duas ſecantur partes. Alia terreſtria vocantur, quum in terra gignantur & viuant. Alia volatilia,vel aerea;quæ vt plurimum in aere degunt, non tamen aere vel terra pro ſui nutritione ſolummodo fruuntur. Alia dicun tur aquatica & in eadem permorantur ac viuunt. Primi generis exiſtimantur quadrupeda omnia, & bipedũ aliqua. Secundi verò generis Aues ipſæ volatiles. Poſtremi denique piſces, ſegregan tur adhuc terreſtria volatiliaque omnia penes ſingulas eorum partes, & quæ in partibus continentur vt præcipit Gal.3. de facult. ſimpl.aliment.cap. primo: & meritò fit huiuſmodi ſectio diuiſioque, quia alimentum quod ab his ſumitur, non paucas habet facultatum differentias ex Galeno eodem loco citato, & cap. pariter ſecundo deſcriptum fuit. Partium ergò;aliæ ſunt de eſſentialibus; aliæ de integralibus ipſis iudicantur. Illorum quæ continentur in partibus exemplum erunt ſang. lac, & etiam oua ipſa, id aſſeuerante Galeno in tertio

tio de aliment.facult. cap. primo,& 22. Cuncta hæc facile nutriunt; quandocum inter ista & humanum corpus, ac eius calorem maxima familiaritas intercedat, & si de sanguine, aliter sentiendum sit, vt videbimus. Lac, visum est nutritioni maximopere conferre: optimi namque succi est, si id optimum eligatur; quod, quale sit eligendum, ex Galeno lucidè dignoscere poterimus in cõmentario de facult. simpl. aliment. tertio, cap. 15. commendat ibi Galenus lac super omnes cibos præstantissimum ad verbum ita scribens. omnium ferè, quæ mandimus, lac optimum optimi est succi. Præterea refert Gal. in quinto de sanit. tuenda cap. septimo nouisse senem quendam Agricolam, qui supra centum annos vixerat, cui plurimum nutrimenti caprinum lac erat. Caprarum igitur sed bene habitarum lac cæteris præstat; dũmodo hæ ne nimium differant à partu neque sint ab eodem recentes, sed intermedio tempore ac medio veris, asserit hoc Gal. tertio de facult. simpl. aliment. cap. de lacte, & in libello de bonitate & vitio succorum inscripto, cap. 4. his tamẽ habitis rationibus, & iudicijs,

Gal. 3. de facult. simpl. alim. c. 15.

1. apho. 64.

Gal. 1. aphor. 64. 3. de facult. simpl. aliment. c. 15.

Gal. de bonitate & vitio suc. cap. 4.

ne coaguletur in ventriculo adeo vt in caseum vertatur, neque acescat: pro quibus inhibendis præcipimus ijs qui lacte vti voluerint, vt illud sine coagulo potent & aquosius etiã se ligant, eiq. permisceant saccarum & sal: quorũ vice antiquiores nostri mel apponebant. De sanguine definire desisto propter Galenum asserentem sang. esse omnem ad coquendum difficilem in 3. de facult. simpl. aliment. cap. 18. necnon in libello de attenuãte vict. rat. cap. 8. Iubet is eo loci sanguinẽ oĩum animaliũ in cibo esse vitandũ, & multo adhuc magis in attenuante dieta. Explicãtur essentiales animantiũ partes, quũ dicimus illarũ alias esse carnosas, alias excarnes. Partiũ integraliũ: alię sunt extremæ, aliæ verò mediæ, hoc est mediũ inter extremas locũ obtinent. Extremas esse dicimus caput, pedes, caudam, aures, & huiusmodi corporis particulas: Istæ parũ nutriunt, & cõcoctũ difficillimæ sunt: ideo habenti validũ viriũ robur cũ humorũ copia annexa, has pro cibo offerre licet, virtute illas euincere, & concoquere potente. Partium omniũ singulæ, quale nãq. alimentũ nobis præstent, habetur à Galeno in 3. de facult.

Gal. 5. de sanita. tuen. ca. 7.

Gal. de bonit. & vitio succ. cap. de lacte.

Gal. de bonit. & vitio succ. cap. 6.

simpl.

ſimpl.aliment.per totum ferè volumen exaratū. Quare ad illud eſt accedēdum. Verum pro minori legentium negotio inſeruimus hiſce ſcriptis vniuerſum caput, à Galeno deſcriptum in lib. de bonitate & vitio ſuccorum: quo breui perſtrinxit quantum quale uè diſcriminatim nutrimentum ab eiuſmodi particulis in cibo ſumptis, corpori noſtro accedat: talia ſunt verba Galeni. Itaque inteſtina, & ventriculus, & vterus duriore ſubſtantia conſtant, quam caro: & quo duriore eo etiam concoctu difficiliore: minus præterea, quam carnes alunt, minuſque ſucci boni ſunt. Caudæ his etiam ipſis duriores habentur: tum reliqua in his pro duritia proportione reſpondent in concoctione & nutritione, niſi quod excrementis vacant ob commotionem. Sunt his non diſsimilia uolucrium colla. Auium & pedeſtrium animaliū ventri nihil cōuenit: eſt enim auium venter craſſus, durus, & qui ob id ægre concoquatur, quiq. cōcoctus multum præſtet alimēti: optimus habetur gallinarū atq. anſerum, quū tamen reliquæ anſeris partes duræ ſint, & cōcoctioni aduerſentur, & excrementis redundent præter alas.

In ma-

alijs piscibus copiosius. Ergo mulli caro iucunda quidem est, vt quæ alimentum est hominum naturæ accommodum. Penes differentias ab accidentibus desumptas, pisces, vel magnos vel paruos dicere solemus &c. Quæ discriminis ratio mirum immodum est animaduertenda iuxta Galenum tertio de facult. simpl. aliment. cap. 27. cuius oratio ita habet. Ceterùm neque id intelligere queo cur permulti grandissimos mullos emptitent, quum nec adeo suaues sint carne vt minores, nec ad cōquēdum faciles, vt quæ dura admodum sit. Sed nunc à loco in quo viuunt differentias, quæ etiam accidentium dicuntur, desumamus. Dicimus.n. saxatiles melioris succi esse quā cæteros pisces, qui in alijs locis commorantur. Et qui ex maritimis in puro mari viuunt, præcipuè quum ventorum procellis agitantur, bonitate cæteros antecellunt; nam eorum qui in quieto, nullisque agitato fluctibus, tanto piscium caro fit deterior, quanto minus exercitatur, vt apertè declarat Galenus in tertio de facult. simpl. aliment. cap. 25. At certioris doctrinæ gratia annectamus huic, cap. 28.

Gal. de bonit. & vitio succ. cap. 9.

 quod

quod Gal. scriptum reliquit in tertio de facult. simpl. aliment. de piscibus saxatilibus appellatum. Scarum, merulam, Turdum, Iuliam, Fucam, Percam à locis in quibus versari comperiuntur, pisces saxatiles appellant. Non.n.in læuibus, aut arenosis, aut terreis littoribus, sed in petrosis promontorijs, & vbi saxa sunt delitescunt, ac pariunt: inter hos autem scarus excellere suauitate creditur; secundum hunc merulæ ac Turdi; tertio loco, Iuliæ, Fucæ, ac Percæ. Porrò alimentum, quod ex eis sumitur, non modo ad coquendum est facile; sed hominum etiam corporibus est salubberrimum, vt quod sanguiné medium consistentia generet. Medium autem voco, qui neque admodum tenuis est, neque aquosus, neque vehementer crassus. Nemo tamen inficias eat de nostra (ab initio) cibariorum distinctione, sub qua fossilia ipsa connumerauimus; quum sit Galeni sententia in secundo de facult. simpl. aliment. ꝙ ab Animalibus & Plantis sumamus alimentum, cuius generis fossilia nó sunt. Ideo respondendum est verba Galeni non esse simpliciter nec absolutè intelligenda,

ligenda, sed vt plurimum; vnde sensus verborum talis sit. Alimentum sumimus à plantis & animalibus, sed non solis: quo fit vt cætera non excludantur. Cui rei argumento nobis sunt eiusdem verba in tertio de facult. simpl. aliment. libro, cap. de melle aereo, quod & ipsum nostra corpora nutrire fassus est; ait nihilominus idemmet Galenus eiusmodi mel esse quid seiunctum ab animalibus, nec esse partem, neque succum, neque fructum plantarum. At si Rem hanc exactius distinctiusque assequi studueris, perlege vniuersalium Dietarũ volumen illud, quod Ysaac Israelita Salomonis Arabiæ Regis filius adoptiuus exarauit; in quo diuisionem primo, fructuum: secundo Herbarum: Postremo, Animalium reperies. Diuidit.n. fructus vniuersaliter hunc in modum: fructuum alij sunt continui duri, sicci, diù permanentes postquam separati fuerint ab originibus suis, sicut Triticum, Hordeum, & similia quæcunque grana vocantur. Alij molles, & teneri; qui postquam ab origine sua segregantur; non durant, sed putrescunt; sicut Melones, Mora, & similia. Herba-

rum diuisionem hanc posuit: Aut.n. siluestres in altis locis nascẽtes & siccis. Aut Domesticæ in hortis orientes, vel locis aquosis & humidis. Animalia deinceps diuidens in tria secauit genera, & ait: Alia terrestria sunt. Alia dicuntur Aerea. Nonnulla autem aquatica. Terrestrium, nutriendi discrimina desumi asserit tum ab ipsorum natura, & ex ætate, tum qualitate ciborum & pascuorum, tum ex eorum gracilitate & obesitate, tum ex anni tempore, quo ipsorum caro nobis sumitur in cibo, tum Regione, in qua vitam agunt, tum ex apparandorum artificio. Mox aerea, seu volatilia diuidit. Primo, penes eorum temperiem & ætatem. Secundo, subtilitatem & crassiti m. Tertio crassitiem & maciem. Quarto penes locorum membrorum positionem. Aquaticorum animalium, piscium videlicet differentias plurimas in medium adducit. Alij namque pisces ex varietate suorum generum sumuntur. Alij ex diuersis aquarum suarum naturis. Alij ex munditia earum. Ex motu & quiete ipsorum Alij. Quinta eorum differentia de exitu pisciũ insurgit. Sexta, ex

Gal. 3. de fac. simpl. alimẽt. cap. 1.

Gal. 3. de fac. simpl. alimẽt. cap. 25.

natura ventorum,& eorum quæ secum venti ferunt. Septima, ex cibarijs eorum. Octaua, ex eorum ætatibus. Nona, ex anni temporibus. Decima, ex suorum membrorum diuersitatibus. Nouissima, ex apparandorum artificijs. Quæ omnia prædicta, quo pacto subdiuidantur, quale vè nutrimentum, probum nè scilicet, vel improbum præstet; & quantum sit demum in ipsis virium ad humana corpora nutrienda, poteris ibi discere facillime; quum nos breuitatis amatores,& ei studentes; illa subticere voluerimus. Ceterùm, ad Rem iam descendentes decernimus quòd tẽperatis corporibus offerenda sunt edulia, quæ illis in simili temperie correspondeant. Animalibus naturalem temperiem inculpatam quidem seruantibus similia suis naturis, cibaria conueniũt, hoc dicit Galenus tertio de simpl. aliment. facult. cap. 42. corporis verò constitutio inculpata tẽperatissima vocatur ab eodemmet Galeno de bonit.& vitio succorum cap. 29. Distemperatis autem, cibi præbeantur illorum intemperantijs conuenientes. Quicunque sanguinem habent plus iusto melancholicum

Idem ibidem.

De bonit. & vitio succ. cap. 10.

eum inquit Gal. His, alimentis opus est temperamento calidis & humidis: sicuti frigidis & humidis, ijs, qui biliosiore: qui pituitosum, calidis & siccis. Conseruanda siquidem moderata sunt: quæ modum excedunt immutanda. Iam mutatio non nisi ex contrarijs fiat immoderatis; nam, quod vltra modum corpus, aut iam est calefactum, aut calfit, refrigerari quærit: quod verò est refrigeratum, vel refrigeratur, calefieri. simili ratione in immoderata humiditate & siccitate; Hec habentur à Galeno in lib. de Dieta comm. 2. Moderatior autem (in cibis) temperies quæ habeat Humano corpori proportionem nullibi est quam in carne, præter panem probè paratum, cuius preparationem docet Gal. in primo de facult. simpl. aliment. cap. secundo, necnon de Bonit. & vitio succorum cap. 2. & 3. Corporibus igitur quæ mediam temperaturam sunt adepta, cibaria sunt conducentissima panis ritè confectus idest modicè fermentatus, cuius coctura sit in textu, seu Clibano, vel paruo furno cum modica salis mixtura, & ante id subactio: gallinarumque præterea carnes, gallorumque gallinaceorum

Gal. 1. de fac. simpl. alimēt. 3. cap. 26.

2. de fac simp. aliment. c. 6.

Gal. de bonit. & succ. c. 2. 3.

ceorum, tum fascianarum auium &c. Carnes quidem cum probè concoctæ fuerint optimum gignunt sanguinem, & potissimum si eæ fuerint animalium boni succi, cuiusmodi est suum genus ex Galeni sententia tertio de facult. simpl.aliment. cap. 2. quum sit caro de illis quæ corpori nostro in prospicuis qualitatibus & substantia sunt consimilia. Manifestantur autem istæ dotes in carne suilla magis quam in cæteris carnibus. suillæ autem carnis similitudinē cum humana dicit Galenus, ex eo poteris intelligere, quòd quidam carnes humanas pro suillis sine vlla in gustu, vel olfactu suspicione comederunt: id. n. ab improbis hospitibus, & alijs quibusdam factum fuisse compertum est. Patet vtique suillæ carni secundum colorem, & etiamnum secundum eius temperaturam, quæ ab efflorescentia cutis (aut hore Gal.) desumitur, secundum pariter sui corpoream substantiam cum humano corpore maximam familiaritatē inesse. Vnde Hipp. ausus est dicere carnem suillam esse omnium optimam, quem imitatus Gal. in eo libello, qui de bono maloque succo inscribitur, dixit.

3. de fac. simp. aliment. c. 2.

1. aph. 2.

Quum autem inter animalia pedestria optimi sint succi sues &c. Illud porrò nequaquam hoc in loco prætermittendum duximus, non de quacunque suis, neque hominum ætate, quibus eiusmodi carnem offerendam curamus, intelligendum fore. Distinctio enim hac in re semper est adhibenda, quæ docetur ab eodémet Galeno in tertio de facult. simpl. aliment. cap. 2. cuius sententia, huiusmodi est. Ceterùm, ex suum carnibus hominibus quidem ætate florentibus, fortibus, & qui se se multum exercent, suum ætate florentium carnes ad concoquendùm sunt prestantiores; alijs verò suum adhuc increscentium. sed id apertius legere poterimus apud eũdem Galenum in tertio de facult. simpl. aliment. cap. 17. Praua autem admodum est caro nouellornm animalium, sed diuersa ratione ac senum: siquidem horũ caro dura est, & sicca, ac neruosa, ideoq; praua ad coquendum, & exigui nutrimenti. Contra animalium nuperrime editorum corpora mucosa sunt, ac humida, eoque excrementis plena. Hæc in cunctis animalibus memoria teneto; & 3. de facult. simpl. aliment. cap. 41.

suum

ſuum verò ætate florentium Carnes vtriuſque exceſſus ſunt expertes, annoſorum videlicet ſiccitatis, & nouellorũ procellorum immodice humiditatis. Plantæ omnes diſtinguuntur penes earum radices, caules, flores, fructus, ac ſemina tandem; quia facultatem aliam ineſſe radicibus docuit Gal. aliam caulibus, quemadmodum certè & folijs, & fructibus & ſeminibus aliam. Hæc omnia vel prauè nutriunt, vel parum, & medicam vim habent. Idcirco his admodum vtendum non erit, niſi id pro alterãdis corporibus moliri velimus, idem ſenſit Gal. in 2. de facult. ſimpl. aliment. cap. 4. in tertio quoque de loc. affectis cap. 7. necnon in lib. de cibis boni malique ſucci cap. 1. Habet etiam in 2. de facult. ſimpl. aliment. cap. 40. 50. ſcire autem conuenit quod olera omnia ſanguinem gignunt pauciſsimum ac praui ſucci. Verùm ſatius eumdem audiamus in lib. ſecundo de facult. ſimpl. aliment. inſcripto cap. 39. Non modo Plantarum ſemina ac fructus, ſed etiam integras ipſas ſæpenumero mandimus: ſæpe autem eum interdum vrget neceſſitas, radices tantum aut ſurculos, aut

Gal. 1. de aliment. fac. c. 1.

Gal. 2. de fac. ſimp. aliment. 58.

nouella germina. Manifestum autem est, quòd omnia hæc prætérquam, quòd exiguum corpori dant alimentum, succum etiam prauum generant. Quapropter nos Galenum insequentes, perpetuo memoria teneamus quod ab eo scriptum est in secundo de facult. simpl. aliment. cap. 6. in calce, ob eam igitur caussam omnibus praui succi eduliis censeo abstinendum, etiam si ea quibusdam cõcoctu sint facilia: vnde propertius. victũ infęlicem dant rami & tristia corna. sed hic neque prætermittendus est locus eiusdem Galeni in libello de succorum bonitate & vitio cap. 1. qui talis est. Quantum sit in mali succi cibis uirium ad procreandos morbos, facile non omnimo mente captis declarauit fames, quæ per plurimas Romano imperio subditas gentes sæuiit multis deinceps annis continuè: Quum enim Ciues pro more suo (quo æstate quamprimum solent frumenti, quod satis fit in reliquum anni tempus, parare) quicquid in agris tritici fuerat, abstulissent vnà cum hordeis, fabisque ac lentibus, reliquos agrestibus fecere Cereales fructus, ὄσπρια & χέδροπα græci vocant. i. legu-

Gal. de attenuante vict. rat. cap. 9.

mina, simul etiam non sanè paucis ex his in Vrbem asportatis. Consumptis itaque hieme ijs, quæ facta reliqua fuerant, agrestes necessario vere toto succi praui alimentis vescebantur, adhibitis ad cibi vsum, arborum fructicumq; germinibus ac turionibus, bul isq;, & stirpium succo malo præditarum radicibus: pleraque præterea que agrestia quæ vocant olera, prout cuique horum se copia suggerebat, abunde ad saturitatem vsque ingurgitantes, simul herbas virentes totas edebant elixas, quas antea numquam, ne periculi quidem faciundi gratia, degustauerant. Itaque videre erat ex his quosdam desinente vere, plerosque certè omnes ineunte æstate, vlceribus in cute quamplurimis correptos &c. Veniamus nunc ad Tractatum de venenis.

VENENA

Venena Quomodo Dicantur Cibaria, & quot quibusuè modis interficiant.

Cap. XII.

E cibarijs venenosis, quæ vt aliquam animantium speciem vel eorum indiuiduũ aliquod enutriunt, idcirco ciborũ nomen sortita sunt; nihilominus quum ea non omnibus æquè sint alimenta, hoc vnum præcipimus, vt fugiantur omnino. Quòd fugienda sint, indicat subsequens mors ipsa omnium terribilium postrema. Namque venenum licet (mea quidem sententia) non absolutè dicatur, sed ad aliud, & cuiusdam animantis respectu, contra Montanum asseuerantem dari venenum, quod omnibus sit indiscriminatim absoluteque virus. Generi tamen humano alioqui omniũ temperatißimo magis quã cæteris animantibus infensum esse potest, ac homines interimere. ob hanc igitur occasio-

nem

nem distinguendi sunt modi quibus venena ipsa interficiant. Alia enim strangulando enecant, quales sunt fungi omnes, quatenus sui crassitie meatus occludunt, auferuntque respirationem spiritibus, & suffocatione quadam natiuum calorem extinguunt. Alia erodendo vlcus efficientia occidūt, vt Cantharides Auripigmentum, & id genus similia. Alia, præ nimia sui grauedine frangendo animantis partes, sicuti est id, quod Argentum viuum appellant. Alia denique, sui qualitate interimunt. At venenorum qualitas bifariam consideratur: vnomodo vt manifesta est; altero modo vt occulta dici solet. Priori modo dicitur qualitas elementi quod in eis prædominatur; vtputa calida vel frigida: & istarum vnaquæque dicitur adhuc dupliciter; vel prout calida, frigida uè sub modica subiecti quantitate percipitur, vel quatenus sub maxima quantitate eiusdem existit. Exemplum veneni, quod sub modia portione subiecti penes excedentem qualitatem à prędominio elementi calidi operatur, est, vt ita dicam, Napellus: veneni verò frigidi sub modica quantitate existentis,

Maniacum

rum diuisionem hanc posuit : Aut.n. siluestres in altis locis nascẽtes & siccis. Aut Domesticæ in hortis orientes, vel locis aquosis & humidis. Animalia deinceps diuidens in tria secauit genera, & ait. Alia terrestria sunt. Alia dicuntur Aerea. Nonnulla autem aquatica. Terrestrium, nutriendi discrimina desumi asserit tum ab ipsorum natura, & ex ætate, tum qualitate ciborum & pascuorum, tum ex eorum gracilitate & obesitate, tum ex anni tempore, quo ipsorum caro nobis sumitur in cibo, tum Regione, in qua vitam agunt, tum ex apparandorum artificio. Mox aerea, seu volatilia diuidit. Primo, penes eorum temperiem & ætatem. Secundo, subtilitatem & crassiti m. Tertio crassitiem & maciem. Quarto penes locorum membrorum positionem. Aquaticorum animalium, piscium videlicet differentias plurimas in medium adducit. Alij namque pisces ex varietate suorum generum sumuntur. Alij ex diuersis aquarum suarum naturis. Alij ex munditia earum. Ex motu & quiete ipsorum Alij. Quinta eorum differentia de exitu pisciũ insurgit. Sexta, ex

Gal. 3. de fac. simpl. alimẽt. cap. 1.

Gal. 3. de fac. simpl. alimẽt. cap. 25.

natura ventorum,& eorum quæ secum venti ferunt. Septima, ex cibarijs eorum. Octaua, ex eorum ætatibus. Nona, ex anni temporibus. Decima, ex suorum membrorum diuersitatibus. Nouissima,ex apparandorum artificijs. Quæ omnia prædicta, quo pacto subdiuidantur, quale vè nutrimentum,probum nè scilicet, vel improbum præstet; & quantum sit demum in ipsis virium ad humana corpora nutrienda, poteris ibi discere facillime; quum nos breuitatis amatores,& ei studentes; illa subticere voluerimus. Ceterùm, ad Rem iam descendentes decernimus quòd tẽperatis corporibus offerenda sunt edulia, quæ illis in simili temperie correspondeant. Animalibus naturalem temperiem inculpatam quidem seruantibus similia suis naturis cibaria conueniūt, hoc dicit Galenus tertio de simpl. aliment. facult. cap. 42. corporis verò constitutio inculpata tẽperatissima vocatur ab eodemmet Galeno de bonit.& vitio succorum cap. 29. Distemperatis autem,cibi præbeantur illorum intemperantijs conuenientes. Quicunque sanguinem habent plus iusto melancholi-

Idem ibidem.

De bonit. & vitio succ. cap. 10.

cum inquit Gal. His, alimentis opus est temperamento calidis & humidis: sicuti frigidis & humidis, ijs, qui biliosiores; qui pituitosum, calidis & siccis. Conseruanda siquidem moderata sunt: quæ modum excedunt immutanda. Iam mutatio non nisi ex contrarijs fiat immoderatis; nam, quod vltra modum corpus, aut iam est calefactum, aut calfit, refrigerari quærit: quod verò est refrigeratum, vel refrigeratur, calefieri. simili ratione in immoderata humiditate & siccitate: Hæc habentur à Galeno in lib. de Dieta comm. 2. Moderatior autem (in cibis) temperies quæ habeat Humano corpori proportionem nullibi est quam in carne, præter panem probè paratum, cuius preparationem docet Gal. in primo de facult. simpl. aliment. cap. secundo, necnon de Bonit. & vitio succorum cap. 2. & 3. Corporibus igitur quæ mediam temperaturam sunt adepta, cibaria sunt conducentissima panis ritè confectus idest modicè fermentatus, cuius coctura sit in textu, seu Clibano, vel paruo furno cum modica salis mixtura, & ante id subactio: gallinarumque præterea carnes, gallorumque gallina-

Gal. 1. de fac. simpl. alimẽt. 3. cap. 26.

2. de fac simp. aliment. c. 6.

Gal. de bonit. & succ. c. 2. 3.

ceorum, tum fascianarum auium &c. Carnes quidem cum probè concoctæ fuerint optimum gignunt sanguinem, & potissimum si eæ fuerint animalium boni succi, cuiusmodi est suum genus ex Galeni sententia tertio de facult. simpl.aliment. cap. 2. quum sit caro de illis quæ corpori nostro in prospicuis qualitatibus & substantia sunt consimilia. Manifestantur autem istæ dotes in carne suilla magis quam in cæteris carnibus. suillæ autem carnis similitudinẽ cum humana dicit Galenus, ex eo poteris intelligere, quòd quidam carnes humanas pro suillis sine vlla in gustu, vel olfactu suspicione comederunt: id.n. ab improbis hospitibus, & alijs quibusdam factum fuisse compertum est. Patet vtique suillæ carni secundum colorem, & etiamnum secundum eius temperaturam, quæ ab efflorescentia cutis (aut hore Gal.) desumitur, secundum pariter sui corpoream substantiam cum humano corpore maximam familiaritatẽ inesse. Vnde Hipp. ausus est dicere carnem suillam esse omnium optimam, quem imitatus Gal. in eo libello, qui de bono maloque succo inscribitur, dixit.

3.de fac.simp. aliment. c. 2.

1.aph.2.

Quum autem inter animalia pedeſtria optimi ſint ſucci ſues &c. Illud porrò nequaquam hoc in loco prætermittendum duximus, non de quacunque ſuis, neque hominum ætate, quibus eiuſmodi carnem offerendam curamus, intelligendum fore. Diſtinctio enim hac in re ſemper eſt adhibenda, quæ docetur ab eodémet Galeno in tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 2. cuius ſententia, huiuſmodi eſt. Ceterùm, ex ſuum carnibus hominibus quidem ætate florentibus, fortibus, & qui ſe ſe multum exercent, ſuum ætate florentium carnes ad concoquendùm ſunt pręſtantiores; alijs verò ſuum adhuc increſcentium. ſed id apertius legere poterimus apud eũdem Galenum in tertio de facult. ſimpl. aliment. cap. 17. Praua autem admodum eſt caro nouellornm animalium, ſed diuerſa ratione ac ſenum: ſiquidem horũ caro dura eſt, & ſicca, ac neruoſa, ideoq; praua ad coquendum, & exigui nutrimenti. Contra animalium nuperrime editorum corpora mucoſa ſunt, ac humida, eoque excrementis plena. Hæc in cunctis animalibus memoria teneto; & 3. de facult. ſimpl. aliment. cap. 41.

suum verò ætate florentium Carnes vtriusque excessus sunt expertes, annosorum videlicet siccitatis, & nouellorũ procellorum immodice humiditatis. Plantæ omnes distinguuntur penes earum radices, caules, flores, fructus, ac semina tandem; quia facultatem aliam inesse radicibus docuit Gal. aliam caulibus, quemadmodum certè & folijs, & fructibus & seminibus aliam. Hæc omnia vel prauè nutriunt, vel parum, & medicam vim habent. Idcirco his admodum vtendum non erit, nisi id pro alterãdis corporibus moliri velimus, idem sensit Gal. in 2. de facult. simpl. aliment. cap. 4. in tertio quoque de loc. affectis cap. 7. necnon in lib. de cibis boni malique succi cap. 1. Habet etiam in 2. de facult. simpl. aliment. cap. 40. 50. scire autem conuenit quod olera omnia sanguinem gignunt paucissimum ac praui succi. Verùm satius eumdem audiamus in lib. secundo de facult. simpl. aliment. inscripto cap. 39. Non modo Plantarum semina ac fructus, sed etiam integras ipsas sæpenumero mandimus: sæpe autem eum interdum vrget necessitas, radices tantum aut surculos, aut

Gal. 1. de aliment. fac. c. 1.

Gal. 2. de fac. simp. aliment. 58.

Gal. de attenuante vict. rat. cap. 9.

nouella germina. Manifestum autem est, quòd omnia hæc præterquam, quod exiguum corpori dant alimentum, succum etiam prauum generant. Quapropter nos Galenum insequentes, perpetuo memoria teneamus quod ab eo scriptum est in secundo de facult. simpl. alìment. cap. 6. in calce, ob eam igitur causam omnibus praui succi edulijs censeo abstinendum, etiam si ea quibusdam cõcoctu sint facilia: vnde propertius. victũ infęlicem dant rami & tristia corna. sed hic neque prætermittendus est locus eiusdem Galeni in libello de succorum bonitate & vitio cap. 1. qui talis est. Quantum sit in mali succi cibis uirium ad procreandos morbos, facile non omnimo mente captis declarauit fames, quæ per plurimas Romano imperio subditas gentes sæuiit multis deinceps annis continuè: Quum enim Ciues pro more suo (quo æstate quamprimum solent frumenti, quod satis sit in reliquum anni tempus, parare) quicquid in agris tritici fuerat, abstulissent vnà cum hordeis, fabisque ac lentibus, reliquos agrestibus fecere Cereales fructus, δσπρια & χέδροπα græci vocant. i. legumina,

mina, simul etiam non sanè paucis ex his in Vrbem asportatis. Consumptis itaque hieme ijs, quæ facta reliqua fuerant, agrestes necessario vere toto succi praui alimentis vescebantur, adhibitis ad cibi vsum, arborum fructicumq; germinibus ac turionibus, bul isq;, & stirpium succo malo præditarum radicibus: pleraque prætereaque agrestia quæ vocant olera, prout cuique horum se copia suggerebat, abunde ad saturitatem vsque ingurgitantes, simul herbas virentes totas edebant elixas, quas antea numquam, ne periculi quidem faciundi gratia, degustauerant. Itaque videre erat ex his quosdam desinente vere, plerosque certè omnes ineunte æstate, vlceribus in cute quamplurimis correptos &c. Veniamus nunc ad Tractatum de venenis.

VENENA

Venena Quomodo Dicantur Cibaria, & quot quibusuè modis interficiant.

Cap. XII.

E cibarijs venenosis, quæ vt aliquam animantium speciem vel eorum indiuiduũ aliquod enutriunt, idcirco ciborũ nomen sortita sunt; nihilominus quum ea non omnibus æquè sint alimenta, hoc vnum præcipimus, vt fugiantur omnino. Quòd fugienda sint, indicat subsequens mors ipsa omnium terribilium postrema. Namque venenum licet (mea quidem sententia) non absolutè dicatur, sed ad aliud, & cuiusdam animantis respectu, contra Montanum asseuerantem dari venenum, quod omnibus sit indiscriminatim absoluteque virus. Generi tamen humano alioqui omniũ temperatissimo magis quã cæteris animantibus infensum esse potest, ac homines interimere. ob hanc igitur occasio-

nem

nem distinguendi sunt modi quibus venena ipsa interficiant. Alia enim strangulando enecant, quales sunt fungi omnes, quatenus sui crassitie meatus occludunt, auferuntque respirationem spiritibus, & suffocatione quadam natiuum calorem extinguunt. Alia erodendo vlcus efficientia occidũt, vt Cantharides Auripigmentum, & id genus similia. Alia, præ nimia sui grauedine frangendo animantis partes, sicuti est id, quod Argentum viuum appellant. Alia denique, sui qualitate interimunt. At venenorum qualitas bifariam consideratur: vnomodo vt manifesta est; altero modo vt occulta dici solet. Priori modo dicitur qualitas elementi quod in eis prædominatur; vtputa calida vel frigida: & istarum vnaquæque dicitur adhuc dupliciter; vel prout calida, frigida uè sub modica subiecti quantitate percipitur, vel quatenus sub maxima quantitate eiusdem existit. Exemplum veneni, quod sub modia portione subiecti penes excedentem qualitatem à prędominio elementi calidi operatur, est, vt ita dicam, Napellus: veneni verò frigidi sub modica quantitate existentis,

Maniacum solanum est. Illud autem quod à qualitate manifesta, calidaq; sub maxima quantitate officit (sed sub modica minime) est vinum. Papauer, & Mandragora, à frigida qualitate, in maxima copia si sumantur, corpus nostrum corrumpunt, quemadmodum ex Galeno in secundo super Aphorismos commentario colligitur. Sed notandum est, quòd à qualitate calida, venena dupliciter enecant, prout duo respiciunt qualitatem nimirum calidam spirituum, ac eorumdem substantiam, quā adeò attenuant, vt illam attenuando quandoque dissipent. Interdum verò spirituum caliditatem ad tot gradus augent, vt sub ipsis animantis vita consistere nequeat: Habet quippe spirituū caliditas limites suos, extra quos non naturalis vel præternaturam quandoque dici potest, seruat nihilominus animal ipsum: verùm ad tot gradus interdum alterata & aucta, finit illud corrumpi, atque dissolui. Hinc est quòd licèt in febribus cunctis sit qualitas hæc extra naturæ terminos egressa, non omnes tamen febres enecant, ni prius attigerint gradus illos, sub quibus tandem vita persi-

stere

ſtere nequit. Hac ratione, Piper in cõminutum puluerem redactum, ac ſuper vermes aſperſum occidit illos; namquè piperis caliditas è vermium calorè ad actum redacta, auget eorũdem met vermium caliditatem, ſub qua ijdem amplius viuere non valent; quoniam requiritur calor mediocris pro vita eorũ conſeruanda: Quamuis fateatur Montanus ſe rationem haud ignoraſſe, & id in Libello quem de fœcibus appellat. Venena autem à frigida qualitate animanti mortem inferunt, quatenus torpidos reddunt illorum ſpiritus, eóſque per modum contrarium corrumpunt. His habitis, loquamur de venenis, quæ occulta quadam qualitate nos ipſos infeſtant, & occidunt: Hæc igitur ſunt, vt Arſenicum, & huiuſmodi alia; quam operationem in his à tota ſubſtantia fieri quamplurimi dicunt. Quid autem à tota ſubſtantia, quidque ab occulta qualitate dictum referat: Ego hunc in modum intelligendum eſſe cenſeo, ſi in memoriam reuocentur quæ initio conſcripſimus, quum de temperatura ſermonem habuimus. Diximus inquam elementa omnia tum ſecundum mate-

Gal. 3. de loca affect. cap. 5.

riam, tum secundum eorum formam esse mixtum gignendum necessario cõcurrenda: & à formis substantialibus ipsorum vnicam formam, eamque mediam consurgere, quæ concreti forma substantialis vocatur, ex qua quidem mixtione oriri postea primarum elemẽtorum qualitatum confusionem, quam & accidentalem mixti formam appellari: & hoc dicitur temperamentum. Istud etenim in aliquo subiecto existẽs, si alteri corpori comparetur, quo cum simetriam & proportionem habeat, dicitur ei tunc secundum naturam & familiaris: & hoc pacto alimentum est eique conueniens, ac nutrit: sin inter illa corpora, discrasia maxima intercedat, dissimilis est & infensa; ideo nõ amplius alimentum; sed potius nocuũ est, ac interficit aliquando. Deducuntur hæc ex Galeni doctrina in secundo de facult. simpl. aliment. cap. de Cucumeribus, per hanc verborum formam. Inuenias autem, qui ipsos (ceu alia multa, quæ homines plerique coquere nequeunt) concoquant ob naturæ. s. cum eis familiaritatem, quam nos tum in cõmentarijs de temperamentis, tum autẽ

Gal. in lib. de cibis boni & mali succi cap. 1.

in libris de medicament. facult. copiosissime exposuimus demonstrantes à totius substantię proprietate suum cuique animantium generi cibum esse familiarem: His itaque modis dicimus aliquid ab occulta qualitate, necnon à tota sui substantia operari; quatenus scilicet substantialis forma concreti corporis operatur, consurgens ex elementorum formis inuicem coeuntibus; vnde confusis eorumdemmet elementornm qualitatibus, temperies emanat, quæ per modum similitudinis benigna est, dissimilitudinis, verò contra; adeò quòd maligna qualitas seù qualitas improba & occulta, nil aliud erit quam aspectus malignus proficiscens à discrasia complexionis; quoquidem aspectu res vna respicit aliam, per antipatiam infestās ac interficiens eam, & venenum appellant omnes. Non est igitur mala qualitas occulta (sicuti plerique existimarunt) temperies ipsa, quam complexionem dicunt; sed effectus quidam profluens à complexione per modum dissimilitudinis vnius ad aliud, quo pacto oritur inimicitia. Ex quibus iam positis patet hoc esse discrimen inter com-

plexionem & occultam qualitatem, ꝙ cōplexio est prout in suo subiecto consistit, ac diudicatur: occulta verò qualitas est operatio complexionis per comparationem ad vnum vel plura; quemadmodum de vipera exemplum afferētes dicere possumus, ꝙ eius temperies venenum est & lethale pluribus animalibus; ipsi verò est complexio secundũ naturam, & ceteris eiusdem speciei conueniens & amica, minimè autem virus: immò si aliter esset, fortè non seruatur idea speciesque viperarum. Concludendum est itaque ꝙ opus veneni immediatè à qualitate occulta iam declarata profluat, à tota verò substantia mediatè, quatenus hæc medio temperamento opus efficit: & hoc in sensu visus tātum quādoque manifestatur, vt quum quis aliquam rem inspiciendo inficit eam propter malignos spiritus ex eius oculis exeuntes, vti patet de mulieribus menstruum habentibus, quæ in speculum inspexerint, illud inficiunt &c. Vel in sensu tactus, vel odoratus, vel gustus, quamuis etiam iste sit quidam tactus ex Arist. sententia. Contrario se habet occulta qualitas benigna, quæ dicitur

2. de Anima.

aſpectus benignus profluens à complexione alicuius rei ſimetriam ad alterũ habentis & cum eo familiaritatem; in quod operando (per ſimpathiam) ipsũ conſeruat; veluti de Ligno Guaiaco fertur à toto Medicorum cœtu, quod Humanum corpus conſeruet; & ab eo gallicam luem expellit, quatenus id ſui benigna qualitate familiare eſt hominibus, amicumque, illos tuetur & cuſtodit. Hæc omnia vera eſſe facillimum eſt oſtendere; quoniam, id quod eſt alicui cibus, alteri virus exiſtit non modo habita vnius ſpeciei ad alteram comparatione, quemadmodum aiunt de ſturno & Coturnice, quę quidem aues elleboro cicutaq; veſcuntur, oleribus alioqui corpori Humano pernicioſis: verumetiam facta comparatione vnius indiuidui ad alterum; namque compertum eſt experimento, quod ſingularis homo eſitat Arſenicum eoque nutritur, quod eſt cæteris hominibus infenſum; Proinde rectè dictũ fuit à nobis, venenum dici ſolum in reſpectu alicuius; quippe cum nullum venenum æque cuncta animantia interimat, quia non omnibus eundem aſpectum habeat,

immo est alicui (vt comprobauimus) alimentum. Consonum est huic nostræ opinioni quod Galenus protulit in tertio de facult.simpl,aliment. cap.de Lacte sub hisce verbis. Atque etiam si Capræ aut alterius animalis scamoniam, aut Titimallum depasti lac, cibi loco quis sumpserit, omnino illi aluus fluet: Ecce, ꝙ Titimallus qui est hominibus nocuus, pecudibus quidem est in alimẽtorum vsu. Præterea, manifestum est qui si aliquod venenum per similem elementorum qualitatem alteretur, magis citiusque operatur; vtputa si calido veneno calida qualitas addatur, promptius reddetur ad opus suum agẽdum. Contra verò si ab opposita qualitate refractum sit, tardius, operatur, & minorẽ edit actionem. Id est quod isti dicunt de veneno ad tempus determinatum exhibito. Est à vero tamen alienũ quod ad vnguem sciatur, quousque incipiat operari; Sed pro maiori minori uè suæ qualitatis remissione ab opposita qualite causata, ocius tardiusuè gignit operationem. In Quorum testimonium habentur ea quæ dixit Petrus Andreas Mattiolus, quũ loqueretur de Napello,

herba admodum calida & virulenta; de qua quum periculi faciundi gratia, Romæ, Cuidam in Carceribus Capitolij detento, penæque capitis damnato, illã exhibere tentasset; is citius obijt, quam ille qui Pragæ eãdem herbam degustauerat; Nec alia ratione id accidisse fatetur quam Regionum discrimine; calidior siquidem Romana Regio augẽdo qualitatem in Napello, promptiorẽ illũ ad operationẽ effecit; quod non ita euenit in Germanica supra modũ frigida; immo ex ea remisśio adeò magna subsequuta fuit, ꝙ is anceps erat de eius actione venenosa. Hæc de cibarijs venenosis summatim dicta sint.

De potu veluti ma͡tria nutriente.

Cap. XIII.

IAM tempus adest, quo nos ad paucula quædam de Potu dicenda descẽdamus, si prius memoria tenuerimus, quòd eorum quamplurima quæ de cibis antea dicta sunt, de Potu quoq; intelligantur, de quantitate nimirum ipsius, &

alijs nonnullis, quæ breuitatis causa prætermitto. Dicamus modo, quòd potus oportunus est vinum. Nec ab re dictum est; quoniam reperio Galenum in tertio de facult. simpl. aliment. cap. de vino hunc in modum scripsisse; vinũ quidem ex eorum esse uumero, quæ nostrum corpus alunt, omnes fatentur: modo si quicquid alit, cibus est, vinum etiam in genere ciborum est ponendũ. Sed potus alius est puri simplicisque vini: alius est aromatici medicatique, cui herba, vel quid aliud medicam vim habens sit admixtum: alius est ceruisiæ, & similium. De puro simplicique vino mediocrem quidem ætatem habenti sit sermo noster, quum sit prima hæc vini conditio secundum Galenum in tertio libro art. medic. Vinum quadrupliciter cognoscitur: ab eius nempè substantia: à colore pariter: à sapore: ab odore denique. Hanc eamdem sententiam videtur pronunciasse Gal. per illa verba. Nec verò satis fuerit principalissimam ac primam cuiscunque cibi temperiem nouisse, sed vt in libris de medicament. monstratum est, eas quoque quæ hanc sequuntur qualitates callere oportet,

Gal. 3. art. med. circa finem.

1. de fac. simp. alim. cap. 1.

vt

vt quæ & ipſe ſunt vtiliſsimæ, multæ quidē, ſi non omnes in ſaporibus, quædam autem etiam in odoribus. Ergo ciborum nonnulli quidem (quemadmodum haud ita pridem commemorauimus) ſi quis eos guſtauerit, aut olfecerit nullam inſignem ac manifeſtam qualitatem præſeferunt, quos ſanè ἀποίους & ὑδατώδεις ideſt qualitatis expertes, & aquoſos nominant: alij autem manifeſtiſsimam habent adſtrictionem, aut congenitam dulcedinem, aut acrimoniam: ſicut nonnulli quoque ſalſiores, aut amaritudinis quippiam habere perſpicuè cernuntur: A ſubſtantia; aliud craſſum dicitur vinnm; aliud verō tenue; aliud mediocre. Vbi etenim celeri modicaque nutritione egemus, tunc vino vtamur tenui: ſi multa tardaque nutritiono opus eſt, craſſo vino: eſt vtendum: ſi nutritionem requirimus, quæ medium locum obtineat, mediocri vino vti debemus. Quantum ad colorem ſpectat, vinum quatuor habet differentias, Fuluum, Album, Rubrum, & Nigrum. Fuluus color in vino cæteris coloribus præſtat. Huiuſmodi vinum eligatur quod ſit media

Gal. 3. de fac. ſimp. aliment. cap. 30.

consistentia quando videlicet moderata perfectaque nutritione indigemus, vt sentit Gal. tertio art. medicinalis. Ad modicam nutritionem facit vinum albi coloris, substantiæque tenuis, quod pauciferum appellatur, & nutriendi facultate parum differt ab aqua. Vinum verò nigrum & rubrum sumitur ad maiorem nutritionem parandam; tum quia indicat huiusmodi vinum, sui substantiam crassiorem esse; tum quia est sanguini adsimile. Pro quarum rerum conclusione in medium adduco Galenum, qui tertio de facult. simpl. alim. cap. de vino ita scribit. vinorum omnium rubra simul & crassa sanguini generando sunt accommodatissima, vt quæ minima egeant mutatione vt sanguis fiat: Post ipsa sunt nigra crassaque & dulcia, omnium autem minimum nurriunt, quæ colore quidem sunt alba, consistentia autem tenuia, & aquis hidromeliti faciendo appositis quodam modo sunt similia. Quæ autem admodum snnt crassa, tardius quidem perficiuntur, ac distribuuntur: si tamen in ventriculum adeo robustum incidant, vt confici rectè ab eo possint, alimen-

Gal. 3. art. med. de succ. bonit. & vitio cap. 12.

Gal. 1. aph. xi. 3. de aliment. facul. cap. 40. De bonit. & vitio succ. x ii

Gal. 2. aph. xi. xvij.

tum copiosius corpori exhibebunt. Vinum tamen omne celerrime peruadit, & alendi corporis partes permeat, omniumque citissimè nutrit, sed minus quam bona veraque cibaria. Propterea, vino vtendum esse consulò ijs qui celeri egent alimentorũ appositione: quod quidem vinum gustui neque aqueum omnino, neque cum aliqua insigni qualitate, aut dulcedine, aut amaritudine, aut acritudine sentiatur. Dulcia vina conficiuntur in ventriculo, ac distribuũtur facilius, quam austera vt quæ facultate sunt calidiora: His minus acerba, Gal. tertio de facult. simpl. aliment. cap. 40. Vinum eligere oportet, quod optimi sit odoris; nam odor multum confert ad vires restaurandas, & ad succi bonitatem præstat; etsi credam odores nullo pacto corpus alere posse: cuius oppositum plerique senserunt authoritatibus tum Galeni tum Hippocratis adacti; Hippocratis inquam in libro cui est inscriptio de Alimento, quam eamdem sententiam videtur affirmasse Gal. in secundo aphorismorũ commentario super 11. aphorismum hisce verbis, ijs qui indigent celeri ap-

Hipp. & Gal. 2. aph. xviij.

Gal. 3. art. med.

Gal. de bonit. & vitio succ. cap. xij.

poſitione , optimum remedium pro colligẽdis viribus humidum eſſe ; quòd ſi adhuc multo celeriori egent , odoribus ſunt recreandi . Vnde palam videtur quantum hallucinentur hi qui cenſent odores ipſos eſſe nutriendi facultate præditos , ex verbis Hippoc. atque Galeni, dicentium recreandos eſſe odoribus qui celeri egent nutritioue , non animaduertẽtes quòd authores illi grauiſsimi primo vſi fuerunt hac loquendi formula . Optimum remedium pro colligendis viribus &c . Hinc perſpicuũ eſt non dixiſſe Galenum pro viribus acquirendis . Præterea pronunciarunt verbum illud , recreandi , non autem alendi . Ratio autem eiuſmodi ſententiæ ſcilicet quòd recreandi ſunt odoribus ij qui celeriori egent appoſitione , eſt ; quoniam odoribus recreati , tantũ ocij nanciſcuntur, vt alimentorum appoſitionẽ expectare commode queunt; quum recreatio ſit virium roboratio , ſeu virtutis collectio non per ſubactionem alicuius alimenti , ſed ob quamdam refocillationem hunc in modum adeptam: Spiritibus iam per vniuerſum corpus diffuſis , imbecillitas aliqua in

corpore percipitur; qui quidem ſpiritus ſi poſtea colligantur, ad vnũ (eumque communem) terminum inuicem concurrentes, ad odorem videlicet, validiores fiunt, quia virtus aggregata fortior eſt proculdubio ipſa diſperſa: Hanc ob cauſam noſtrum corpus facilius regunt; & induciæ dantur, quibus ipſum aptè alatur, ac reſtauretur: Propterea mos vſitatus eſt apud omnes gentes ad cellerimam ipſius reſtauratioñẽ odores offerre: Eadem eſt ratio de hominibus prænimio labore defatigatis, quibus ineſt laſsitudo propter ſpirituũ diſperſionem à motu productam; his poſtea quieſcentibus, ſpiritus qui in eodem corpore conſiſtunt, iterum aggregati corpus ipſum reſtaurant, atque validius reddunt: non ob id tamen alimentum capeſcit animans ipſum. Contra verò ſi graues fuerit odores, vel ſuapte natura ſuaues, ſed alicui propter ſimpathiam aliquam non conferentes, diſpergunt illico diffunduntque ſpirits ipſos; & virium imbecillitas conſequitur; vnde corpus ſubſtineri nequit, & in terram quandoque labitur; cui quidem rationi fauet Ariſtoteles in ſecun-

do de Anima libro, vbi loquens de potentia ſenſitiua, dixit. Hæc, dum obiectum aliquod percipit delectabile, proſequitur & amat: dum verò terribile, timet & aufugit; ſpiritus itaque amantes odorem qui delectabilis eſt, illum proſequuntur, & ad eum concurrunt: Odores autem prauos aufugiunt & interdum illos, qui per ſe optimi ſunt, ſed ſimpathiam cum ſpiritibus non habet. Veluti de Roſis fama eſt; quæ ex ſui natura ſuauiſsime olentes, inducunt nihilominus fœtorem adeò moleſtum ſingulari homini, quòd ob ſpirituum ipſius fugam & illorum diſperſionem, debilitatis corporis viribus, ipſum in terram decidit. Examinata eſt iam Quæſtio hæc: Num ſcilicet odores nutriant. ex qua nunc oritur occaſio querendi. An ex Clyſteri nutritionem aliquam ſuſcipiat animantis corpus. Plurimi ſunt, qui euidenti ratione muniti ſenſerunt clyſteres nequaquam alere poſſe, quoniam omne quod nutrit, prima concoctione coctum eſſe oportet, quæ prima concoctio celebratur in ventriculo, vt manifeſtiſsimè aſſertum fuit ab ipſo Galeno in libro de bono maloq;

ſucco

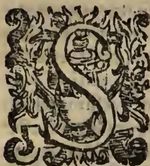
ſucco cap. 12. Atque ita corporis quidem partibus omnibus alimentum præparat Iecur. Huic ventriculus: ventriculo os: ori quædam aſſatio, quædam elixatio, quædam frictio in ſartagine, aut ſimplex aliqua maceratio: omnibus autem ſlis natura Gubernatrix plantas fructus ferentes præparat: ſuntque eorum aliqu., quæ ipſa profert, quibus nec elixatione, nec aſſatione, nec maceratione, neque verò præparatione alia opus ſit. At (ipſorum pace) oſtendunt hi ſuo ſermone prorſus ignorare quod prima cōcoctio non in ventriculo modo, verumetiam in inteſtinis conficitur, quemadmodum & ſecunda concoctio fit in Iecore & venis; hac tamen poſita conditione quòd alimentum in inteſtinis conficiendum ſit in chylum verſum, vel ad chyli naturam accedat, cuiuſmodi eſſe clyſter intelligitur, ideſt materia quæ clyſteris conſtitutionem ingreditur, præſertim eius, qui ouum & ius excipit: Hæc etenim modica admodum indigent concoctione; Ideo ſatis eſt his inteſtinorum coctio; ex quibus deinde per exiles venas meſaraicas vocatas trahuntur ad Hepar; hinc ad cæteras par-

Gal. de bono & malo ſucco cap. xij.

tes alendas transmissa. Cui rei argumento est Auenzoar Arabs ille Medicus, qui filium suum octo ordine dies clysteribus enutriuit. Reliquum modo est, vt pro exacta rei descriptione agamus de altera nutritione, quæ ab enarrata iam quopacto discrepare videtur. Ad hanc ergo nostra vertatur, oratio.

De nutritione fœtus in vtero.

Cap. XIIII.

SERMONEM hactenus habuimus (vt omnibus patet) de Nutritione corporis humani extra vterum degentis; Modo de altera nutritione, fœtus inquam in vtero latentis habendus est sermo sed priusquam de illius nutritione pertractemus; rei affinitas postulare videtur vt de efformatione eiusdem diceremus. Nihilominus, ne videar quid extra rem proponere, desistam: esset

ſiquidem extra rem, de fœtus efformatione, altero nempe naturæ opere pertractare; quum ſit ſcopus noſter de nutritione tantum alloqui. De huiuſmodi Nutritione igitur nobis eſt agẽdum; ne crederet aliquis hanc eamdem eſſe cum nutritione animantis in lucem ędi ti. Conueniunt porrò ambæ in aliquibus, in quamplurimis verò diſcrepant. In his conſentiunt, quod idem eſt corpus alendum, eademque membra enutrienda, & ijſdem conditionibus pro exacta eorum perfectaque corporis habitudine donanda; extrinſeca denique materia eadem pro nutriendis ambobus, nempè cibaria ipſa; quæ licet ad vterogerentem referantur, ad ipſum quoque fœtum referri debẽnt; prout cibaria gignunt alimentum ei. Diſsidẽt autem iuxta numerum concoctionum, & materiam alimentarem eamque proximam; necnõ penes membrum è quo trahitur alimentum, itemque penes uias per quas iſta nutritio comparatur. Duæ dumtaxat ſunt cõcoctiones in fœtu vtero inexiſtenti: Secunda, quæ fit in Hepate: Tertia pariter, quæ in ſingulis membris illius conficitur. Nam-

Gal. 1. aph. 14

que prima concoctio in ipsis non datur; & hanc ob causam nulla fit in eis chylificatio, quam necessariam esse in lucem ęditis nemo est qui neget. Circa materiam alimentarem huiusce Nutritionis Galenus varius & sibi inconstans esse videtur: modo enim ait esse alimentum Fœtus, sanguinem menstruum: modo id quod dulcissimum est in sanguine, & quod à toto corpore ad vterum descendit: Interdum lactis partem aliquam: Postremo sanguinem spirituosum. Deducta est ex met Galeno vltima hæc sententia in comentarijs de vsu partium; ibi enim asserit quòd fœtus in vtero per vasa spiritualia nutritur. Quibus verbis Nonnulli respondent, & aiunt Galenum non intelligere de vera propriaque nutritione, sed potius de Animantis viuificatione: hoc est fœtus in vtero per arterias sanguinē spirituosum accipiens (vel per vasa spiritualia) nutritur. i. viuificatur. Nos credentes quòd fœtus in vtero nutriatur & sanguine spirituoso, pro absurdo minimè habemus quod aliqua portio spirituosi sanguinis in fœtu posit aliquam eiusdem fœtus particulam enutrire: verum

2. de causis simpl. cap. 7.
5. aph. 60.
5. aph. 37.
Ibidem.

rum quas partes alat, & quomodo, declarabitur inferius: Sed nunc dicamus pro Galeni conciliatione, diſtinguendo tum de tempore fœtus in vtero, tum de partibus eiuſdem, veram vbique eſſe Galeni ſententiam. Fœtus igitur, vel in prioribus menſibus conſideratur; & hoc pacto, dulciori puriorique ſanguinis parte alitur, qui ab vniuerſo corpore ad vterum deriuatur, quum id temporis modica alimenti copia indigeat; eo quòd parum adhuc auctus eſt, adeò vt ne fœtus quidem nominari debeat, ſed Cyema potius.i. conceptus ex Galeno quarto de ſympt. cauſis cap. 7. reliqua menſtruorum pars, in duo diuiditur; in excrementum videlicet, quod ad tempus parturiendi permanet, & tunc extra vterum exit; diuiditur pariter in portionem quandam pro lacte gignendo in mãmis per vaſa ad vtero ad mammas deductam. Roboratur hæc opinio; quoniam cernimus eo tem pore menſtrua ſupprimi: at ſi alicui mulieri adhuc vtero gerenti, aliqua menſtrua appareant; erit id ſpeciali potius fauore ipſius naturæ dicendum, quæ tribuit illi maximam ſanguinis co-

piam. Vel consideratur Fœtus in posterioribus suæ efformationis mensibus, quibus, præsenti non contentus alimento trahit ad sui nutritionem lactis partem aliquam; quo fit vt prægnantes mulieres videamus tunc emaciari, & ferè colliquari quandoque. Vel sumitur fœtus intermedio illo tempore, quo grandior factus, quam prioribus mensibus; non sat existente puriori parte sanguinis ad ipsum alendum, toto fruitur menstruo. Ne credas tamen lactis nomine Galenum intelligere lac purum, sed materiam aptam & ad lac gignendum proximam adhuc existentem in venis quæ vterum & mammas intermediant. Videamus iam quopacto distinguendo de partibus ipsius fœtus possint verba Galeni inter se sc conciliari de sanguine spirituoso. Diximus antea (Galeni authoritate) conseruari natiui caloris simetriam recenti alimonia ex arterijs subactam, quæ quidem nutritio quum per modum attributionis referatur ad fœtum, ideo ipsius nutritio dicitur. Possumus & aliter responsum afferre. Omnes vtique sciunt Pulmones esse de nu-

Gal. 5. aph. 60.

mero partium ſpiritualium, illaſque à ſibi familiari ſanguine conutriri, qui ab Hepate ad ipſos Pulmones per venam arterialem à corde originem ducentem, ſed prius per venam cauam deductus, motuque Pulmonum ad ſeipſos enutriendos paratur. Atqui Pulmonibus ipſius fœtus in vtero pœnitus ocioſis, eiuſmodi præparatio fieri minimè poteſt: neceſſe eſt igitur vt aliunde paratus ad eum affluat, iſq; nil aliud eſt quam ſanguis ille ſpirituoſus per arterias fœtus ab arterijs in vtero exiſtentibus attractus, atque ipſis adiunctas, & ad magnam arteriam fœtus (quam aortam dicunt) pertinentes: ſicuti & vena eiuſdem à venis vteri trahit, ipſiſque ad caput venæ portæ ſub iecore cõiuncta, quæ ad iecur ipſum nihilominus non deſinit. Huiuſmodi vena, arteriæque tales in vmbilico ſunt fœtus, & hæc cotyledones appellantur. Vnde patet modus, ac viæ quibus fit nutritio fœtus in vtero, qui eſt per vmbilicum medijs tum vena tum arterijs vmbilicalibus nominatis, non autem per os ipſum. Hæc ergo eſt differentia viarum, ac medij nutritionis ipſius fœ-

Gal. 5. de loc. affect. cap. 3. 7. de anaton. adminiſt. c. 9. de diſſect. venarum cap. 2.

tus ad nutritionem animalis extra vterum viuentis. Differt quoque (vt propoſuimus) iuxta membrum vnde ſibi alimentum allicit; quandoquidem in animali in lucem ędito fit attractio è ventriculo ad Hepar, in fœtu autem ab vtero ad iecur ipſius. Quo igitur ęxquiſitior in fœtu nutritio ſequatur, perfectum expoſcimus alimentum; idque vel ſanguis menſtruus ſit, vel quid aliud. Ad probum verò fœtus gignendum alimentum, duo neceſſario ſupponantur; primum, ſit optima prægnantis mulieris temperies: Alterum, cibaria quibus prægnans ipſa veſci debet, optimi ſint ſucci vnà cum prædictis conditionibus, quas alimentari materiæ antea adſcripſimus, quum de ea loquuti fuimus. His ita concluſis, & ad finem perductis; ſatisfaciendum eſt nunc aliquibus Quæſitis, quæ circa noſtras haſce determinationes oriri ſolent; Quorum vnum, idque primum eſt, cur ſcilicet reperiantur fœces in inteſtinis fœtus in vtero exiſtentis, ac in ventriculo chylus, vel quid chylo perſimile, quum ore nihil ſumat, ſed per venam & arterias dumta-

xat vmbilicales mittatur ab vtero sanguis iecur ipsius, pro eius nutritione. Circa quod potissimum responsa comperio: Alterum, quòd per venam vmbilicalem ab vtero demandatur sanguis ad Hepar fœtus vt alimentum, & ab Hepate ad ventriculum, vt iterum in chylum vertatur; & hanc ob causam ibi chylus, & in intestinis fœces inueniuntur. Responsum hoc (meo quidem iudicio) inane est, quia si ad fœtum alendum duæ solum sufficiunt coctiones, secunda nimirum & quæ tærtia dicuntur, ad quid primam addere, quum non indigeat hac fœtus ipse; additur etenim prima, dum asserit Responsum quòd in ventriculo fœtus conficiatur chylus; superuacanea certè est chylificatio hæc, quæ iam in ventriculo matris confecta fuit. At si quis arguat, ergò nec secunda concoctio indiget fœtus, quæ fit in Hepate, si genitus est iam sanguis qui coctione secunda in Hepate matris confectus fuit. Paucis dicam, quòd etsi sit in Hepate prægnantis secunda concoctio celebrata, nequit adhuc materia illa concocta nutritioni fœtus accommodari, ni prius vlterio-

rem perfectionem in Huius Hepate recipiat; adeoquòd concoctio in Hepate fœtus, non est secunda dicenda, sed perfectio quædam secundæ concoctionis, quæ citra vllam concoctionem in ventriculo fœtus ad hunc nutriendum sufficit. Alterum responsum ad Quæsitum habemus, ab oculatissimo doctissimoque anatomico, ac corporum disse ctore Iulio Cesare Arantio Bononiensi in suo quodam commentariolo, quem de Humano fœtu inscribit. Responsum iuquam adeo pulchrum & ad mentem Galeni existimatur, quamuis Montanus in suo de fœcibus libello idem tetigisse videatur. Est igitur huiusmodi. In Hepate fœtus qui est in vtero, fit cōcoctio vel sanguinis elaboratio; cuius puriorem partem Caua attrahit, altera verò crassior ad Lienem transmittitur, bilisque in chisti fellis reconditur: quod verò reliquum est veluti excrementū, per portæ ramos, mesaraicas scilicet expellit, sique succulenti aliquid adhuc fit relictum, illud pro intestinorum nutritione, faciet; quod verò excrementum est, per earum venarum oscula, in internum intestinorum spa-

tium hiantia effundunt, ibique vsque ad exitum in lucem seruatur. Sed huius responsum nondum mihi pœnitus satisfecit, qnum difficultatem auferat de ijs tantum quæ in intestinis continentur, non autem de eo quod in ventriculo reper.tur. Præterea respondens vir iste grauissimus, cuidam tacitæ obiectioni, quæ esse posset: Quare est quod excrementum illud in intestinorum cauitate receptum, spacio vtputa nouem mensium, eadem intestina non vlceret, & abradat, vel quouis alio modo infestet, inquit. His excrementis veluti sanguineis, & mordacitate destitutis intestinorum tunicæ facile resistunt; Quibus verbis obijcere possemus quòd licet eiusmodi excrementum sit vt sanguineum, & praua qualitate destitutum: ibi nihilominus longo temporis interstitio retentum, exiccaretur; Quo postmodum exiccato oritur acrimonia, quæ demum officit intestinis. Quare (salua tanti viri sententia) huic: adderem, quod qui mittitur per ramum venæ portæ sauguis nondum exactissimè elaboratus ad ventriculi fundum pro huius nutritione,
 id

id quod est in illo sanguine quoquopacto excrementitium, celebrata confectaque nutritione (veluti singulis enutriendis partibus euenit (illud in capacitatem ipsius ventriculi funditur, ibique continetur vna cum excremento capitis, quod ex hoc per palatum & æsophagum labitur ad ventriculum, & inde pellitur ad intestina. Huius generis excrementum, in se quid Lentoris mollitiei ne continens prohibet in interna intestinorum parte tum siccitatem, tum Mordicationem ipsam, quæ intestinis noxam inducere possent. Ideo Arist. quod ab intestinis statim in lucem æditi exit Papauerculum vocat. Alterum quæsitum est; Vnde fit quod ex menstruis retentis in vtero gerentibus; nullus oriatur dolor nullaque molestia, sicuti contingit ijs quæ vterogerunt si menstrua supprimantur; namque hæ dolores percipiuũt maximos, & angustias quamplurimas patiuntur. Respondetur huic quæsito, quod istis confertim ac impetu quodam sanguis, menstruus ad vterum descendens, ibi congeritur, vbi inflationem postea parit, à qua oritur conti-

7. de Hist. animal. cap. x.

nuitatis solutio & dolor: nec est mirum, quoniam (vt docet Galenus) ad efficiendum dolorem, causa requiritur violenta super subiectum sensibile, quæ alteret ipsum, vel in eo continui solutionem efficiat; dolor siquidem in fieri, non autem in facto esse causatur ex eiusdem Galeni sententia in libello de inæquali intemperie. In mulieribus verò prægnantibus non ita se res habet. In istis ad vterum non affatim, sed sensim potius sanguis ille defluit; cuius deinceps aliqua portio sugitur à fœtu veluti declaratum est; quam ob causam minor redditur in vtero sanguinis copia. Amplius in grauidis magna illius portio refluit ad mammas, in quibus pro lacte gignendo ad pueri nutritionem seruatur; hinc fit quòd prægnantium mammæ admodum intumescant: Post hoc, tertium quæsitum insurgit. Quare si per continuum Annum singulis ordine diebus, Lac à puero sugatur super quantitatem trium vnciarum vel quatuor, non moritur ob id Nutrix; quemadmodum proculdubio periret, si (secta vena) sanguis quotidie iuxta quantitatem

hanc per totum id temporis ſpacium e corpore Nutricis mitteretur. Reſponſum erit, rationem parem non eſſe; tum quia Natura collectionem fecit in Lacte de ſuperfluis ac exuberantibus ad mammas, ad quas pariter quid paulatim continuè mittit; retinetque tunc temporis menſtrua dum mulier puero lac præbet; quod etiam per interualla ſuctum non educitur continuata euacuatione, nec impetu quodam, neque vulnere; cuius occaſione reſoluuntur maximè ſpiritus noſtri corporis ſicut per venæ ſectionem contingere ſolet, & potiſsimum, ſi ſanguis, qui, ſecta vena, educitur, ſit in venis ad partes enutriendas reconditus. Hinc notandum eſt quanta ſi inter ſanguinis extractionem ab applicitis hirudinibus, & à venæ ſectione; differentia: In hac etenim maior quam in illa fit ſpirituum diſſolutio. Iam finem huic opuſculo impoſuiſſemus, ni eſſet oblata nunc occaſio dicendi de Lacte, deque eius conditionibus, prout ipſum eſt alimentum pueri in lucem æditi, ne videamur ea quæ neceſſaria ſunt prætermiſsiſſe. Loquuti ſumus de Nutritione Corporis

Humani,

Humani, & fœtus in vtero gestati: necesse erat adhuc de Nutritione pueri nuper nati sermonem habere, hoc est de alimentari materia quæ puero competit, quod Lac appellatur: conuenit id, authore Galeno, tertio de sympt. causis cap. tertio hunc in modum scribente. Iam verò Quibus humidius est corpus, ea quæ nutritura id sunt, humidiora postulat; sed puerorum corpora humidiora, pariterque Lac humidius esse in confesso est apud omnes. Lactis ergo conditiones, & notæ, à duobus potissimum desumuntur: à substantia; & à colore. Substantia lactis media sit inter eam quæ crassior est atque tenuior: Hæc, serositatem in Lacte nimiam esse demonstrat, minusque nutrit, & aluum nimis subdit; vel morbus aliquis eam sequitur, sicuti sunt aphtæ.i. oris vlcera: vel in prauum succum necessario vertitur, aut alium quempiam gignit affectum: De his Hipp. & Galenus in tertio aphorismorum aphorismo trigesimo secundo multa scriptis mandarunt. Crassior autem, magis nutrit, minusque deijcit aluum, ac obstructiones parit. Ad huius cognitionem

Gal. 1. de sanit. tuen.

Gal. 3. de sani. tuenda c. 15. 3. de facult. simpl. aliment. cap. 15.

Gal. ibidem.

nem maximopere facit, si ipsum in vnguem instillatum, eo inclinato ad lucem, neque subito neque tardè videtur defluere. De colore, id solum dicamus; quòd color albus declinans ad crineritium in concoctione rei alicuius iam rubei coloris existentis indicat rem illam probè decoctam. Lac igitur ex sanguine per concoctionem gignitur; coloris itaque albi esse oportet pro puerulo, exactè enutriendo. De lactis odore, ac eiusdem sapore, vt de rebus pauci momenti nil dicam. Sufficiant hæc omnia nobis de Nutritione prolata, si hoc vnum addatur quòd lac matris melius est alio lacte dummodo ipsa egra non sit. At si Nutricis lacte vti quandoque cogamur, id erit maximè cauendum, ne lac vitiosi succi sit. Nam tantum abest quòd Lac vitiosum ad succum probum gignendum conferat, vt videre est apud Galenum, tertio de facult. simpl. aliment. cap. 15. quòd immo qui eo vtuntur, cacochimos reddat. Cui rei argumento fuit is infans, qui cum (priore nutrice mortua) alterius nutricis lac suxisset, totum corpus vlceribus habuit refertum. Vtebatur

Gal. 16. de vsu partium cap. x.

Gal. 1. de sanit. tuen. c. 7.

autem secunda hęc nutrix in agro silue stribus oleribus propter annonæ caritatem, quæ veris tempore acciderat. Vnde & ipsa multis vlceribus scatuit, & alij quidam, qui in eodem agro simili victu sunt vsi, vidimus & alijs permultis mulieribus infantes nutrientibus id téporis idem accidere. Quo nihil clarius à Galeno describi poterat. Nos vero de Nutrice dicamus.

Qualis eligenda sit nutrix.

Cap. VX.

NEcessitate igitur compellimur interdum ne pereat puellulus, quia mater ipsius ægrota est; vel hæc, aliquam ob causam impedita, lac ei præbere nequit; siue munus id obire egrefert, ad eligendam nutricem cellerime confugere. De qua quidem plura essem dicturus, ni Paulus qui dicitur Aegineta de hac vberrime scripsisset in primo sui operis de re medica volumine. Eorum, quæ ad Hanc spectant, maiorem partē tribus ijsque primis ordine capitibus

com-

comprehendens : maiorem dixi partem ; quia id quod reliquum est agendum , alio capite alterius voluminis præcipit ; Vbi quæcunque tradidit, hic ad communem omnium vtilitatem recensere minimè grauabor : Nam id prætermittere non licet , Primo itaque nutricem eligendam esse consulit , quæ morbosa non sit , sed secunda valetudine perfruatur ; cuius ætas supra quinque & viginti annos cōsistat, quintum verò annum cum trigesimo ne transcendat . Corpore sit quadrato, idest nec nimium obeso nec supra modum gracili . Pectus eiusdem sit amplum vnà cum mammis magnis, quarum papilli neque conniuentes sint neque auersi . Adhæc , infanti admodum confert nutrix si multum non distet à partu , magisque si masculum peperit. Fugiat valde siccantia, salsa , acria,acerba , acida , amara , & quæ valenter calefaciunt . Item odores tum fœtidi , tum suaues nimium , vitandi : condimenta , aliaque acria nocent . Præterea , procul sit à nutriee venus : texendi artem profiteatur nutrix . Mox,trina ponit ingenia paulus; quibus lac optimum

timum dignoſcatur; quæ ſunt educenda ex moderata lactis ſpiſsitudine, copia, colore odore & guſtu. Alterum ingenium ab eodem enarratum, eſt; ſi in vnguem pollicis inſtillatum Lac &c. Tertium, inutile erit lac ſi in vitreum vas infuſum (adiecto coaguli modico) digitis agitatum maiori ex parte in caſeum vertatur: huic autem aduerſum, concoctu difficilius: probatiſsimum quod extrema non excedit. Amplius, Lactis vitia quomodo corrigantur edocuit. Tres autem ſcopi ſunt à quibus Lac vitiatum ſumi deſcripſit: A ſubſtantia: Qualitate: & Quantitate. A ſubſtantia, ſi craſsius, fuerit, pituitam vomitu eijciendam eſſe iubet; quod optimè præſtat epotum oximel: labores cibum præcedentes eadem extenuant: Eo temporis in cibo laudan-

que & dulcis vini potu vtatur. A Quantitate, si lac diminutum fuerit, sorbitiones copiosæ sumendæ sunt, ac vinum dulce epotet. Pectus & mammillæ perfricandæ sunt: Nonnullis cucurbitula quoque defixa abunde proficit. Pharmaca, licet ad lac generandum conferant, nihilominus frequentem eorum vsum vituperat. Ad caseatum lac præsidia docuit in 35. capite tertij voluminis. Ex lacte coagulato ad casei modum, in mammillis oriuntur inflammationes. Ad has initio conducunt arcendas mollis spongia posca egelida imbuta & expressa, mammis apposita: si verò lac in grumos vertatur, panem ex hidreleo & mulso superponito. Interea temporis ne lactet nutrix omnino prohibet ad euitandam maiorem materiæ fluxionem. In morbi declinatione summopere iuuat beta oleo decocta, qua postmodum proiecta, oleo ceræ modicum sit adiunctum. Mammillarum duritias aufert mel, & quæcunque vim molliendi habentia. Tumor in abscessum versus curatur ijs quæ in Parotidibus descripta sunt. Isthæc sunt à Paulo prolata. Galenum

quoque de Nutrice tractasse comperimus in primo sanitatis tuendæ libro cap. 9. Habent verò se eius verba ad hunc modum. In primisque de Nutrice ipsa non minimam habendam esse curam censeo, quid edat, quid bibat, quo pacto iu somno, venere, exercitatione se habeat: vt videlicet lac eius egregie sit temperatum, quale erit, si sanguis eius quam optimus sit: porro is talis est qui nec flaua abundat bile, nec atra, nec pituitosus est, nec serosus, nec aquoso liquore permixtus. Nascitur autem eiusmodi sanguis ab exercitatione moderata, & cibis tum boni succi, tum iusto tempore modoque assumptis, præterea potione tempestiua modicéque sumpta. De quibus omnibus in his quæ post dicentur, diligenter agetur. A venere omnino abstinendum esse quæcunque lac præbet moneo. Nam & menses viri consuetudine prouocantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat. Quin etiam aliquæ in vtero concipiunt, quo nocentius puello adhuc lactenti nihil est. Interim.n. quicquid sanguinis est optimum in fœtum absumi-

tur. Quippe is quum proprium in se vitæ principium contineat, & huius moderamine agitur, & assiduè conueniens sibi alimentum trahit vtero ipsi, veluti radici adhærens, nec vnquam ab eo nocte dieuè discedens. Interim verò non minor modo, verumetiam deterior rationabiliter redditur ipsius grauidæ sanguis: Quo fit, vt Lac ipsum tum peius, tum vero exiguum in mammillis colligatur. Quare, si quæ infantem lactat, vterum gerit, ego magnopere suaserim aliam inueniendam nutricem. Cuius etiam Lac gustu, odoratu, visu considerandum, explorandumque diligenter sit. Siquidem quod optimum est, id gustanti, olfacientique planè suaue; intuenti candidum æquabile, ac liquidi crassique medium apparebit. Quod vitiosum est, è diuerso aut crassum & caseosum, aut liquidum & serosum ac liuidum, tum consistentia ipsa coloreque inequabile videbitur. Idem gustantibus amorem, aut salsedinem, aut qualitatem quampiam extraneam exhibebit: tale vero nec olfacienti suaue erit. Atque lactis pro-

bi, improbique ſunto indicia;quæ conie-ctans,quum mater aut iam concepit, aut morbo aliquo eſt affecta , ad aliamque nutricem tranſire eſt neceſſarium , lactis indicium atque electionem facere quis poterit . Quibus Galeni verbis noſtrum ſermonem claudamus.

F I N I S.

Registrum.

†A B C D E F G H I K L.

Omnes sunt Quaterniones
& L est duernio.

[illegible] della [illegible] [illegible] ix
riporta questa per [illegible] ... di
Venezia dal 1555 e non 1551 come a
questa ... in Venezia 1548.

Il Federico Renovazzi riporta
quest' opera di [illegible] fatti
tradotta dal Greco da Vicolo
Marcello [illegible] Nicolao Mach
[illegible]